STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11415

KEYN BESER LAND, VI RUSLAND, IZ AF DER VELT NIT FARAN

Mikhail Ostrovski

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ביבליאָטעק פון „סאָוועטיש היימלאַנד" (76) № 4

ביילאַגע צום זשורנאַל נומ. 4, 1987

מיכאל אָסטראָווסקי

קיין בעסער לאַנד, ווי רוסלאַנד, איז אויף דער וועלט ניט פאַראַן

פאַרלאַג „סאָוועטסקי פּיסאַטעל" • מאָסקווע • 1987

אונטער דער אלגעמיינער רעדאקציע
פון אַרן ווערגעליס

מיכאיל אָסטראָווסקי איז געבוירן געוואָרן אין 1923 אין מאָסקווע. ער האָט פאַרענדיקט דעם טעאַטראַל־פאָרשערישן פאַקולטעט פונעם מעלוכע־אינסטיטוט פון טעאַטראַלער קונסט אף א. וו. לונאַטשאַרסקיס נאָמען. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1948. אווטאָר פון פיל אַרטיקלען וועגן קונסט און ליטעראַטור, צונויפשטעלער פון די ערשטע יאָר־קאַלענדאַרן „אין דער וועלט פון שיינקונסט", פון די יאָרביכער „הונדערט געדענק־דאַטעס", געווידמעט דער געשיכטע פון שילדערונגס־קונסט. מיכאיל אַנדרייעוויטש איז א גליד־פּלימעניק פונעם גרויסן רוסישן דראַמאַטורג א. נ. אָסטראָווסקי, איינער פון די אָרגאַניזאַטאָרן און דער ערשטער פאַרוואַלטער פונעם מאָסקווער אָסטראָווסקי־מוזיי.

קײן בעסער לאַנד, װי רוסלאַנד, איז אױף דער װעלט ניט פֿאַראַן

עטיודן װעגן איסאַק לעװיטאַנען

קאַפּיטל 1

אין 1844 האָט ניקאָלײַ I באַפֿוילן, עס זאָלן געגרינדעט װערן ראַבינער־שולן. צװײ אַזעלכע האָט מען אין טכום־האַמױשעװ געעפֿנט אין 1847 — אײנע אין װילנע און די צװײטע אין זשיטאָמיר. לעכאַטכילע זײַנען אַהין אַרײַנגעטראָטן קימאַט אױסשליסלעך קינדער פֿון אָרעמעלײַט, װעמען עס האָבן צוגעצױגן די סטיפּענדיעס, דערנאָך האָבן אין די שולן אָנגעהױבן אָפּגעבן זײערע קינדער אױך פֿאַרמעגלעכע ייִדן, װײַל די שילער זײַנען באַפֿרײַט געװאָרן פֿון דער ביטערער סאָלדאַטן־דינסט, װעלכע האָט זיך געצױגן ביז 25 יאָר. די אױפֿזעער אין די ראַבינער־שולן זײַנען געװען קריסטן. די האַזשגאָכע אױף די ייִדישע לימודים האָט מען אָנפֿאַרטרױט אינספּעקטאָרן־ייִדן. די לערער האָבן געפֿירט דעם אונטעריכט פֿון די ייִדישע לימודים אױף דער דײַטשישער שפּראַך. רוסיש און די אַלגעמײנע לימודים האָבן די שילער געלערנט אין פֿאַרנעם פֿונעם גימנאַזיע־קורס. װי עס דערצײלן די מיטצײַטלער, איז דער אונטעריכט פֿון אַלגעמײנע לימודים אין די ראַבינער־שולן צוגעגאַנגען מיט מער דערפֿאָלג אײדער פֿון די ייִדישע. אַדאַנק דעם זײַנען די ראַבינער־שולן געװאָרן די נעסטן פֿון אױפֿקלערערישער טעטיקײַט אין טכום־האַמױשעװ.

פֿיל טאַלמידים פֿון די ראַבינער־שולן, אַזױװי די סעמינאַריסטן פֿון די רוסישע „דוכאָװנע סעמינאַריעס", האָבן זיך אױסגעצײכנט מיט זײערע אַנטירעלי־

גיזע שטימונגען, און שפּעטער האָבן אייניקע פון זיי גענומען אן אקטיוון אָנטייל אין געזעלשאפטלעכן לעבן.

עליאש לעוויטאַן איז געווען איינער פון די ערשטע ארויסלאָזניקעס פון דער ווילנער ראבינער־שול. ער איז געווען א ראָווס א זון, וועלכער איז גע־בוירן געוואָרן אין שטעטל קיידאַן, קאָוונער גובערניע. דער פאָטער האָט אָפּגע־געבן עליאשן אין דער ראבינער־שול, ווען יענעם האָט געדראָעט אוועקגענומען ווערן אין סאָלדאטן. צוויי יאָר פאַרן פאַרענדיקן די שול האָט עליאש כאסענע געהאט. די שול האָט ער פאַרענדיקט. אָבער ער איז נישט געוואָרן ניט קיין ראבינער, ניט קיין לערער.

די מאנהיגים פון די יידישע קעהילעס האָבן געהאלטן די ארויסלאָזניקעס פון די ראבינער־שולן פאר אמעראצים אין דער טוירע און פאר אגענטן פון דער מעלוכע. ס׳איז זיי מער אונטערגעגאנגען אויסצוקלייבן אלס ראבינער פרומע לייט, וועלכע האָבן שטרענג אָפּגעהיט די מיצוועס. ווען די צארישע אדמי־ניסטראציע איז באשטאנען אף די ארויסלאָזניקעס פון די ראבינער־שולן, האָבן די קעהילעס אונטערן דרוק פון זייערע רעדלפירער בעקיוון באשטימט פאר זיי א נעבעכדיקן לוין, וועלכער האָט ניט געקלעקט אף צו לעבן. געציילטע ארויס־לאָזניקעס פלעגן באשטימט ווערן אפן פּאָסטן פון „געלערנטע יידן" בא די גע־נעראל־גובערנאטאָרס און גובערנאטאָרס, נאָר די מערהייט האָט געדארפט אליין זוכן פּארנאָסע.

עליאש לעוויטאַן האָט אין א געוויסער צייט ארום נאָכן פאַרענדיקן די ראבינער־שול זיך באזעצט מיט זיין מישפּאָכע אין קאָוונע, ווו עס זיינען אין 1858 אָפּגעשאפן געוואָרן די באגרענעצונגען, אז יידן זאָלן זיך דאָרט באזעצן. די ערשטע צייט האָט לעוויטאַן פאַרדינט אפן לעבן מיט פריוואטע לעקציעס אלס הויז־לערער.

עליאש לעוויטאַן האָט אכוץ יידיש, דייטש, רוסיש געקענט אויך די פראנ־צויזישע שפּראך, און אים האָט זיך איינגעגעבן צו באקומען א פּאָסטן צום סאָף פון די 50־ער יאָרן אלס איבערזעצער אין דער קאָוונער אָפּטיילונג פון דער רוסלענדישער אייזנבאן־פארוואלטונג. די דאָזיקע געזעלשאפט האָט געהערט צו א גרופּע פראנצויזישע באנקירן און האָט באקומען דאָס רעכט צו דערבויען די אייזנבאן־ליניע פּעטערבורג—ווארשע. מע האָט געדארפט אופשטעלן א גרויסע בריק איבערן ניעמאַן. ווען די אייזנבאן־סטאנציע איז אין קאָוונע געעפנט גע־וואָרן, האָט לעוויטאַן באקומען דעם פּאָסטן פון א קאסיר. אין א צייט ארום האָט מען אים איבערגעפירט ארבעטן קיין ווערזשבאָלאָוואָ (איצט ווירבאליס).

ביז אָנהייב פון די 60־ער יאָרן פונעם פאַריקן יה. איז ווערזשבאָלאָווע, וועלכע האָט זיך געפונען אױף א מעהאלער פון איין וויאָרסט פון דער פּרײַסישער גרענעץ־שטאָט אײדוקונען, געווען א פאַרוואָרפן שטעטל. אָבער נאָכן דורכפירן די אײַזנבאַן־ליניע פּעטערבורג — וואַרשע האָט דער ייִשעוו באַקומען א גרעסערע באַדײַטונג און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין דעם צווייטן וויכטיקן גרענעץ־פונקט אין רוסלאַנד. דורך ווערזשבאָלאָווע פלעג אין מעשעך פון פינף ווינטער־כאָדאָשים, ווען דער פּעטערבורגער פּאָרט איז געווען באַדעקט מיט אײַז, דורכגיין דער עקספּאָרט און דער אימפּאָרט פון פיל מינים סכוירעס.

די מישפּאָכע לעוויטאַן האָט געוווינט אין דער פאַרשטאָט ווערזשבאָלאָווע, אין ייִשעוו קיבאַרטי. דעם 30 אווגוסט 1860 איז בא די לעוויטאַנס געבוירן געוואָרן דער צווייטער זון. מע האָט אים א נאָמען געגעבן איסאַק.

די לעוויטאַנס האָבן מאַטעריעל געלעבט ניט שלעכט. זייער לאַגע האָט זיך נאָך מער פאַרבעסערט, ווען דער פאָטער האָט באַקומען דעם אמט פון קאָנטראָליאָר. די מישפּאָכע איז איבערגעפאָרן וווינען קיין לענטאָוואַראָווע (איצט לענטוואַריס), ניט ווײַט פון ווילנע, אָבער אין א יאָר ארום האָט לעוויטאַן אױף א קורצער צײַט צוריקגעפירט דאָס ווײַב און די קינדער קיין קאָוונע.

עס איז געווען די צײַט פון קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג אין רוסלאַנד. דאָס לאַנד האָט זיך גענייטיקט אין ספּעציאַליסטן פאַר דער אינדוסטריע, בויונג, האַנדל און פאַר אַנדערע געזעלשאַפטלעכע באַדערפענישן. די צאַרישע רעגירונג איז געווען געצוווּנגען אײַנצוגיין אױף געוויסע האַנאָכעס אין דער רעכטלעכער לאַגע פון ייִדן־באַלמעלאָכעס. דעם 26 יון 1865 האָט אַלעקסאַנדער II אונטערגעשריבן דעם געזעץ, לויט וועלכן ייִדן־האַנטווערקער איז געווען דערלויבט צו באַזעצן זיך אומעטום אין רוסלאַנד און מיטנעמען מיט זיך זייערע מישפּאָכעס. זיי זײַנען אָבער געבליבן צוגעשריבן צו זייער אַלטן וווינאָרט אין טכום־האַמוישעוו.

א סאַך ייִדן־באַלמעלאָכעס האָבן זיך אוועקגעלאָזט קיין מאָסקווע. די שטאָט האָט אומופּהערלעך זיך גענייטיקט אין א גרויסער צאָל קוואַליפיצירטע אַרבעטער אין אַלע געביטן פון דער פּראָדוקציע. ביז דעם נײַעם געזעץ איז די אײַנגעזעסענע ייִדישע באַפעלקערונג אין מאָסקווע געווען גאָר קליין אין צאָל. זי איז באַשטאַנען דעריקער פון אויסגעדינטע סאָלדאַטן, וועלכע האָבן געהאַט דאָס רעכט צו וווינען אויסערן טכום.

מאָסקווע איז צום אָנהייב פון די 60־ער יאָרן געווען דער צענטער פון פאַרשיידענע אײַזנבאַן־פּראָיעקטן. באַגלײַך מיט פּריוואַטע געזעלשאַפטן אױף צו

בויען אײַזנבאַן־ליניעס איז אין מאָסקווע אויך געווען די קאָנטאָר פון דער הויפּט־געזעלשאַפט פון די רוסישע אײַזנבאַנען, וועלכע האָט סײַ זיך פאַרנומען מיטן דערבויען די ליניע פּעטערבורג—וואַרשע, סײַ באַקומען דאָס רעכט צו בויען נײַע ליניעס: מאָסקווע—אָריאָל—כאַרקאָוו—פעאָדאָסיע, מאָסקווע—ניזשני־נאָוו־גאָראָד און אָריאָל—ליבאַווע. אין 1886 האָט זי אָפּגעקויפט בא דער צאַרישער רעגירונג די ניקאָלײַעווער אײַזנבאַן־ליניע. עליאַש לעוויטאַן אַלס אָנגעשטעלטער פון אָט דער געזעלשאַפט, האָבנדיק די דאָקומענטן פון א באַלמעלאָכע, וואָס איז צוגעשריבן אין שטעטל קיידאַן פון דער קאָוונער גובערניע, איז איבערגעפאָרן קיין מאָסקווע מיט זײַן פרוי און פיר קינדער — צוויי זין און צוויי טעכטער.

דער עלטערער זון אַוועל האָט פאַרמאָגט גרויסע פעיִקייטן אין מאָלערײַ, און דער פאָטער האָט באַשלאָסן אים אָפּצוגעבן אין דער מאָסקווער שול פון מאָלערײַ, סקולפּטור און בוי־קונסט. אין 1871 האָט אַוועל אויסגעהאַלטן די אײַנטריט־עקזאַמענעס און איז פאַרעכנט געוואָרן אַלס שילער. דער צווייטער זון, איסאַק, האָט פאַרמאָגט נאָך גרעסערע פעיִקייטן אין מאָלערײַ אין פאַרגלײַך מיט זײַן עלטערן ברודער...

דעם 18 אויגוסט 1873 האָט לעוויטאַנס מישפּאָכע געפײַערט איסאַקס באַרמיצווע. פונעם פאָטער האָט ער באַקומען א מאַטאָנע 15 רובל. אין אָט דעם טאָג איז ער אַוועקגעגאַנגען אין ראַט פון דער מאָסקווער קונסט־געזעל־שאַפט מיט א „פּראָשעניִע", אין וועלכער ער האָט געשריבן:

„איך בעט האַכנאָעדיק מיך אויפנעמען אין דער שול פאַר מאָלערײַ, סקולפּ־טור און בוי־קונסט. איך בין גרייט זיך שטעלן צו די געהעריקע עקזאַמענעס, קעדיי אויפגענומען ווערן אַלס שילער אין דער שול.

צו מײַן „פּראָשעניִע" האָב איך בײַגעלייגט 15 רובל און די ראַבינער־צײַ־געניש נומער 21.

איסאַק לעוויטאַן

מיט וווינונג בין איך באַזאָרגט: איך וווין אויף דער סאָליאַנקע אין זינאָ־וויעווס הויז".

אין צוויי וואָכן אַרום איז איסאַק לעוויטאַן געוואָרן א שילער פון דער מאָסקווער שול פאַר מאָלערײַ, סקולפּטור און בוי־קונסט. אין דער שול־געבײַדע מיט דער קאָלאָנאַדע באַם פּאַסאַד אויף מיאַסניצקי־גאַס (איצט קיראָוו־גאַס) האָט אַמאָל אין די צײַטן פון אַלעקסאַנדער דעם ערשטן זיך געפונען די מאַסאָנען־לאָזשע, שפּעטער האָט זי א שטיק צײַט געשראָקן די מאָסקווער אָבערגלויבע־

רישע אײַנוווינער מיט „שרעקלעכע געשפּענסטער". די געבײַדע שטייט גאַנץ ביז הײַנט־צו־טאָג, און בישכיינעס מיט איר גֿעפינט זיך די רעדאַקציע פונעם זשור־נאַל „סאָוועטיש היימלאַנד".

די שול איז אַנטשטאַנען אין 1832 אַלס א „נאַטור־קלאַס". שפּעטער האָט זי אָנגענומען דעם נאָמען „קינסטלערישער קלאַס" און אין 1843 האָט זי ווידער געביטן דעם נאָמען אַף „שול פאַר מאָלערײַ און סקולפּטור". אין 1865 האָט מען געעפנט די אַרכיטעקטור־אָפּטיילונג, און די שול האָט באַקומען דאָס רעכט צו באַלוינען די אַרבעטן פון אירע טאַלאַנטירטע תּלמידים מיט זילבערנע מעדאַלן[1].

אין דער צײַט, ווען לעוויטאַן האָט אָנגעהויבן דאָרט לערנען, האָט די שול געהאַט א שעם מיט איר דעמאָקראַטישקײַט. אין די אַאודיטאָריעס־װאַרשטאַטן האָבן נאָך געהערשט די טראַדיציעס פון א. ג. װענעציאַנאָװן, װ. א. טראָפּינינען און ג. א. פּעדאַטאָװן. עס זײַנען טעטיק אַלס לערער די מאָלער־רעאַליסטן װ. ג. פּעראָװ, א. ק. סאַװראַסאָװ, אי. מ. פּריאַנישניקאָװ — דער גרינדער פון דער געזעלשאַפט פון די „פּערעדװיזשניקעס". דאָס איז געװען א דעמאָקראַטישע קינסטלער־פאַרייניקונג. די מיטגלידער אירע האָבן איבערגעריסן די פאַרבינדונ־גען מיט דער אידעאַליסטישער אַקאַדעמישער עסטעטיק און זיך געװענדט צו דער רעאַליסטישער אָפּשפּיגלונג פונעם לעבן פון דעם פאָלק און פון זײַן געשיכטע. אין זייערע װערק האָבן די „פּערעדװיזשניקעס" דעמאַסקירט די סיסטעם פון לײַב־אייגנטום, די פאַרברעכנס פונעם קאַפּיטאַליזם. טאַקע אין דער שול פלעגן פאָרקומען פאַרזאַמלונגען פון דער געזעלשאַפט, עס פלעגן אײַנגעאָרדנט װערן אױסשטעלונגען פון די בילדער פון אירע מיטגלידער.

לעוויטאַן האָט אַלעמען אַנציקט מיט זײַן אױסערגעװײנלעכער אָריגינעל־קײַט פון אופאַסן די װירקלעכקײַט מיט זײַן פענאָמענאַלן זע־זיקאָרן. ער האָט געאַרבעט רעגולער און מיט אַזא אָנשטרענגונג, אַף װעלכער ס'זײַנען טײלמאָל ניט מעסוגל אַפילע דערװאַקסענע מאָלער. בײַסן איבערפירן אים אין צװײטן קלאַס האָט דער פּעדאַגאָגישער ראַט אים באַלוינט מיט א קעסטעלע פאַרבן און צװײ טוץ פּענדזלען. דאָס איז געװען א היפּשע מאַטאָנע. פאַרבן צום מאָלן און קינסטלער־פּענדזלען האָבן דעמאָלט געקאָסט זײער טײַער.

אין 1875 איז פאַרשלאָפּט געװאָרן און אינגיכן געשטאָרבן לעוויטאַנס מוטער בערטע מאָיסײעװנע. דער טאַטע האָט זײער שװער איבערגעלעבט די

[1] מיט גרויסע און קלײנע גאָלדענע מעדאַלן האָט בלויז די קונסט־אַקאַדעמיע געהאַט דאָס רעכט צו באַלוינען.

אווירע, אף זייַנע פּלייצעס איז געפאלן די לאַסט פון באזאָרגן און באדינען די גאנצע מישפּאָכע, און ער גופע איז איינגיכן אויך ערנסט קראנק געוואָרן. ווייַזט אויס, אז ער האָט דעמלט געמוזט פארלאָזן זייַן ארבעט אין דער הויפּט־געזעלשאפט פון דער רוסישער אייַזנבאן און זיך פארנעמען מיט הויז־לערערייַ אין פארמעגלעכע ייִדישע הייַזער. די קנאפּע פארדינסטן האָבן ניט געקלעקט אף אויסצוהאלטן די גרויסע מישפּאָכע. די אָרעמקייַט איז געווען אזוי שטארק און זיך אזוי געוואָרפן אין די אויגן, אז די קונסט־שול האָט פון צייַט צו צייַט געמוזט שטיצן די ברידער לעוויטאן און, אָנהייבנדיק פונעם יאָר 1876, זיי באפרייַען פון צאָלן סכאר־לימעד.

א נייַע צאָרע אין הויז פון די לעוויטאנס האָט אף זיך ניט געלאָזט ווארטן.

אין מאָסקווע איז דער סאניטארער מאצעוו געווען זייער א שוואכער. פארשיידענע אָנשטעקנדיקע קראנקייַטן האָבן זיך אָפּט פארשפּרייט אין שטאָט מיט א הויכן פּראָצענט שטערבלעכקייַט צווישן דער אָרעמער באפעלקערונג. אין אָנהייב 1878 איז אין שטאָט אויסגעבראָכן אן עפּידעמיע פון בויך־טיפוס. די עפּידעמיע האָט געטראָפן דעם יונגן לעוויטאן און זייַן פאָטער. מע האָט זיי ביידע אוועקגעפירט אין פארשיידענע שפּיטאָלן. ווען איסאק האָט נאָכן געזונט ווערן זיך אומגעקערט אהיים, איז ער געוואויר געוואָרן, אז דער פאָטער איז געשטאָרבן אין שפּיטאָל. פאר די פיר קייַלעכיקע יעסוימים איז געקומען א צייַט פון שווערער נויט.

לעוויטאן האָט דאן באזוכט דעם 4־טן „נאטור״־קלאס — זיך געלערנט צייכענען און אָפּמאָלן פון דער נאטור. זייַן קלאסן־אָנפירער איז געווען וו. ג. פּעראָוו.

פּעראָוו איז געווען באוווסט מיט זייַנע אנטשיידענע און שטאנדהאפטיקע דעמאָקראטישע איבערצייַגונגען. ניט קוקנדיק אף זייַן פּאָפּולערקייַט און אווטאָריטעט, האָט ער אף די שילער ניט ארופגעצוווּנגען זייַנע אָנשויונגען און מייַנונגען. פּאראלעל מיט דער לערן־פּראָגראם האָט ער פּראקטיקירט שמועסן וועגן קונסט. יעדער שילער איז בא אים געווען פארעכנט פאר א ייִנגערן ברודער אין דער קונסט, מיט זייַן באזונדערער שעפערישער אינדיווידואליטעט. דער לערער האָט געהאלטן פאר זייַן אויפגאבע — העלפן דער דאָזיקער שעפערישער אינדיווידואליטעט צו אנטוויקלען אין זיך די באָאבאכטערישקייַט און דעם קינסטלערישן געשמאַק. ער האָט גערופן די טאלמידים, זיי זאָלן זייַן פּארטייִדיקער פונעם עמעס אין דער קונסט, קעמפער פאר גרויסע הומאניסטישע אידעאלן. פּעראָוו האָט באהויפּטעט, אז אין קלאס באקומט דער מאָלער בלויז דעם אלעפּ־

בייס פון זײַן פאך, און די עכטע קונסט דארף מען זיך לערנען בא דעם קאָכיקן, שטראָמיקן לעבן, וואָס פּאָזירט ניט אפן קאַזיאָנעם פּיעדעסטאל.

פּעראָוו פלעג אָפט פארבעטן די שילער צו זיך. ער האָט געוווינט אין דער שול־געבײַדע. בא זיך אינדערהיים איז ער געווען א גאסטפרײַנטלעכער און שארפזיניקער באלעבאָס. די שילער האָבן זיך באצויגן צו אים מיט באגײַסטערונג. אף לעוויטאַנען האָט ער אויך געהאט א שטארקע האשפּאָע.

א. ק. סאווראסאָוו איז געווען פּעראָווס א נאָענטער פרײַנט. ווען סאווראסאָוו האָט באמערקט, אז דער יונגער לעוויטאן ווײַזט ארויס א באזונדערן אינטערעס צו פּייזאזש־מאָלערײַ, האָט ער אים גענומען צו זיך אין זײַן אטעליע.

סאווראסאָוו האָט שוין א יאָר צוואנציק געארבעט אלס לערער אין דער שול. ער איז געווען א מאָלער פון סובטילן לירישן טאלאנט, וועלכער האָט לײַדנשאפטלעך ליב געהאט די נאטור און וועלכער האָט אקשאָנעסדיק געזוכט די קינסטלערישע מיטלען אף אויסצודריקן איר מוזיק. ער האָט געפאָדערט פון זײַנע טאלמידים, זיי זאָלן קוידעמקאָל באזיניקן די רעאלע פאָרמען פון דער נאטור, די געזעצן פון באלויכטונג און קאָליר. נאָך אין 1868 האָט סאווראסאָוו אָרגאניזירט, באנוצנדיק זיך מיטן מעטאָד פון גיין מיטן וועג פונעם פּאָשעטן צום קאָמפּליצירטן, א שול פאר אָנפאנגלעכן דערלערנען דעם פּייזאזש. ער האָט געלערנט, אז א מאָלער א פּייזאזשיסט דארף קוידעמקאָל זיך אײַנגייגענען די קלאַסיפיקאציע פון קאָלערליי מינים פלאנצן. צוליב דעם האָט מען אין זײַן אטעליע צוערשט געצייכנט צווײַגעלעך און בלומען, מאָלנדיק זיי קימאט מיט באָטאנישער פּינקטלעכקײַט. דערנאָך האָט מען געמאָלט באזונדערע צווײַגן, טיילן פון שטאמען, ביימער־שפּיצן און גאנצע ביימער מיט זייערע טיפּישע קאָנטורן. דער קורס האָט זיך פארענדיקט מיט אָנמאָלן עטלעכע נאטור־בילדער און סצענעס פונעם דאָרפישן לעבן.

ווינטער האָבן די שילער קאָפּירט אָריגינאַלן מיט בלײַער און פארבן. סאווראסאָוו זעלבסט האָט געמאָלט זײַנע בילדער אין אטעליע אין דער אָנוועזנהײַט פון די שילער. ער פלעג זיי דערבײַ דערציילן וועגן זײַנע רײַזעס איבער רוסלאנד, דײַטשלאנד, פראנקרײַך, ענגלאנד, וועגן די שעדעווערס פון דער וועלט־קונסט, וועלכע ער האָט געהאט די מעגלעכקײַט צו זען אין אָריגינאל.

סאווראסאָוו האָט געלערנט זײַנע שילער, זיי זאָלן באטראכטן די נאטור מיט די אויגן פון פּאָעטן, שפּירן איר שיינקײַט אין טאָגטעגלעכן אויסדרוק, ער האָט געפאָדערט שטרענג אָפּקלײַבן די סוזשעטן, דורכטראכטן פון אלע זײַטן די קאָמפּאָזיציע, גענוי אויסרעכענען דעם פארבן־געברויך, אויסדריקן גענוי אין

די ווערק די אייגענע איבערלעבענישן, געדאנקען און געפילן. לעוויטאַן האָט בעשאס די שפּאַצירן מיט סאַווראַסאָוון געוויינלעך פיל שנעלער געפונען פּרעכטיקע נאַטור־ווינקלעך, און ער פלעגט זיך גלייך אַוועקשטעלן מאָלן באַם ערשטן בעסטן קוסט.

סאַווראַסאָוו איז געווען אַן אויסערגעוויינלעך מילדער מענטש. ער האָט זיך קיינמאָל ניט געבייזערט און זיך ניט געשפּאַרט, גערעדט האָט ער שעמעוודיק און שטיל. לעוויטאַנען האָט ער ליב באַקומען מיט דער גאַנצער קראַפט פון זיין אופריכטיק האַרץ. שטענדיק געווען צו אים אופמערקזאַם און מיט אַלע קויכעס געשטרעבט מיטצווווירקן זיין אַנטוויקלונג, העלפן אים זיך איינשאַפן פעסטע פּראָפעסיאָנעלע מידעס.

אויף די אויסשטעלונגען פון די „פּערעדוויזשניקעס", וועלכע פלעגן זיך עפענען פרילינג אין דער מאָלעריי־שול, זיינען לויט פּעראַוווס איניציאַטיוו אָרגאַניזירט געוואָרן שילער־אָפּטיילונגען מיט די בעסטע אַרבעטן פון די דערצויגלינגען פון דער שול. דאָס, וואָס די דערצויגלינגען האָבן אָנטיילגענומען אין די אויסשטעלונגען פון די „פּערעדוויזשניקעס", האָט געווירקט צום גוטן אויף זייער פּראָפעסיאָנאַליזירן זיך, ס'האָט זיי אויך געגעבן מאַטעריעלע שטיצע, ווייל אויף די אויסשטעלונגען פלעג מען אָרגאַניזירן דעם פאַרקויף פון די עקספּאָנירטע קונסטווערק.

אין מאַרט 1877 האָט אין די זאַלן פון דער קונסט־שול זיך געעפנט די פינפטע אויסשטעלונג פון די „פּערעדוויזשניקעס". לויטן באַשלוס פונעם פּעדאַגאָגישן ראַט און פון דעם ראַט פון דער מאָסקווער מאָלער־געזעלשאַפט זיינען אין דעם שילער־אָפּטייל אויסגעשטעלט געוואָרן לעוויטאַנס צוויי פּייזאַזשן: „אָווענט" און „אַ זוניקער טאָג". דער מאָלער איז דאַן אַלט געווען 16 יאָר, און די פּרעסע האָט שוין וועגן אים געשריבן. אין דער רעצענזיע וועגן דער 5־טער אויסשטעלונג פון די „פּערעדוויזשניקעס", וועלכע דער דאַן באַרימטער קריטיקער נ. אַלעקסאַנדראָוו האָט פאַרעפנטלעכט אין דער צייטונג „רוסקיע וועדאָמאָסטי", האָט ער געשריבן: „דער פּייזאַזשיסט אי. לעוויטאַן האָט אויסגעשטעלט צוויי בילדער. לויט די דאָזיקע בילדער קאָן מען אָן ספק אורטיילן, אַז דער הער לעוויטאַן איז אַ טאַלאַנט אַן אויסערגעוויינלעכער". לעוויטאַנען האָט מען באַלוינט מיט דער קליינער זילבערנער מעדאַל און מיט 220 רובל, כדי „ער זאָל האָבן די מעגלעכקייט פאַרצווזעצן זיינע לימודים און קויפן פאַרבן". פאַרן נויטבאַדערפטיקן לעוויטאַנען איז עס געווען אַ היפּשע סומע. אין יענער צייט האָבן קוואַליפיצירטע וועבער באַקומען פון 7 ביז 15 רובל אַ כוידעש; די גאַרבער האָבן

געאַרבעט 14—16 שאָ אין מעסלעס און באַקומען באַצאָלטס 6—9 רובל א מאָנאַט; די וואַלדהעקער און האָלצהעקער, וועלכע האָבן געאַרבעט אין די וועלדער פון אָרלאָווער גובערניע, האָט מען געצאָלט 17 קאָפּיקעס אין א זומער־טאָג און 33 קאָפּיקעס פאַר טראַנספּאָרטירן אין מעשעך פון א טאָג דאָס געהילץ, ווען זיי האָבן געאַרבעט מיט א פערד.

אין דעקאַבער 1878 האָבן די שילער פון דער קונסט־שול געעפנט אונטער דער האַזשגאָכע פון פעראָוון זייער ערשטע זעלבשטענדיקע אויסשטעלונג. לעוויטאַן איז געווען פאַרטראַטן מיטן בילד „פּייזאַזש פונעם סימאָנאָווער מאָנאַסטיר״. דאָס בילד איז צו אונדז ניט דערגאַנגען. פאַראַן ידיעס, אַז עס האָט געמאַכט א רוישעם און איז פאַרקויפט געוואָרן פאַר 100 רובל.

צום סאָף פון די 70־ער יאָרן פונעם פאָריקן יה. איז אַלס רעזולטאַט פון די פאַרשאַרפטע סאָציאַל־פּאָליטישע ווידערשפּרוכן נאָך דער רוסיש־טערקישער מילכאָמע אַנטשטאַנען א רעוואָלוציאָנערע סיטואַציע אין לאַנד, בייס וועלכער די פּויערישע און אַרבעטער־באַוועגונג האָט זיך געפּאָרט מיטן קאַמף פון דער רעוואָלוציאָנערער אינטעליגענץ, פון די „נאַראָדניקעס״. די רעגירונג איז געווען באַאוּמרויִקט פון די סטודענטישע אַרויסטרעטונגען קעגן צארישן רעזשים. אין דער געהיימער קאָרעספּאָנדענץ האָט מען אָנגעוויזן, אַז א גרויסע צאָל קרייזלעך פון דער יידישער יוגנט זיינען פאַרמישט אין דער טעטיקייט פון די געהיימע רעגירונגס־פיינטלעכע געזעלשאַפטן. דעם 2־טן אַפּרעל האָט דער נאַראָדניק א. ק. סאָלאָוויאָוו דורכגעפירט אַן אומגעלונגענעם אַטענטאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם צווייטן. דער צאַריזם האָט געענטפערט מיט אַן אַכזאָריעסדיקן טעראָר, פאַרשטאַרקט די רעדיפעס אויף יידן. אין מיי 1879 האָט מען אָנגעהויבן אַרויסשיקן די יידן פון מאָסקווע. לעוויטאַן האָט צוזאַמען מיט זיין ברודער און ביידע שוועסטער געמוזט זיך איבערקלייבן קיין סאַלטיקאָווקע, א דאָרף הינטער מאָסקווע.

אין סאַלטיקאָווקע האָבן די לעוויטאַנס געוווינט א גאַנצן זומער. אין לאַנד איז אַלץ שטאַרקער געוואָרן די אומצופרידנקייט מיט די דורכפאַלן פון דער רעגירונג אין איר פּאָליטיק. אייניצייטיק האָט זיך פאַרשטאַרקט די טעראָריסטישע טעטיקייט פון די „נאַראָדאָוואָלצעס״ און דאָס האָט געצוווּנגען די רעגירונג זיך באַמיִען צו איבערציִען אויף איר זייט די ליבעראַלע קרייזן, געבנדיק מיזערנע האַנאָכעס דער „עפנטלעכער מיינונג״.

אַדאַנק דער הילף פון איינפלוסרייכע אונטערשטיצער האָט לעוויטאַן באַקומען א דערלויבעניש זיך אומצוקערן קיין מאָסקווע. אין יענער צייט האָט ער,

ווי עס האָט געשריבן איינער פון זײַנע ערשטע ביאָגראַפן ס. מ. שפּיצער, אפילע ניט געהאט קיין אָנשטענדיקע מאלבושים. ער האָט געטראָגן א רויט העמדל, פארלאטעטע הויזן מיט לעכער און אָפּגעטראָגענע שטיבלעטן אף די הוילע פיס. דעם 27 סענטיאבער 1879 האָט ער באקומען אן אײַנלאדונג פון דער קאנצעליאריע פונעם מאָסקווער גענעראל־גובערנאטאָר, ער זאָל זיך מעלדן צום פירשט וו. א. דאָלגאָרוקאָוו. אין גובערנאטאָרס הויז האָט מען געדארפט קומען פײַן אָנגעטאָן. לעוויטאן האָט געבאָרגט 40 רובל בא זײַן שוואָגער פ. ז. בערטשאנכקי און אים געגעבן א מאשקן זײַן פייזאזש „אפדערנאכט נאָכן רעגן“. אונדז איז ניט באוווסט, מיט וועמען לעוויטאן האָט זיך באגעגנט אין הויז פונעם גובערנאטאָר. עס איז נאָר באוווסט, אז דעם 2 אָקטיאבער 1879 האָט דער פירשט דאָלגאָרוקאָוו געגעבן זײַן האסקאָמע, אז לעוויטאן זאָל באקומען איינע פון די 4 סטיפּענדיעס אף זײַן נאָמען, וועלכע זײַנען ארויסגעגעבן געוואָרן אין דער קונסט־שול.

דעם 25 דעקאבער 1879 האָט זיך געעפנט די צווייטע אויסשטעלונג פון די שילער־ארבעטן. לעוויטאן האָט ארויסגעשטעלט 5 פּייזאזשן: „די פארנאכלעסיקטע סאזשלקע“, „דער לעצטער שטראל“, „א ווינטער־נאכט“, „הארבסט“, „א דערפל“. אין דעם בילד „הארבסט“ האָט לעוויטאנס מיטשילער און פרײַנט אנטאָן פּאוולאָוויטש טשעכאָווס ברודער נ. פּ. טשעכאָוו אָנגעמאָלט די פיגור פון א יונגער פרוי אין א שווארצער קלייד, וועלכע גייט איבער דער סטעזשקע אין פּארק (אזא צוזאמענארבעט פון צוויי שול־כאווײרים איז ניט געווען קיין צופעליקײַט: מע זאָגט, אז דעם פּאָן בא פּעראָווס בארימטע פּייזאזשן „דער פייגלכאפּער“ (1870) און „די יעגער אף אָפּרו“ האָט געמאָלט סאווראסאָוו). אוואדע איז די שווערע שטימונג פון דריקנדיקער אײַנזאמקײַט, וועלכע עס האָט געטראָגן אין זיך לעוויטאנס בילד, אויך ניט געווען קיין צופעליקײַט. באטראכטנדיק דאָס בילד „הארבסט“, האָבן די צושויער געפונען און דערשפּירט זײַן טיפן באהאלטענעם זין. דאָס בילד שטעלט מיט זיך פאָר אן אלעגאָרישן רעזאָנאנס אף די פּאָליטישע פּראָצעסן פון די יאָרן 1879—1878 מיט זייערע אומבארעכמאָנעסדיקע אורטיילן. פאר דעם בילד האָט באצאָלט פּ. מ. טרעטיאקאָוו, א רײַכער אייגנטימער פון טעקסטיל־פאבריקן, וועלכער האָט, אָנהייבנדיק פונעם 1856, געזאמלט ווערק פון רוסישער רעאליסטישער קונסט און, אזוי ארום, געשטיצט די דעמאָקראטישע קויכעס אין דער מאָלערײַ אין שפּיץ פון די „פּערעדוויזשניקעס“. טרעטיאקאָוו האָט ארײַנגענומען דאָס בילד אין זײַן קאָלעקציע. דאָס האָט באטײַט נאָך איין געזעלשאפטלעכע אנערקענונג פונעם

יונגן מאָלער. אויף דער פֿאָלגנדיקער קונסט־אויסשטעלונג זײַנען געווען עקספּאָנירט לעוויטאַנס 4 פּייזאַזשן. קונסטקענער האָבן זיך אָפּגערופֿן מיט לויב וועגן זיי אין דער פּרעסע.

דעם 1 מאַרט 1881 האָט דער נאַראָדאָוואָלעץ אי. אי. גרינעוויצקי געוואָרפֿן א באָמבע און דערהארגעט דעם צאַר אלעקסאַנדער דעם צווייטן. ער זעלבסט איז בעשאַס דעם אַטענטאַט שטערבלעך פֿאַרוווּנדעט געוואָרן. די אָרגאַניזאַטאָרן און אָנטיילנעמער אינעם אַטענטאַט אי. אי. זשעליאַבאָוו, ס. ל. פּעראָווסקאַיאַ, נ. אי. קיבאַלטשיטש, ט. מ. מיכײַלאָוו און נ. אי. ריסאַקאָוו האָט מען אויפֿגעהאַנגען.

די היגריכטונג פֿון די העלדן פֿונעם 1־טן מאַרט האָט אַרויסגערופֿן א פּראָטעסט־קאַמפּאַניע אין פֿאַרשיידענע לענדער פֿון דער וועלט. ס׳איז אויך פֿאַנאַנדערגעוויקלט געוואָרן א קאַמפּאַניע אויף צו פֿאַרטיידיקן העסיע געלפֿמאַן — איינע פֿון די פֿאַרמישפּעטע, וואָס איר היגריכטונג איז אָפּגעלייגט געוואָרן צוליב דעם, וואָס זי איז געווען שוואַנגער. פֿראַנקרײַך האָט מער פֿון אַלע לענדער זיך אָפּגערופֿן מיט פּראָטעסטן. אין פּאַריזש האָבן טויזנטער מענטשן זיך פֿאַרזאַמלט אין צירק „פֿערנאַנדאָ“. אויפֿן מיטינג איז אַרויסגעטראָטן דער גענעראַל פֿון דער פּאַריזשער קאָמונע עמיל עד. אין דער טעלעגראַמע פֿון די פּוילישע סאָציאַליסטן איז געזאָגט געוואָרן: „דער זון, דער יורש פֿונעם טראָן, האָט איבערגעשטיגן דעם פֿאָטער. שרעקלעך זענען אויס די ליידן פֿון דער שוואַנגעריקער פֿרוי העסיע געלפֿמאַן אויפֿן פּאָן פֿון די 5 טליעס. פֿאַרשאָלטן זאָלן זיי ביידע ווערן — דער פֿאָטער און דער זון!“

די רוסישע רעוואָלוציאָנערן־עמיגראַנטן האָבן פֿון סאַמע אָנהייב געוואָלט אָרגאַניזירן די פֿאַרטיידיקונגס־קאַמפּאַניע פֿון העסיע געלפֿמאַן אין א ברייטן פֿאַרנעם. פּ. א. קראָפּאָטקין, וועלכער האָט דאַן געלעבט אין זשענעווע, האָט געשריבן פּ. ל. לאַווראָוון קיין פּאַריזש: „מע דאַרף אָפּראַטעווען ה. געלפֿמאַן פֿון די דאָזיקע טאָרטורן! מע דאַרף וועקן די געזעלשאַפֿטלעכע מיינונג אין אייראָפּע קעגן דעם רוסישן צאַר!“ אינגיכן איז קראָפּאָטקין אַליין געפֿאָרן קיין פּאַריזש, באַזוכט וויקטאָר הוגאָן און אים באַקאַנט געמאַכט מיטן איניין. הוגאָ האָט אָנטיילגענומען אין דער קאַמפּאַניע אויף צו פֿאַרטיידיקן העסיע געלפֿמאַן און אָנגעשריבן וועגן איר די ליד „יאָ, אומגעהייער גרויס איז דער גרויל“. די קאַמפּאַניע אויף צו באַגנעדיקן העסיע געלפֿמאַן האָט אַרומגעכאַפּט אויך אַנדערע לענדער. דער צאַריזם האָט נישט גערעכנט מיט זיי זיך ניט רעכענען און פֿאַרביטן דעם

טויט־אורטייל אף לעבנסלענגלעכער טפיסע. געלפמאן איז אינגיכן געשטאָרבן אין טפיסע.

דאָס גאנצע פּראָגרעסיווע רוסלאנד האָט פּראָטעסטירט קעגן דעם בלוטיקן טעראָר פונעם צאריזם. זייער קאָל האָבן אופגעהויבן די רוסישע מאָלער. אי. יע. רעפּין האָט אָנגעמאָלט ה. געלפמאנס פּאָרטרעט, אויסדריקנדיק אף אזא אופן זײַן מיטלייד און סימפּאטיע. רעפּין איז געווען אן איידעס פון דער הינריכטונג פון די „מארטאָווצעס". מיט א סאך יאָרן שפּעטער האָט ער געשריבן: „וואָס פאר א שוידערלעכע צײַט דאָס איז געווען! איך געדענק אפילע די ברעטלעך אף דער ברוסט פון יעדן איינעם פון די פארורטיילטע מיטן אופשריפט „דעם צארס מערדער". איך געדענק אפילע זשעליאבאָווס גרויפארביקע הויזן און פּעראָווסקאיאס שווארץ היטעלע"... אונטערן אײַנדרוק פון דעם ווילדן נעקאָמע־אקט קעגן די נאראָדאָוואָלצעס האָט רעפּין זיך גענומען שאפן דאָס בילד „איוואן דער גרויזאמער", וואָס עס איז אופגענומען געוואָרן אלס פּראָטעסט קעגן דער צארישער טיראניע. ניט אומזיסט האָט דער הויפּט־פּראָקוראָר פונעם הייליקן סינאָד, דער אָבסקוראנט פּאָבעדאָנאָסצעוו באפוילן, אז דאָס בילד זאָל באזײַטיקט ווערן פון דער אויסשטעלונג. דער שווערער אײַנדרוק פונעם איבערפירן צו דער טליע די פארמישפּעטע „מארטאָווצעס", צווישן וועלכע עס איז אויך געווען סאָפיע פּעראָווסקאיא, האָט באוויגן וו. סוריקאָוון אָנמאָלן דאָס בילד „די באָיארינע מאָראָזאָווא". די פּערזענלעכקײַט פון דער באָיארינע פעאָדאָסיע מאָראָזאָווא, וועלכע איז אויסגעשטאנען אלע ניסיוינעס און פּײַניקונגען, געבליבן טרײַ איר עמונע און געשטאָרבן אין פארשיקונג, איז אין יענער צײַט אָפּגעשאצט געוואָרן אין די דעמאָקראטישע קרײַזן ווי א בײַשפּיל פון גײַסטיקער פעסטקײַט און מאָראלישער שײנקײַט. דערפאר טאקע איז פאר די מיטצײַטלער ניט שווער געווען צו געפינען אן אונטערטעקסט צו דעם בילד „די באָיארינע מאָראָזאָווא" — דאָס בילד האָט אלעגאָריש דערציילט וועגן דעם רעוואָליוציאָנערן קאמף פון די נאראָדניקעס פאר זייערע איבערצײַגונגען, וועגן זייער אויסגעהאלטנקײַט, וועגן סאָפיע פּעראָווסקאיאן, דער ערשטער פרוי אין רוסלאנד, וועלכע איז ארופגעגאן אפן עשאפאָט און מאקריוו געווען איר יונג לעבן פאר דער רעוואָליוציע.

אין די 70־ער יאָרן זײַנען הונדערטער מענטשן פון דער פאָלקס־אינטעליגענץ, דעריקער יונגעלײַט, אוועק אין דאָרף, קעדיי צוצוגרייטן די פויערישע מאסע צום קומענדיקן אופשטאנד. באזונדערע אכט האָבן זיי געלייגט אף די געביטן בא דער וואָלגע און באם דאָן, ווו סטעפאן ראזין און יעמעליאן פוגאטשאָוו האָבן אין זייער צײַט געפירט די פויערים אין באוואָפנטן קאמף קעגן זייערע הערשער.

לעוויטאַן האָט צוגעזען ווי זײַן לערער וו. ג. פּעראָוו האָט געאַרבעט בײַסן שאַפֿן די טרילאָגיע וועגן דעם פּויערים־אופשטאַנד פֿון 1773—1775 אונטער דער אָנפֿירונג פֿון פּוגאַטשאָוון. פּעראָוו האָט געהאַט די מעגלעכקייט אָנצומאָלן נאָר איין טייל פֿון דער טרילאָגיע — „פּוגאַטשאָווס מישפּעט". די שווערקייטן און רעדיפֿעס, וואָס דער מאָלער איז אויסגעשטאַנען, האָבן געטאָן זייערס. ניט זייענדיק נאָך אַלט קיין 50 יאָר, איז ער געווען אינגאַנצן צעבראָכן. לעוויטאַן און זײַנע כאַווײרים האָבן מיט ווייטיק אין האַרצן עס צוגעזען. זומער 1881 האָט לעוויטאַן א שטיקל צײַט געלעבט אין מאַרפּינאָ און אָסטאַנקינאָ, אין הויז פֿון זײַן פֿרײַנט ניקאָלײַ קאַסאַטקין — איינעם פֿון פּעראָווס באַליבטע שילער. אין דעקאַבער פֿונעם זעלבן יאָר האָט לעוויטאַן באַקומען א זילבערנע מעדאַל פֿאַר א צייכענונג פֿון דער נאַטור. די צייכענונג מיט נאָך 3 אייל־געמעלן זײַנען געווען עקספּאָנירט אויף דער 4־טער שילער־אויסשטעלונג. דאָס איז געווען די לעצטע אויסשטעלונג, וואָס פּעראָוו האָט אָרגאַניזירט. אין די ווינטער־כאַדאָשים איז ער קראַנק געוואָרן אויף לונגען־אָנצינדונג, און די דאָקטוירים האָבן בא אים אַנטדעקט טובערקוליאָז. פֿרילינג האָט מען אים אַרויסגעפֿירט אויף דער דאַטשע אין דאָרף קוזמינקי הינטער מאָסקווע, וווּ ער איז געשטאָרבן דעם 29 מײַ 1882. די „פּוגאַטשאָווצעס" זײַנען געבליבן ניט פֿאַרענדיקט.

דעם 31־טן מײַ האָט לעוויטאַן געשריבן קאַסאַטקינען: „עס איז געשטאָרבן פּעראָוו. מיר נעמען צונויף געלט אויף א קראַנץ. די לעווײַע וועט זײַן מיטוואָך. ברענג אָדער שיק צו וויפֿל דו קענסט".

פּעראָווס לעווײַע איז פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין א דעמאָנסטראַציע, וועלכע האָט אויסגעדריקט דעם סאָציאַלן זין פֿון דער שאַפֿונג פֿונעם גרויסן קינסטלער־דעמאָקראַט. א געדיכטער עולם, וועלכער איז באַשטאַנען דעריקער פֿון דער פֿאָרגעשריטענער מאָסקווער אינטעליגענץ, האָט זיך לאַנגזאַם באַוועגט אויפֿן וועג צום דאַנילאָווער מאָנאַסטיר, וווּ עס איז געבראַכט געוואָרן צו קוווּרע ג. וו. גאָגאָל און לעצטנס — ניקאָלײַ רובינשטיין. אין שפּיץ פֿון דער פּראָצעסיע זײַנען געגאַנגען פּעראָווס שילער. צווישן זיי איז געווען לעוויטאַן.

דער רעאַקציאָנערער קורס האָט באַזונדערס בוילעט זיך געלאָזט פֿילן אויפֿן געביט פֿון בילדונג און קולטור. העיויס די קונסט־שול איז געשטאַנען אונטער אַן אויפֿזיכט פֿונעם מיניסטעריום פֿון דעם צאַרישן הויז, האָט מען נאָך אין 1881 פֿון דאָרט באַזײַטיקט דעם אינספּעקטאָר ק. א. טרוטאָווסקין, א באַוווּסטן זשאַנער־מאָלער, א פֿרײַנט פֿון וו. ג. פּעראָוון, א. ק. סאַווראַסאָוון, פֿונעם דראַמאַטורג

א. נ. אָסטראָװסקין — דערפאר װײַל יענער האָט דערלויבט, אז אין די לערער־און שילער־קרײַזן זאָלן ארײַנדרינגען דעמאָקראַטישע שטימונגען און אידייען.

אין העסקעם מיט די נײַע אינסטרוקציעס האָט מען אין דער קונסט־שול אײַנגעפירט א פּאָליציייִשן רעזשים. מע האָט נאָך די לערער און שילער נאָכגעשפּירט ניט בלויז אין אטעליע, נאר אויך אויסער דער שול. אין א קורצער צײַט ארום נאָך פּעראָװס טויט האָט סאװראסאָװ, װעלכער האָט זיך דערלויבט צו קריטיקירן די ריעאקציאָנערע פּאָליטיק, באקומען א לאקאָנישע שריפט פון דער שול־קאנצעליאריע:

„דעם הער לערער פון דער שול פאר מאָלערײַ, סקולפּטור און בוי־קונסט, דעם אקאדעמיקער, הויף־ראטגעבער סאװראסאָװן.

מיר זײַנען באופטראָגט פונעם שול־ראט אײַך צו מעלדן, אז אָנהייבנדיק פון 22־טן מײַ ד. י. זײַט איר באפרײַט פון אײַער אמט.

סעקרעטאר פון שול־ראט לעװ זשעמטשוזשניקאָװ".

פאר לעװיטאנען, װעלכער האָט גרענעצלאָז ליב געהאט סאװראסאָװן, איז דאָס געװען א שװערע איבערלעבעניש.

בײַס די זומער־קאניקולן זײַנען די שילער זיך צעפאָרן אין פארשיידענע ערטער, קעדיי צו מאָלן עטיודן און בילדער. די מער פארמעגלעכע האָבן אונטער־גענומען רײַזעס איבערן לאנד און קיין אויסלאנד. אָבער אזעלכע זײַנען געװען װייניק. אין מאָסקװע זײַנען געבליבן די, װעלכע האָבן ניט געהאט װוהין זיך אהינצוטאָן. לעװיטאן איז אויך געװען צװישן זיי. בעשאס די זומער־קאניקולן האָט ער געמאָלט פּייזאזשן פון דער געגנט הינטער מאָסקװע, געגעבן פּריװאטע שטונדן, אָנגענומען באשטעלונגען, אפילע פּאָרטרעטן פון פאָטאָגראפיעס. אייניקע שילער האָבן זיך אָנגעדונגען אין קלויסטערס צו באמאָלן די װענט. דאָס איז גע־װען די בעסט־באצאָלטע ארבעט, און די שילער, װעלכע האָבן זיך מיט דעם פארנומען, פלעגן אָפט אָפּשפּאָרן אף צו לעבן דעם גאנצן װינטער. לעװיטאנען האָבן די קלויסטער־לײַט אף ארבעט ניט גענומען איבער זײַן ניט־קריסטלעכן גלויבן.

נאָך דעם, װי מ'האָט סאװראסאָװן באפרײַט פון דער ארבעט אין שול, האָט לעװיטאן מער ניט געהאט בא װעמען זיך צו לערנען. ער האָט געהאט בעדייע ארײַנצוטרעטן אין דער קונסט־אקאדעמיע, און דעם 10 אָקטיאבער 1882 האָט ער אָנגעגעבן א „פּראָשעניִע" דעם פּעדאגאָגישן ראט פון דער קונסט־שול, מע זאָל אים דערלויבן אָפּגעבן עקזאמענעס אין אָקטיאבער און אין נאָיאבער לויט די אלגעמיינע לימודים פארן פינפטן קלאַס.

דער באַרימטער רוסישער מאָלער א. יא. גאָלאָווין האָט אין זײַנע מעמוארן פאַר יענער צײַט געשריבן וועגן לעוויטאַנען:

„מײַן כאַווער אין דער מאָסקווער שול איז געווען לעוויטאַן, איינער פון די סימפּאַטישסטע פּערזענלעכקײַטן צווישן די מאָלער, מיט וועלכע מיר איז אויסגעקומען זיך צו באַגעגענען. ער איז אין טאָך געווען אַן אַריסטאָקראַט, אויף דורך און דורך, אין בעסטן זין פון וואָרט... דער סאַמע כאַראַקטעריסטישער שטריך לעוויטאַנס איז געווען גראַציעזקײַט — א גראַציעזער מענטש פון קאָפּ ביז די פיס. ער האָט פאַרמאָגט א צאַרטע נעשאָמע. יעדע באַגעגעניש מיט לעוויטאַנען האָט איבערגעלאָזט א ליכטיקן שפּור. באַגעגענענדיק זיך מיט אים, רײדנדיק א פּאָר געציילטע ווערטער, האָט מען באַלד דערפילט, אז עס איז געוואָרן פרײלעכער אויפן האַרצן, אויף אַזויפיל האָט ער פאַרמאָגט נאָבעלע צאַרטקײַט.

בײס כ'האָב זיך געלערנט אין דער מאָלערײַ־שול האָט מען שוין גערעדט וועגן לעוויטאַנען ווי וועגן א גרויסן טאַלאַנט".

אויף דער 5־טער שילער־אויסשטעלונג האָט איסאַק לעוויטאַן עקספּאָנירט פּייזאַזשן: „די פּאַסעקע", „אַן עטיוד", „פרילינג אין וואַלד", „דער זומפּ פאַרנאַכט". פרילינג 1883 האָט לעוויטאַן פאַרענדיקט דעם קורס פון אַלגעמיינע לימודים. זומער האָט ער פיל געאַרבעט. זײַנע מאָלערײַען און צייכענונגען האָבן זיך באַוויזן אין מ. פּ. פאַבריציוסעס בוך „דער קרעמל אין מאָסקווע". אין דער 6־טער שילער־אויסשטעלונג האָט ער אָנטײלגענומען מיט 6 עטיודן. 4 פּייזאַזשן זײַנען פאַרקויפט געוואָרן פאַר 305 רובל. דער מאָלער האָט זיך שטאַרק גענייטיקט אין געלט — זײַן שוועסטער איז קראַנק געוואָרן אויף טובערקוליאָז.

דער שוועסטערס קראַנקײַט האָט אים פאַרשאַפט פיל צאָרעס, אָבער ניט נאָר די אייגענע צאָרעס האָבן געמוטשעט דעם שפּירעוודיקן יונגן מאָלער. מ. וו. נעסטעראָוו, וועלכער האָט זיך געכאַווערט מיט לעוויטאַנען אין די יונגע יאָרן, דערמאָנט זיך: „לעוויטאַנס דערפאָלג אויף די אויסשטעלונגען האָבן אים פאַרשאַפט א היפּש ביסל אַגמעסנעפעש. ניט נאָר די „סאָליערים", נאָר אַפילע די „מאָצאַרטס" פון יענע טעג (און אַפילע שפּעטער אויך) זײַנען ניט פרײַ געווען פונעם געפיל פון קינע צום גרויסן טאַלאַנט פון זייער יונגן קאָלעגע".

לעוויטאַן האָט אַרויסגעשטעלט פאַרן פּעדאַגאָגישן ראַט א בילד אַלס פּרעטענדענט צו באַקומען די גרויסע זילבערנע מעדאַל. ווער עס האָט באַקומען אַזא מעדאַל, האָט געהאַט דאָס רעכט, אַלס קלאַסישער מאָלער, אַרײַנצוטרעטן אין דער אַקאַדעמיע. נ. א. קאַסאַטקין האָט געשריבן אין זײַנע זיכרוינעס, אז לעווי־

טאנס בילד האָט פאָרגעשטעלט א פעלד מיט סנאָפּעס ווייץ. לעוויטאן האָט צוערשט געוויזן דאָס בילד סאווראסאָוון, און דער אקאדעמיקער, וועלכער איז ארויסגעטריבן געוואָרן פון דער שול, האָט אָנגעשריבן אױף דער לינקער זײַט: „די גרויסע זילבערנע מעדאל״. דער פּעדאגאָגישער ראט האָט אָבער דאָס בילד ניט אָנגענומען. דעמלט האָט לעוויטאן אָנגעהויבן מאָלן אן אנדער בילד — „אין אָוונט אפן אקער־פעלד״. דאָס איז געווען ניט קיין פּאָשעטער דאָרפישער פּייזאזש, נאָר אן אלעגאָריע, וועלכע האָט אויסגעדריקט דעם פּראָטעסט קעגן דער עקזיס־טירנדיקער רעאקציע, דעם דראנג צו א גערעכטער סאָציאלער אָרדענונג, דעם גלויבן אין דער ליכטיקער צוקונפט. דאָס בילד האָט בא די צושויער ארויסגערופן אסאָציאציעס מיט נ. א. נעקראסאָווס רעוואָלוציאָנערער ליד:

ס׳ווערן שוואכער די קויכעס
אױף די עלטערע יאָרן.
קילער די בלוטן,
שוואך דער זיקאָרן.
צי איז מיר טאקע
ביז מײַן טויט ניט באשערט
צו זען דיך א פרײַע,
מײַן היימלאנד, מײַן ערד?

כ׳וואָלט פאר מײַן שטארבן
כאָטש וויסן געוואָלט.
צי גייסטו פאָרויס
מיט א זיכערן טראָט,
צי זען וועט דער פּויער
באם פארזייען זײַן פעלד,
ווי דער ליכטיקער טאָג
אױף זײַן פעלד זיך צעהעלט?

צי וועט ווען דער ווינט
פונעם היימישן דאָרף
דערטראָגן א מונטערן קלאנג
צו מײַן אויער,
אָן מענטשלעכע ליידן,
אָן טרערן און טרויער?

לעוויטאן האָט דאָס בילד „אין אָוונט אפן אקער־פעלד״ פאָרגעשטעלט צום מישפּעט פון דער געזעלשאפט פון די „פּערעדוויזשניקעס״. די אלגעמיינע פאר־זאמלונג פון דער קאָלעגיע האָט אָנגענומען לעוויטאנען אין דער געמיינשאפט פון אירע עקספּאָנאטן. דאָס בילד „אין אָוונט אױף דעם אקער־פעלד״ האָט זיך באוויזן אױף דער 12־טער עקספּאָזיציע פון די „פּערעדוויזשניקעס״. אָנהייבנדיק פונעם 6־טן אפּרעל ביז דעם 9־טן מײַ, איז די אויסשטעלונג געווען אָפן אין מאָסקווע. נאָר איידער זי איז געשלאָסן געוואָרן, האָט דער פּעדאגאָגישער ראט פון דער קונסט־שול אויסגעשלאָסן לעוויטאנען פאר ניט באזוכן די לעקציעס און אים פאָרגעלייגט צו באקומען א דיפּלאָם פון א ניט־קלאסישן מאָלער, וועלכער גיט דאָס רעכט צו זײַן א לערער פון מאָלערײַ.

אין יענער צײַט האָט די רעגירונג באַשולדיקט די שילער — ייִדן לויט דער נאַציאָנאַליטעט, אַז באַגלײַך מיט די רעוואָלוציאָנערן זײַנען זיי פאַרשפּרייטער פון שעדלעכע אידייען, שולדיקע אין דער דעמאָראַליזאַציע פון דער יוגנט.

נאָך אין 1883 האָט דער גענעראַל־גובערנאַטאָר גורקאָ געמאָלדן אין זײַן ראַפּאָרט אויפן נאָמען פונעם צאַר, אַז עס איז נייטיק באַגרענעצן די צאָל פון די ייִדן אין די גימנאַזיעס און פּראָגימנאַזיעס. די דאָזיקע מעלדונג האָט אַרויסגערופן אַ באַמערקונג פון אַלעקסאַנדער דעם דריטן: „איך בין אויך אין דעם איבערצײַגט". אויף דעם טייל פונעם באַריכט, וווּ עס איז געגאַנגען אַ רייד וועגן דער שעדלעכער ווירקונג פון די שילער ייִדן אויף זייערע קריסטלעכע מיטשילער, האָט דער צאַר אָנגעשריבן: „דאָס דאַרף גענומען ווערן אין אַכט".

דער מיניסטאָרן־קאַבינעט האָט מיט ברען אָנגעהויבן אויספֿילן דעם צאַרס אָנווײַזונג. אומעטום האָט מען אָנגענומען אַקטיווע מיטלען, קעדיי פּאָטער ווערן אין די לערן־אַנשטאַלטן פון ייִדישע שילער. לעוויטאַן האָט געהערט צו דער דאָזיקער קאַטעגאָריע.

אין מעשך פון דעם גאַנצן זומער האָט ער געאַרבעט הינטער זוועניגאָראָד, אויף דער סאַווינער סלאָבאָדקע. דאָס אָרט האָט מען אָנגערופן „די רוסישע שווייצאַריע". לעוויטאַן האָט דאָרט געוווינט אײנײנעם מיט זײַן מיטשילער וו. וו. פּערעפּליאָטשיקאָוו. איינמאָל איז צו זיי געקומען דער מאָלער־פּייזאַזשיסט ל. ל. קאַמענעוו, סאַווראַסאָווס אַ געוועזענער שילער, וועלכער איז שפּעטער געווען איינער פון די גרינדער פון דער געזעלשאַפט פון די „פּערעדוויזשניקעס". ווען ער האָט זיך באַקאַנט מיט די אַרבעטן פון די יונגע מאָלער, האָט ער געזאָגט: „שוין געקומען די צײַט פאַר אונדז מיט סאַווראַסאָוון צו שטאַרבן".

ערעוו דעם נײַעם לערניאָר האָט לעוויטאַן אָנגעגעבן אַ „פּראָשעניע", אין וועלכער ער האָט פּראָטעסטירנדיק קעגן אויסשליסן אים פון דער שול, אָנגעוויזן: „די וויסנשאַפטלעכע קלאַסן האָב איך ניט באַזוכט, ווײַל איך האָב שוין דעם קורס פאַרענדיקט, און די קונסט־קלאַסן האָב איך ניט באַזוכט, ווײַל איך בין באַלוינט מיט צוויי מעדאַלן". לעוויטאַן האָט געבעטן דעם פּעדאַגאָגישן ראַט, ס'זאָל אים „געגעבן ווערן דאָס רעכט צו אַרבעטן אויף אַ גרויסער זילבערנער מעדאַל".

אין די באַדינגונגען פון אַלץ פּראָגרעסירנדיקער דיסקרימינאַציע לעגאַבע די שילער ייִדן האָט לעוויטאַן ניט געקאָנט באַקומען אַזאַ רעכט. אין אַפּרעל 1885 האָט ער געמוזט בעטן דעם פּעדאַגאָגישן ראַט, מע זאָל אים אַרויסגעבן אַ דיפּלאָם פון אַ ניט־קלאַסישן מאָלער.

איסאַק לעוויטאַן האָט פֿון די פּריסטע יאָרן קרענקלעך רעאַגירט אויף אומגע־רעכטיקייט. דאָס געפֿיל פֿון צעבראָכנקייט, פֿון טראַגישער אויסזיכטלאָזיקייט האָט אים באַהערשט.

דעם 9 מײַ 1885 האָט דער יונגער דאָקטער און ליטעראַט אַנטאָן פּאַוו־לאָוויטש טשעכאָוו געשריבן פֿון וואָסקרעסענסק צום רעדאַקטאָר־אַרויסגעבער פֿונעם הומאָריסטישן זשורנאַל „אָסקאָלקי" לייקינען:

„מיט מיר צוזאַמען וווינט דער מאָלער לעוויטאַן... עפּעס אַ מין פּסיכאָז באַהערשט אים. איך האָב געהאַט בעדייע מיט אים אַרײַנצופֿאָרן אין וולאַדימירער גובערניע אויף די יאַמטעוו־טעג, אַ ביסל אים דורכלופֿטערן (טאַקע ער גופֿא האָט מיך געבראַכט צו דעם געדאַנק). מיר האָבן שוין געהאַט באַשטימט דעם טאָג פֿונעם אָפּפֿאָרן. נאָר ווען איך בין צו אים געקומען, האָט מען מיר געזאָגט, אַז ער איז אַוועקגעפֿאָרן אויף קאַווקאַז... סאַמע אַפּרעל איז ער פֿון ערגעץ צוריקגע־קומען אַהיים, נאָר ניט פֿון קאַווקאַז... ער האָט געוואָלט זיך אופֿהענגען... איך האָב אים מיטגענומען מיט זיך אויף דער דאַטשע און גיב אויף אים אַכטונג... באַמי זיך אים אויפֿמונטערן און, ווי עס ווײַזט אויס, איז עפּעס בעסער געוואָרן..."

קאַפּיטל 2

אויף א. פּ. טשעכאָווס דאַטשע אין באַבקינאָ, ניט ווײַט פֿון דעם הינטער־מאָסקווער־ייִשעוו נאָוואָ־יערוסאַלים, האָט לעוויטאַן געוווינט אין אַ קלײנינק שטי־בעלע צוזאַמען מיטן שריפֿטשטעלערס ברודער מיכאַיל טשעכאָוו.

טשעכאָווס מישפּאָכע האָט לעוויטאַן געקענט נאָך פֿון יענע צײַטן, ווען ער האָט זיך באַפֿרײַנדעט אין דער מאָסקווער קונסט־שול מיט ניקאָלײַ טשעכאָוון. אין באַבקינאָ האָבן לעוויטאַן און ניקאָלײַ, גאַנץ אָפֿט פֿון אינדערפֿרי ביז פֿאַר־נאַכט צוזאַמען געאַרבעט.

מאַריע פּאַוולאָוונאַ טשעכאָוואַ דערמאָנט זיך:

„לעוויטאַן האָט צומאָל מיך מאַמעש באַוווּנדערט, וויאַזוי ער האָט אַקשאָ־נעסדיק געהאַרעוועט, די וועגט פֿון דער הײַזקע, אין וועלכער ער האָט געוווינט, זײַנען שנעל פֿאַרשטעלט געוואָרן מיט רייען גלענצנדיקע עטיודן... לעוויטאַן האָט ליב געהאַט די נאַטור עפּעס אויף אַ באַזונדערן אויפֿן. דאָס איז אַפֿילע ניט

געווען קיין ליבע, נאָר א פארליבטקייט. טאקע די זעלבע פארליבטקייט אין דער נאטור האָט געמאכט פון אים אויך א וואלד־יעגער..."

ס'פלעגט געשען, אז לעוויטאנען האָט פלוצעם ארומגעכאפט א מאָרעש־כוירעדיקע שטימונג. דעמלט פלעגט ער, נעמענדיק מיט זיך די ביקס און דעם הונט וועסטא, אוועק אף א וואָך צייט אָדער אף צוויי וואָכן פון דער שטוב און זיך ניט אומקערן, ביזוואנען ס'האָט זיך ניט איינגעשטעלט בא אים א גייסטיקער גלייכגעוויכט. ווידער א פרייליכער, פול מיט ענערגיע, פלעגט ער זיך שפּעטער נעמען צו דער ארבעט, געשפּאסט צוזאמען מיט דער יוגנט, אָנטיילגענומען אין זייערע פּיקניקן, גיין אף פישפאנג. לעוויטאן האָט זייער ליב געהאט פישפאנג. אין די אָפּרו־שאָען פלעגט ער צוזאמען מיט די יונגע טשעכאָווס לאנג זיצן מיט דער ווענטקע ערגעץ אינעם שאָטן פון די בייבערגיקע קוסטעס. עס האָט אויך געטראָפן אזוי, אז אריינפאלדיק אין אן עלעגישער שטימונג, האָט ער פארגעסן אין דער ווענטקע און אָנגעהויבן דעקלאמירן לידער פון אלעקסיי טאָלסטאָיען, טיוטשעוון, נעקראסאָוון, ניקיטינען, אפּוכטינען, פעטן און פון אנדערע דיכטער. ער האָט געקענט אף אויסווייניק א גרויסע צאָל לידער.

אף טשעכאָווס דאטשע האָט לעוויטאן געשאפן דאָס בילד „די אוסאדבע באבקינאָ" און אָנגעהויבן מאָלן „דאָס בערעזעווע וועלדל", איבער וועלכן ער האָט געארבעט אין מעשעך פון פיר יאָר, אָפּווארפנדיק דאָס צופעליקע, אונטער־שטרייכנדיק דאָס כאראקטערישע, פארפולקומענדיק די קאָמפּאָזיציע. דאָס דאָזיקע ניט־גרויסע בילד האָט געשילדערט א בערעזעווע וועלדל, א באגאָסנס מיט זון־שיין. ליכט און שאָטנס האָט לעוויטאן געקאָנט דערפירן ביז צו א סימבאָל. פארמאָגנדיק אן אויסערגעוויינלעכן זע־זיקאָרן, האָט ער צומאָל לאנג געהאלטן די בילדער אינעם ווארשטאט, אומקערנדיק זיך שפּעטער צו דער ארבעט איבער זיי. „פארענדיקן א בילד איז צומאָל זייער שווער, — האָט געזאָגט לעוויטאן, — דו האָסט מוירע קאַליע צו מאכן אלץ מיט איין שמיר פונעם פענדזל. איז אָט, שטייען זיי, „ווערן רייפער", שטייענדיק בא דער וואנט. מע דארף ארבעטן גיך, אָבער ניט איילן זיך צו פארענדיקן די ארבעט".

אין סאָף 1885 האָט לעוויטאן זיך געווענדט אינעם ראט פון דער מאָסקווער קונסט־געזעלשאפט מיט א באקאָשע ארויסצוגעבן אים, ביז ער וועט באקומען דעם דיפּלאָם אפן טיטל פון א ניט־קלאסישן קינסטלער, א צייטווייליקע צייגעניש וועגן דעם, אז ער האָט פארענדיקט די קונסט־שול. א צייגעניש האָט מען אים ארויסגעגעבן. און וואָס איז שייך א דיפּלאָם, האָט ער אים באקומען ערשט אין א האלב יאָר ארום.

ווען מע האָט סאווראסאָוון אָפּגעזאָגט פון דער ארבעט, האָט לעוויטאַן זיך געלערנט אין דער קונסט־שול בא וו. ד. פּאָלענאָוון — דעם שעפער פון די קלאסישע בילדער „דאָס מאָסקווער הייפל", „דער באָבעס סאָד", „די פארוואקסענע סאזשלקע". לעוויטאנס לער בא פּאָלענאָוון האָט געדויערט ניט לאנג. זי האָט זיך אָנגעהויבן אין סענטיאבער 1882, און אין א יאָר ארום איז פּאָלענאָוו אוועקגעפאָרן קיין איטאליע. צוריק האָט ער זיך אומגעקערט, ווען לעוויטאנען האָט מען שוין אויסגעשלאָסן פון דער שול „פאר ניט באזוכן די קלאסן".

וואסילי דמיטריִעוויטש פּאָלענאָוו האָט געהערט צו אן אלטער אדל־מישפּאָכע. דער פאָטער זײַנער איז געווען א באוווסטער ארכעאָלאָג און ביבליִאָגראף. זײַן מוטער, וועמענס מיידלשע פאמיליע איז געווען וואָיעיקאָווא, איז באוווסט ווי א קינדער־שרײַבערן. זי האָט אויך זיך פארנומען מיט מאָלערײַ־קונסט. נאָכן פארענדיקן די קונסט־אקאדעמיע איז פּאָלענאָוו געוואָרן איר פּענסיאָנער אין איטאליע, פראנקרײַך, דײַטשלאנד. שפּעטער האָט ער אָנטיילגענומען אלס קינסטלער־קאָרעספּאָנדענט אין דער סערביש־טשאָרנאָגאָריש־טערקישער און רוסיש־טערקישער מילכאָמעס, ארומגערײַזט איבערן נאָענטן מיזרעך. נאָכן אומקערן זיך פון יערושאָלאַיִם איז ער געוואָרן דער אָנפירער פונעם פּייזאזש־ווארשטאט אין דער קונסט־שול. די רײַזע קיין איטאליע האָט בלויז אף א געוויסער צײַט איבערגעריסן זײַן פּעדאגאָגישע טעטיקײַט.

נאָך בייס דער לערע אין דער קונסט־אקאדעמיע האָט פּאָלענאָוו זיך באפרײַנדעט מיט מ. מ. אנטאָקאָלסקין. אין 1873, ווען זיי האָבן ביידע געלעבט אין רוים, האָט אנטאָקאָלסקי באקאנט פּאָלענאָוון מיט ס. אי. מאמאָנטאָוון.

מאמאָנטאָוון איז אויסגעקומען, פונקט ווי פּאָלענאָוון, צו שפּילן א וויכטיקע ראָליע אין לעוויטאנס שעפערישער ביִאָגראפיע.

וועגן מאמאָנטאָוון איז ביז איצט אָנגעשריבן קנאפּ ווייניק. א זון פון א ניט־אָנגעזעענעם סויכער, איז ער נאָך דער לער אינעם בארג־אינסטיטוט (פּעטערבורג) און אפן יורידישן פאקולטעט פונעם מאָסקווער אוניווערסיטעט געוואָרן א גרויסער אונטערנעמער, דער בויער פון דעם יאראָסלאוולער און דאָנעצקער אײַזנבאן־וועגן, פאָרזיצער פון דער פארוואלטונג פונעם מאָסקווער־יאראָסלאוולער־ארכאנגעלסקער אײַזנבאן. ער איז געווען דער אייגנטימער פון פיל אונטערנעמונגען, צווישן וועלכע עס זײַנען, אגעוו, געווען דער מיטישטשינסקער זאוואָד הינטער מאָסקווע און דער ניעווסקער שיפבוי־זאוואָד אין פּעטערבורג.

אָבער אָט דער אף מעקאנע צו זײַן טאלענטירטער, אויסערסט ענערגישער מענטש האָט געהאלטן, אז זײַן עכטער באַרוף איז דראמאטישע קונסט. די דרא־

מאטישע קונסט האָט ער ליב געהאט ליידנשאפטלעך — ער האָט מיט איר געלעבט און געאָטעמט. אין דער יוגנט איז מאמאָנטאָוו ארויסגעטראָטן ווי אן אקטיאָר אינעם ליבהאָבערישן טעאטער, מיט וועלכן עס האָט אָנגעפירט דער גרויסער דראמאטורג א. נ. אָסטראָווסקי. דער טעאטער האָט געשטעלט פאר זיך ערנסטע קינסטלערישע צילן און פאראייניקט א סאך ענטוזיאסטן פון דראמאטישער קונסט — ליטעראטן, מוזיקאנטן, קינסטלער, געלערנטע, סטודענטישע און אמטלעכע יוגנט. אָפט האָט מען געשטעלט אין טעאטער פּיעסעס, וועלכע זיינען פארבאָטן געוואָרן צום שטעלן אויף דער בינע פון קאזיאָנע טעאטערס. די ספּעקטאקלען זיינען געגאנגען אָן אפישן, אונטערן אויסזען פון רעפּעטיציעס.

מאמאָנטאָוו האָט אָסטראָווסקין פארגעטערט און אונטערגעהאלטן מיט אים א פארבינדונג ביזן סאָף פון זיין לעבן. עטלעכע יאָר האָט מאמאָנטאָוו זיך געלערנט וואָקאל אין איטאליע. אָבער א פּראָפעסיאָנעלער זינגער איז ער ניט געוואָרן. „א גלענצנדיקער זינגער, — האָט געשריבן וועגן אים שאליאפּין, — האָט ער אומגעריכט פארלאָזט אָט דעם צוזאָגנדיקן וועג און אָפּגעגעבן זיין גאנץ לעבן, אלע זיינע קענטענישן, זיין גרויסן קאפּיטאל דער אומייגננוציקער דינסט דער דראמאטישער קונסט".

איינער פון מאמאָנטאָווס סאמע נאָענטע פריינט איז געוואָרן פּאָלענאָוו. מאָמאָנטאָוו האָט, פּונקט ווי פּאָלענאָוו, ארויסגעוויזן א היפּשן אינטערעס צו דער אלט־ייִדישער געשיכטע. וועגן דעם זאָגן אײדעס זיינע פּיעסעס „יויסעף" און „דער קיניג שאָול". די לעצטע פּיעסע איז געשטעלט געוואָרן אין מאמאָנטאָווס הויז. די דעקאָראציעס זיינען אָנגעשריבן געוואָרן לויט מ. א. ווורובעלס עסקיזן. די ראָל פונעם נאָווי שמועל האָט געשפּילט דער דעמלט יונגער ארטיסט ק. ס. סטאניסלאווסקי. די ראָל פונעם קיניג אגאט — וו. א. סעראָוו, דער שפּעטערדיקער גרויסער מאָלער.

מאמאָנטאָוו איז געווען א גלענצנדיקער אָרגאניזאטאָר, אן אופמערקזאמער צו טאלאנטפולע מענטשן, געקאָנט גרופּירן זיי און באגייסטערן מיט זיין היסלייוועס. אין זיין הויז און אין זיין הינטערמאָסקווער גוט אבראמצעוואָ האָבן קעסיידער זיך פארזאמלט ליטעראטן, ארטיסטן, מוזיקאלישע טוער, קינסטלער. זיי האָבן דאָ באהאנדלט פּראגעס, וועלכע האָבן באומרויקט די געזעלשאפטלעכקייט. עס זיינען געפירט געוואָרן הייסע דעבאטן וועגן קונסט, ליטעראטור, מוזיק — דאָס אלץ איז פאָרגעקומען אין אן עכטער ארטיסטישער אטמאָספער און האָט גיכטיק זיך אָפּגערופן אויף דער אויספורעמונג פון די עסטעטישע אָנשויונגען

בא דער טאַלאַנטפולער יוגנט, וועלכע איז אריין אין באשטאנד פון מאמאַנטאַווס קינסטלעריש קרייזל.

פון לאנגאַנגען האָט מאמאַנטאַוו זיך געכאַווערט מיט נ. ג. רובינשטיינען — דעם באַוווסטן פּיאַניסט, קאָמפּאָזיטאָר, דיריזשאָר, דעם גרינדער פון דער מאָסקווער קאָנסערוואַטאָריע, איר פּראָפעסאָר און דירעקטאָר.

מ. מ. אנטאָקאָלסקי, וועלכער האָט אין 1877 זיך באזעצט אין פּאַריזש, איז יעדעס מאָל, ווען ער פלעגט קומען קיין רוסלאַנד, געפאָרן צו מאמאַנטאַוון קיין מאָסקווע אָדער קיין אבראַמצעוואָ, אָפּהענגיק פון דער צייט אינעם יאָר. מאַמאַנטאַוו האָט זיך באשעפטיקט מיט סקולפּטור. אנטאָקאָלסקי איז געווען דער אויטאָריטעטסטער ריכטער פון זיינע ארבעטן. די פריינטלעכע באציונגען צווישן מאמאַנטאַוון און אנטאָקאָלסקין זיינען געווען אומגעוואַקלטע. א יאָר פאַר זיין טויט האָט אנטאָקאָלסקי וועגן דער צייט, ווען ער האָט פארבראַכט בא די מאַמאַנטאַווס, געשריבן: „אָפט האָב איך זיך אין אייך דערמאָנט, אין אַלעמען, אין אַלעמען, און זיך צווישן אייך... עס דערמאָנט זיך אייער שטוב, אייער גאַסט־פריינטלעכקייט, אייער צערטלעכקייט צו מיר. עס איז פארביי צייט, און דאָס לעבן האָט איבערגעלאָזט אַפן שטערן שפּורן, אַזעלכע, וואָס רעדער לאָזן איבער אַף א ווייכן גרונט... ווי עס זאָל ניט זיין, וויל איך זיך ניט פארשליסן אין מיינע אייגענע דאַלעדאַמעס און וואַרטן דאָרט ביז דער עלטער. איך וויל נאָך לעבן אונטער דער זון, איך וויל, זי זאָל מיך וואַרעמען, איך וויל לעבן, אָבער אויך די פריינט זאָלן לעבן אין פריידן, זיך פארווײַלן, אַלעמען זאָל זיין גוט, יעדער איינער זאָל זיך באנוצן מיט זיינע פייערס, אָבער ניט מיט ביטערע; איך וויל, אז מיינע אַלטע פריינט זאָלן זיין ווי אַלטער ווײַן...”

אין סאָף 1873, ווען די מאמאַנטאַווס זיינען געקומען קיין איטאַליע, האָט אנטאָקאָלסקי זיי באַקאַנט מיט וו. ס. סעראָווען. דאָס איז געווען די ערשטע קאָמפּאָזיטאָרן־פרוי אין רוסלאַנד, וועלכע האָט זיך פארנומען אויך מיט מוזיקאַליש־קריטישער טעטיקייט. זי איז געבוירן געוואָרן אין א רוסיפיצירטער יידיש־דייטשישער מישפּאָכע. איר פאָטער סעמיאָן יאַקאָוולעוויטש בערגמאַן און די מוטער, אַווגוסטע קאַרלאָוונא (א געבוירענע גודזאָן), וועלכע שטאַמען פון האַמבורג, האָבן געהאַט אין מאָסקווע ניט קיין גרויסע קראָם. זיי האָבן געשטרעבט געבן זייערע קינדער בילדונג, באטראַכטנדיק דאָס ווי זייער לעבנס־ציל. שוין באַם אָנקומען אין דער שול האָט די טאָכטער וואַלענטינע געדרעדט און געלייענט אַף דריי שפּראַכן. פארמאָגנדיק מוזיקאַלישע פעיִקייטן, האָט זי אין עלטער פון 15 יאָר דערפאָלגרייך אויסגעהאַלטן דעם קאָנקורס און איז אָנגענומען געוואָרן

אין דער פּעטערבורגער קאָנסערוואַטאָריע. צו 17 יאָר איז וואַלענטינע געוואָרן די פרוי פונעם קאָמפּאָזיטאָר און מוזיק־פּאָרשער א. נ. סעראָוו, וועלכער האָט געשפּילט א מערקווירדיקע ראָל אין דער אנטוויקלונג פון דער רוסישער אָפּעראַ־קונסט און אינעם רוסישן מוזיקאַלן געדאנק. צוזאַמען מיטן מאַן האָט זי ארויסגעגעבן דעם זשורנאַל „מוזיקא אי טעאטר". ווען א. ס. סעראָוו איז געשטאָרבן, האָט זי פארענדיקט זיין אָפּערע „דער פיינטלעכער קויעך".

דעם 12 יון 1875 האָט די פּעטערבורגער צייטונג „גאָלאָס" מיטגעטיילט: „די טעג איז געשטאָרבן די אַלמאָנע פון אַלעקסאנדער ניקאָלייעוויטש סעראָוו. זי האָט איבערגעלאָזט א יאָסעם — א זון, וועלכער איז נאָך קיין 10 יאָר ניט אַלט".

איינגיכן האָט אנטאָקאָלסקי געשריבן מאַמאָנטאָוון פון סאָרענטאָ:

„נאָרוואָס האָב איך איבערגעלייענט אין „גאָלאָס" די טרויעריקע ידיעה וועגן דעם טויט פון וואַלענטינע סעראָווא. וואָס באַטייט עס? איך בין מאַמעש דערשיטערט. אום גאָטעס ווילן, טיילט מיר טייקעף מיט די סיבע פון איר טויט. דער רועך ווייסט, וואָס דאָס באַטייט! טיילט מיר טייקעף מיט וועגן אַלץ, עס גלייבט זיך עפּעס ניט. וואָס איז מיטן יינגל טאָשע? ווו איז ער איצט? איך בין גרייט נעמען אים צו זיך, אָבער ווו וועט ער זיך לערנען? בכלל, אויב מע דאַרף עפּעס־וואָס טאָן פאַר אים, בין איך גרייט אף אַלץ. שרייבט, אום גאָטעס ווילן, גיכער, גיכער!!!"

קומענדיק קיין אַבראַמצעווא, האָט מאַמאָנטאָוו דערזען דאָרט מיט גרויס שטוינונג סעראָווען מיטן זון. איינגיכן האָט זיך אויסגעקלאָרט, אז עפּעס אף אן אומפאַרשטענדלעכן פאַר אַלעמען אויפן איז אין דער צייטונג איבערגעפּלאָנטערט געוואָרן די ידיעה וועגן דער לעווייע פונעם מוזיקאַנט פּערעראָ מיט דער ידיעה וועגן וו. ס. סעראָוועס אומקערן זיך פון אויסלאנד קיין רוסלאנד.

אין 1878 האָט וו. ס. סעראָווא זיך באַזעצט מיטן זון אין מאָסקווע. דער זון האָט זיך געלערנט אין דער פּראָגימנאַזיע, און אין די שאַבאָסים פלעגט ער גיין צום קינסטלער אי. יע. רעפּין זיך פאַרנעמען מיט מאָלעריי. אין אָט דער צייט האָט אי. יע. רעפּין געאַרבעט איבערן בילד „די קייסערינע סאָפיא". דאָס בילד האָט געשילדערט די קייסערינע סאָפיא אַלעקסייעווגא, די הערשערן פון דער רוסישער מעלוכע אין די יאָרן 1682—1689, נאָך דעם, ווי איר ברודער פּיאָטער דער ערשטער האָט זי אראָפּגעוואָרפן פון דעם טראָן און פאַרשלאָסן אינעם נאָוואָדעוויטשי מאָנאַסטיר. אין גרונט פון סאָפיעס געשטאַלט האָט רעפּין

באוויזן די שטריכן פון וו. ס. סעראָווס ענערגיש און שטרענג געזיכט. איצט ווערט דאָס בילד „די קייסערינ׳ע סאָפיא״ עקספּאָנירט אין דער מעלוכישער טרע־טיאַקאָווער גאַלעריי.

וו. סעראָוועס באַקאַנטשאַפט מיט די מאַמאָנטאָווס האָט געשפּילט אַ וויכטי־קע ראָליע אינעם לעבן און אין דער שעפעריש׳ער אַנטוויקלונג פון איר זון וואַ־לענטין, וועלכן אַלע נאָענטע האָבן אין דער קינדהייט גערופן טאָשע. זיין גאַנץ לעבן איז וואַלענטין סעראָוו געווען אין מאַמאָנטאָווס מישפּאָכע ווי אַן אייגענער. זייער פרי האָט ער זיך צוגעבונדן אויך צו די פּאָלענאָווס.

(ווען פּאָלענאָוו איז נאָך ניט געווען קיין באַווייבטער, האָט ער יעדן זומער פאַרבראַכט אין אַבראַמצעוואָ. דאָרט האָט ער זיך נאָענט באַפריינדעט מיטן שוועסטערקינד פון מאַמאָנטאָווס ווייב נ. וו. יאַקונטשיקאָוואַ, אַ טאָכטער פונעם פאַבריקאַנט יאַקונטשיקאָוו, איינעם פון די בויער פון דער מאָסקווער קאָנסער־וואַטאָריע. אינגיכן האָט פּאָלענאָוו כאַסענע געהאַט מיט יאַקונטשיקאָווען. דעם יונגן פּאָרפאָלק האָט מען געשאָנקען אין אַבראַמצעוואָ דאָס נאָרוואָס אויסגע־בויטע הויז, וואָס האָט פון יענער צייט אָנגעהויבן טראָגן דעם נאָמען פּאָלע־נאָווס הויז).

אַן אַלזייטיק באַגאַבטער, אַ הויכגעבילדעטער, אופמערקזאַמער און האַרצי־קער מענטש, האָט פּאָלענאָוו געהאַט אַ גינסטיקן איינפלוס אויף דער קינסטלערי־שער יוגנט. צו דער מיט פון די 80־ער יאָרן האָט זיין מאָסקווער הויז אָנגעהויבן צוציִען צו זיך אַ סאַך קינסטלער־אָנהייבער. צווישן זיי האָט זיך אויסגעטיילט לעוויטאַן. אָט וואָס דער קינסטלער גאָלאָווין האָט געשריבן וועגן פּאָלענאָווס באַציִונג צו לעוויטאַנען: „פּאָלענאָוו האָט אים בוכשטעבלעך פאַרגעטערט און אים אופגענומען ווי אַן אייגענעם מענטשן, ווי אַ קאָרעוו״.

אין פּאָלענאָווס הויז זיינען פאָרגעקומען מאָלעריי־אָוונטן. אָפט זיינען דאָרט געווען לעוויטאַן, סעראָוו, פאַסטערנאַק אאַ. די יונגע קינסטלער האָבן געמאָלט מיט בלייערס, מיט אַ פען, מיט פאַסטעל, געמאָלט מיט אַקוואַרעל און אייל־פאַרבן. מע האָט פּאָזירט איינער דעם אַנדערן אין פאַרשיידענע קליידער.

„אַנומלטן האָט לעוויטאַן פּאָזירט אין אַן אַראַביש׳ן טיורבאַן, — שרייבט אין זיינע זיכרוינעס ל. אָ. פאַסטערנאַק. — לויט זיין באַקאָשע האָב איך מיין געמעל באַדאַרפט שענקען אים״. נעמלעך אין אָט דער צייט האָבן צווישן לעוויטאַנען, פאַסטערנאַקן און סעראָוון זיך איינגעשטעלט כאַווערישע באַציִונגען. אין מעלו־כישן מוזיי פון וו. ד. פּאָלענאָוון זיינען פאַראַן לעוויטאַנס עטלעכע גראַפישע

ארבעטן. וועלכע ער האָט אויסגעפּילט בייס די פּאָלענאָווישע געמעל־אָוונטן. די סאַמע פּרײַקע פון די דאָזיקע ארבעטן איז „א ייִדישקע אין א מיזרעכדיקן טוך" (1884). ס'ווערט פארהיט וו. ד. פּאָלענאָווס געמעל, וואָס שילדערט לעוויטאנען אין א מאַלבעש פון א בעדויִנער.

פּאָלענאָוו האָט באקאנט לעוויטאנען מיט די מאמאָנטאָווס. לעוויטאן איז געווען א מיטגליד פונעם קינסטלערישן קרײַז. איין מאָל אין דער וואָך האָט אין מאמאָנטאָווס גרויסן קאבינעט זיך באוויזן א לאנגער טיש מיט גרינעם געוואנט, צוגעגרייט ווי פאר א זיצונג. ארום דעם טיש האָבן זיך אוועקגעזעצט ארטיסטן־ליבהאָבער, קינסטלער, און עס זײַנען פּאָרגעקומען פּאָרלעזונגען. צו די פּאָרלעזונגען האָט מען זיך געגרייט זייער ערנסט. זיי האָבן ארויסגערופן אן אינטערעסאנטן געדאנקען־אויסטויש, הייסע שטרײַטן. אין דער פּראָגראם פון די פּאָרלעזונגען זײַנען אין דער מערהײַט פאלן געווען דראמאטישע ווערק. אפן ערשטן אָרט זײַנען געשטאנען אָסטראָווסקיס און שעקספּירס פּיעסעס. אליין מאמאָנטאָוו האָט געוויינלעך געלייענט די הויפּט־ראָלן. אָפּט פלעגט מען לייענען אויסצוגן פון פּראָזאִישע ווערק. די באליבטע אוטאָרן זײַנען געווען פּושקין, גאָגאָל, לערמאָנטאָוו. עס זײַנען אײַנגעאָרדנט געוואָרן אויך פּאָעטישע אָוונטן. לעוויטאן האָט ליב געהאט אָנטיילצונעמען אין די דאָזיקע ליטערארישע פּאָרלעזונגען. דעם 23 נאָיאבער 1884 האָט יע. ד. פּאָלענאָווא געשריבן פּ. ד. אנטיפּאָווען: „כ'האָב נאָרוואָס זיך אומגעקערט פון דער מאָלערײַ־פּארזאמלונג אין מאמאָנטאָווס הויז. נאָך טיי האָט מען געמאָלט מיט א בלײַער דעם קאָפּ פון א זאָקן, וועלכער איז געווען זייער אינטערעסאנט באלויכטן. יעלן[יזאוועטא] גר[יגאָריעווגא] (ס. אי. מאַמאָנטאָווס ווײַב. — מ. אָ.) האָט פּאָרגעלייענט טאָלסטאָיס „דעקאבריסטן". ביכלאל איז דאָס געווען א געלונגענער און סימפּאטישער סעאנס. דאָס, וואָס עס האָט געמאכט לעוויטאן, רופט ארויס פּאָשעט אנציקונג!.."

לעוויטאן האָט ארויסגעוויזן זײַן גרויסן טאלאנט אויך אינעם שרײַבן דעקאָראציעס פאר שטוב־ספּעקטאקלען, וועלכע פלעגן אײַנגעאָרדנט ווערן אין מאָמאָנטאָווס הויז. באזונדערס האָט מען ליב באקומען די „פּריוואטע אָפּערע", וועלכע מאמאָנטאָוו האָט געגרינדעט אין מאָסקווע. ארום דער דאָזיקער אונטערנעמונג האָט ער צונויפגענומען די פּראָגרעסיווע קויכעס פון דער רוסישער מוזיקאלער און מאָלערישער קונסט.

די „פּריוואטע אָפּערע" האָט זיך געעפנט דעם 9 יאנוואר 1885 מיט דער שטעלונג פון דארגאָמיזשסקיס „רוסאלקע". די פּייזאזש־דעקאָראציעס האָט גע־

מאכט לעוויטאן, לויט וו. מ. וואסנעצאָווס אקווארעל־עסקיזן האָט ער אויך אָנגע־מאָלט דאָס „אונטערוואסער־קיניגרײַך". ביידע האָבן געשאפן די קאָסטיומען פון די הויפּט־פּערסאָנאזשן: פון דער רוסאלקע, פון דעם מילנער, פון דעם פירשט און דער פירשטן.

לעוויטאן האָט זעלבשטענדיק אָנגעשריבן דרײַ דעקאָראציעס צו דער אָפּערע „איוואן סוסאנין" — דאָס דאָרף דאָמנינאָ, דעם איפּאטיעווער מאָנאסטיר, דעם וואלד — און צוזאמען מיט אנדערע קינסטלער די פּייזאזש־דעקאָראציעס צו דער אָפּערע „פאוסט" (1885, לויט וו. ד. פּאָלענאָווס עסקיזן) און צו דער אָפּערע „דאָס שניי־מיידל" („סנעגוראָטשקא") (1885, לויט וו. מ. וואסנעצאָווס עסקיזן). לעוויטאנס פּייזאזשן זײַנען געווען דורכגעדרונגען מיט דער שטרעבונג איבער־צוגעבן אף דער בינע דעם לעבעדיקן אויסזען פון דער נאטור.

אין מאמאָנטאָווס „פּריוואטער אָפּערע" איז דאָס געצאָלטס פאר דער ארבעט צו שאפן דעקאָראציעס געווען ניט קיין הויכס. לעוויטאן האָט זיך אָפט געניי־טיקט אין געלט. אין מארט 1886 האָט ער זיך באקלאָגט אף „א שרעקלעכן געלט־מאנגל", וואָס עס איז דערגאנגען דערצו, „אז... כ'האָב קיינמאָל ניט גע־געסן קיין מיטיק דרײַ טעג נאָכאנאנד". אינגיכן, מע דאָרף רעכענען, אז דעם 15 מארט, האָט לעוויטאן באקומען פאר די דעקאָראציעס א היפּשע סומע — עטלעכע הונדערט רובל און איז אוועקגעפאָרן קיין קרים. ווינטער האָט ער איבערגעטראָגן א שווערע קרענק. די דאָקטוירים, צווישן וועלכע ס'איז געווען א. פּ. טשעכאָוו, האָבן אקשאָנעסדיק אים רעקאָמענדירט „אויסוואָרעמען די ביינער" אונטער דער פרילינגדיקער קרימער זון.

אינגיכן האָט ער געשריבן טשעכאָוון פון יאלטע: „טײַערער אנטאָן פּאַוולאָ־וויטש! דער רועך זאָל דאָס נעמען, ווי ס'איז גוט דאָ! שטעלט זיך פאָר דאָס בונט־צעוואקסענע גרינס, דעם בלויען הימל, און נאָך וואָס פאר א הימל! נעכטן אין אָוונט האָב איך ארופגעקלעטערט אף א פעלדז און א קוק געטאָן פון דער הייך אפן יאם, און ווייסט איר, וואָס כ'קאָן אײַך זאָגן — איך האָב זיך צעוויינט, ביטער געוויינט: אָט ווו ס'איז אייביקע שיינקײַט און אָט ווו דער מענטש פילט זײַן פולשטענדיקע נישטיקײַט! און וואָס באטײַטן דאָ ווערטער, — מע דאָרף דאָס אליין זען, קעדיי צו באנעמען! איך פיל זיך אויסגעצייכנט, ווי שוין לאנג אזוי זיך ניט געפילט. און ס'ארבעט זיך גוט (שוין אָנגעשריבן זיבן עטיודן, און זייער וווילע). אויב ס'וועט זיך אזוי ארבעטן, וועל איך ברענגען מיט זיך א גאנצע אויסשטעלונג".

לעוויטאן האָט געהאלטן וואָרט. אין צוויי כאדאָשים ארום, ווען ער האָט זיך אומגעקערט קיין מאָסקווע, האָט די צאָל ארבעטן, וועלכע ער האָט געבראכט מיט זיך, דערשיטערט די באקאנטע.

א. פּ. טשעכאָוו האָט מיטגעטיילט דעם ברודער וועגן לעוויטאנען: „ער האָט אָנגעפּאָמפּעט אין קרים 70 בילדער, ניט קיין עסקיזן".

ווען לעוויטאנס קרימער בילדער האָבן זיך באוויזן אויף די אויסשטעלונגען, זיינען זיי שנעל פארקויפט געוואָרן, צוויי פון זיי — „א סאקליע אין אלופּקע" און „א גאס אין יאלטע" — האָט אָפּגעקויפט פּ. מ. טרעטיאקאָוו.

קומענדיק שפּעטער צו פאָרן קיין יאלטע, האָט פּאָלענאָוו געשריבן. „וואָס מער איך שפּאציר איבער די אומגעגנטן פון יאלטע, אלץ מער האָב איך אָפּגעשאצט לעוויטאנס עסקיזן. ניט איוואזאָווסקי, ניט לאגאָריאָ, ניט שישקין, ניט מיאסאָיעדאָוו האָבן ניט געגעבן אזעלכע וואָרהאפטיקע און כאראקטעריסטישע שילדערונגען פון קרים, ווי לעוויטאן".

דער ראפינירטער שעצער פון מאָלעריי מ. וו. נעסטעראָוו האָט ביזן סאָף פון זיינע טעג געהאלטן, אז לעוויטאן איז געווען דער אנטדעקער פון די שיינקייטן פונעם קרימער דאָרעם־ברעג.

אין דער צווייטער העלפט פונעם XIX יה. זיינען געווען ניט ווייניק קונסטטוער, וועלכע האָבן זיך אינטערעסירט מיט דער אלט־יידישער געשיכטע. אָבער דאָס וויסן פון אָט דער געשיכטע איז נאָך דעמלט געווען גאנץ כאאָטיש. די ביבל, אן ארויסגעריסענע פונעם היסטאָרישן קאָנטעקסט, האָט געגעבן א באָדן פאר די סאמע פאנטאסטישע טייטשונגען. ווען אין פּאלעסטינע האָבן זיך אָנגעהויבן ארכעאָלאָגישע אויסגראָבונגען, האָט דער נעפּל פון אומוויסן צוביסלעך זיך אָנגעהויבן צעווייען. די וויסנשאפטלעכע אנטדעקונגען האָבן באשטעטיקט די עמעסדיקייט פון א ריי פאקטן, וועלכע זיינען דערמאָנט אין דער ביבל. אונטערן איינפלוס פון די דאָזיקע פאקטן האָבן די פאָרגעשריטענע קינסטלער אָנגעהויבן קוקן אויף די ביבלישע לעגענדעס מיט ניכטערע אויגן.

אזא קינסטלער איז געווען פּאָלענאָוו. ער האָט געגלייבט, אז אין דער אוראלטער יעהודע האָט געלעבט יעזוס — א דענקער, וועמענס לערע איז געוואָרן דורכגעדרונגען מיט מענטשלעכקייט, אָבער מיט דער צייט האָט מען די דאָזיקע לערע פארקריפּלט — „געשאפן א שמאָלן אכזאָריעסדיקן, פאלשן, ווילדן פאנאטיזם — מע רופט עס רעליגיע פון יעזוסן, און אונטער איר באפארבונג ווערן באגאנגען אין דער פּערזאָן פון פּראוואָסלאַוויע און קאטאָליציזם העכסטע מיסים. מענטשן רופן זיך קריסטלעכע, הארגענען, הענגען, פארגוואל־

טיקן, לײַגן, װײקן זיך אין זנוס און ראַבעװען, מאַסקירן זיך מיט דער סאַמע נאָבעלער, ליבנסװיליקער, רײנער לערע...״

פּאָלענאָװ האָט פּאַרטראַכט אָנצושרײַבן אַ בילד, װאָס זאָל שילדערן יעזוסן — אַ מענטשן, װעלכער האָט געקאָנט עקזיסטירן אין דער װירקלעכקײַט. אַלס טעמע פאַרן בילד האָט געדינט די ברײט־באַװוּסטע ביבלישע לעגענדע װעגן דעם, װי צװײאַקעס האָבן געבראַכט אין אַ טעמפּל צו יעזוסעס געריכט אַ פרױ, װעלכע מע האָט באַשולדיקט אין אױסגעלאַסנקײַט. פּאָלענאָװ האָט אָנגערופן דאָס בילד „יעזוס און די זינדיקע״. ער האָט עס געמאָלט אין די יאָרן 1886—1887 אין מאָסקװע, אין מאַמאָנטאָװס הױז. אַפן סמך פון זײַנע אומיטלבאַרע אײַנדרוקן פון די פּאַלעסטינער אַרכיטעקטור־דענקמעלער און פון פאַרשײדענע אַרכעאָלאָגישע אױסגראָבונגען האָט ער אינעם בילד געשאַפן די אַרכיטעקטור פונעם ירושאַלאַימער טעמפּל. אַלס מאָדעל פאַרן געשטאַלט פון יעזוסן האָט געדינט לעװיטאַן.

„באַ לעװיטאַנען, — האָט געשריבן מ. פּ. טשעכאָװ, — איז אַ װוּנדערבאַר אײדל פּנים, זעלטן־װען האָב איך באַגעגנט אַזעלכע אױסדריקלעכע אױגן, אַזאַ זעלטענע קינסטלערישע קאָאָרדינאַציע פון ליניעס״.

עס זײַנען באַװוּסט עטלעכע עטיודן פון יעזוסן, פאַר װעלכע לעװיטאַן האָט פּאָזירט פּאָלענאָװן. אײנער פון די דאָזיקע עטיודן, װאָס איז אָנגעשריבן מיט אײל־פאַרב, געפינט זיך אינעם רוסישן מוזײ. אַן אַנדערער, מיט אַ בלײַער, — אין דער טרעטיאַקאָװער גאַלערײ.

דאָס בילד „יעזוס און די זינדיקע״ איז עקספּאָנירט געװאָרן אױף דער XV באַװעגלעכער אױסשטעלונג פון 1887. אין דער עפּאָכע פון װילדער רעאַקציע האָט דאָס בילד, װאָס באַריִרט אַ גרױסע עטישע און סאָציאַלע פּראָבלעם, אַרױסגערופן אַ פּאָזיטיװע אָפּשאַצונג. ס'האָבן זיך אָבער געפונען אױך אַנדערע שרײַער. אַזױ, לעמאָשל, האָט די צײַטונג „מאָסקאָװסקיִע װעדאָמאָסטי״ אָפּגעדרוקט אַן אַרטיקל פונעם קריטיקער מ. סאָלאָװיאָװ, װעלכער האָט געזידלט פּאָלענאָװן פאַר אָפּגײן פונעם „קאַנאָנישן טיפּ פון יעזוסן״, פאַר שילדערן הײַנטצײַטיקע „זשידעס״ אָנשטאָט „אוראַלטע ייִדן״.

פרילינגצײַט 1887 איז לעװיטאַן געפאָרן אױף דער װאָלגע. פון אָט דעם ערשטן באַזוך האָט ער געבראַכט אַ רײ פּײזאַזשן און דאָס בילד „אַ פאַרװאָלקנטער טאָג אױף דער װאָלגע״.

אין אַ יאָר אַרום האָט ער פאַרגענומען אַ נײַע רײַזע צו דער װאָלגע. באַזונדערס איז אים געפעלן געװאָרן דער קלײנער ייִשעװ פּליאָס. אַהין פלעגט ער

קומען זייער אָפּט און ברענגען פֿון דאָרט עטיודן, וועלכע זײַנען שפּעטער באַוווסט געוואָרן צווישן די ליבהאָבער פֿון מאָלערײַ.

די עקספּאָנירטע אויף די באַוועגלעכע אויסשטעלונגען פֿון די יאָרן 1889—1890 וואָלגער פּייזאַזשן האָבן אים ארויסגערוקט צווישן די גרעסטע מײַסטערס פֿון דער פּאַטערלענדישער קונסט. דעם דאָזיקן דערפֿאָלג האָט ענדגילטיק פֿאַרפֿעסטיקט זײַן בילד „א רויִקע סאזשלקע" (1890) — דאָס איז א פּאַשעטס ליטן סוזשעט און ביז גאָר פֿריש בילד. ס'איז עקספּאָנירט געוואָרן אויף דער 19־טער באַוועגלעכער אויסשטעלונג אין 1891. וועגן אָט דעם ווערק האָט טשעכאָוו געשריבן זײַן שוועסטער: „לעוויטאַן מערקט אָפּ דעם געבורטסטאָג פֿון זײַן פּראַכט־פֿולער מוזע. דאָס בילד האָט געמאַכט א רוישעם. אַלנפֿאַלס, לעוויטאַנס דערפֿאָלג איז ניט קיין געוויינלעכער".

קאַפּיטל 3

אין די מאַרט־טעג פֿון 1891, ווען מע האָט לעוויטאַנען באַגריסט מיטן אויסערגעוויינלעכן דערפֿאָלג פֿון זײַן בילד „די שטילע סאזשלקע" און מיטן אָנעמען אים אַלס מיטגליד אין דער געזעלשאַפֿט פֿון באַוועגלעכע אויסשטעלונגען, האָט דער אינערן־מיניסטער אי. נ. דורנאָוואָ געגרייט פֿאַר אַלעקסאַנדער דעם דריטן א באַריכט וועגן דער נויטווענדיקייט אײַנצופֿירן נײַע באַגרענעצונגען אינעם וווינאָרט פֿון די ייִדן אין רוסלאַנד. דער אינערן־מיניסטער האָט געבעטן דעם קייסער, ער זאָל ניט נאָר פֿאַרבאָטן די ייִדן — מײַסטערס און באַלמעלאָכעס, וועלכע וווינען אינעם טכום־האַמוישעוו, זיך באַזעצן אין מאָסקווע און אין דער מאָסקווער גובערניע, נאָר אויך אָנעמען מיטלען, אַז די ייִדן — מײַסטערס און באַלמעלאָכעס, וועלכע וווינען שוין אין מאָסקווע און אין דער מאָסקווער גובערניע, זאָלן בעהאַדראָגעדיק ארויסגעשיקט ווערן אין טכום־האַמוישעוו.

ווען אַלעקסאַנדער דער דריטער האָט זיך באַקאַנט מיט אָט דעם באַריכט, האָט ער ארופֿגעלייגט א רעזאָליוציע: „אויספֿילן".

דעם 14 יולי 1891 האָט דער אָבער־פּאָליצמייסטער וולאַסאָווסקי פֿאַנאַנדערגעשיקט אין אַלע מאָסקווער פּאָליצײַ־באַצירקן א באַפֿעל, וועלכער פֿאַרפּליכטעט די פּריסטאַוון אײַנלאַדן די ייִדן פֿון זייער באַצירק און באַשטימען יעדן איינעם,

נעמענדיק אין אכט זיין פאמיליע־לאגע, באַלעבאַטישקייט און אנדערע אומ־שטאנדן, א טערמין אף ארויסצופאָרן. די פריסטאוון האָט מען געגעבן דאָס רעכט, לויט זייער פארשטאנד, פראַלאָנגירן דעם ארויספאָר אף עטלעכע כאדאָ־שים, אָבער אזוי, אז דער לעצטער טערמין זאָל זיין דער 14 יול 1892.

די בעסטע פאָרשטייער פון דער מאָסקווער אינטעליגענץ האָבן געפירט אן אקשאָנעסדיקן קאמף פאר דעם, אז לעוויטאן זאָל ניט ארויסגעשיקט ווערן. איינע פון די ערשטע האָט זיך געגן דעם געמאָלדן די מאָסקווער געזעלשאפט פון קינסט־לער־ליבהאָבער. אין א וואָך ארום נאָך דעם „ווילגעבירטיקן באפעל" האָט די דאָזיקע געזעלשאפט דעמאָנסטראטיוו אויסגעוויילט לעוויטאנען אלס מיטגליד פון איר קאָמיטעט. קעגן ארויסשיקן לעוויטאנען איז ארויסגעטראָטן די געזעלשאפט פון באוועגלעכע קינסטלערישע אויסשטעלונגען. עס האָבן אקטיוו פארטיידיקט לעוויטאנען ס. אי. מאמאָנטאָוו, פ. מ. טרעטיאקאָוו און זיין ברודער ס. מ. טרע־טיאקאָוו, וועלכער איז זיינערצייט געווען דער מאָסקווער שטאָט־גאָלאָווא. ס. ט. מאָראָזאָוו האָט באזעצט לעוויטאנען אין זיין הויז אינעם טריאָכסוויאַטי־טעלסקי־געסל, אין וועלכן ס'האָט ניט געוואגט אריינגיין א פריסטאוו, ביפראט נאָך א פאָשעטער זשאנדארם. די פאמיליע פון די גרעסטע מאָסקווער פאברי־קאנטן די מאָראָזאָווס איז געווען א קעגנערן פון דער יודאָפאָביע מיצאד דער זעלבסטהערשונג.

אין נאָיאבער 1891 האָט די מאָסקווער געזעלשאפט „ליבהאָבער פון קונסט" איינגעאָרדנט אן אויסשטעלונג־אאוקציאָן לטעטיווס די הונגערנדיקע פויערים. לעוויטאן האָט געשאָנקען פאר אָט דער אויסשטעלונג זיינע בילדער „דער גרויסער וועג. אופגאנג פון דער לעוואָנע" („א וונדערלעכער אָוונט"), „ווינטער אין וואלד" און „ווייַ עטיודן. דאָס בילד „דער גרויסער וועג. אופגאנג פון דער לעוואָנע" האָט געקויפט פאר 300 רובל די גרויסע פירשטן יעליזאוועטע פיאָדאָ־ראָוונא, די פרוי פונעם מאָסקווער גענעראל־גובערנאטאָר. אָבער דאָס, וואָס די פירשטן האָט אנערקענט לעוויטאנס טאלאנט, האָט ניט געהאָלפן לייזן די פראגע וועגן זיין רעכט צו וווינען אין מאָסקווע און אין דער מאָסקווער גובערניע. דער מאָסקווער גענעראל־גובערנאטאָר האָט אייפערזיכטיק אויסגעפילט דעם „הויכגע־בירטיקן באפעל" וועגן ארויסשיקן די יידן. מע האָט דערציילט אזא פאל: אין גענעראל־גובערנאטאָרישן הויז האָט מען דורכגעפירט עלעקטרישע שיין. באַ־קוקנדיק די ארבעט, וואָס איז נאָך ניט אינגאנצן געווען פארענדיקט, האָט דער גרויסער פירשט געלויבט דעם מאָנטיאָר. דער מאָנטיאָר האָט דערביי באמערקט: „איך ווייס ניט, צי וועל איך קאָנען פארענדיקן די ארבעט". „פארוואָס?" — האָט

געפרעגט דער גרויסער פירשט. „איך בין א ייִד, מע שיקט מיך ארויס פון מאָסקווע". „איז איַלט זיך צו", — האָט אים געייצעט דער גרויסער פירשט...

דעם 24 יאנואר 1892 האָט דער קינסטלער מ. וו. נעסטעראָוו געשריבן זיַינע קרוֹיווים קיין מאָסקווע: „...איך בין געגאנגען קוקן לעוויטאנס בילד, וועגן וועלכן מע רעדט דאָ אזויפיל. דאָס בילד איז א גרויס', מיט א ראם פון פיר ארשין. עס הייסט „באם וואסער-ווירבל". דער איַינדרוק — א קאָלאָסאלער. אן אומרויִקער געפיל כאפט דיך פולקום ארום און האלט דעם צושויער אין א שפאנונג די גאנצע ציַיט. זינט קוִינדזשיס ציַיטן האָט אינעם פייזאזש זיך אזוינס קיינמאָל ניט באוויזן".

אין לעוויטאנס בילד „באם וואסער-ווירבל" האָט נעסטעראָוו געזען עפעס אזוינס, „וואָס דער אוטאָר האָט אליין איבערגעלעבט און פארקערפערט דעם דראמאטישן לאנדשאפט אין רעאלע פאָרמען". די ייִדן, וועמען מע האָט ארויס-געשיקט פון מאָסקווע לויט דעם „הויכגעבירטיקן באפעל", האָבן דאָס בילד גע-טיַיטשט אין דער שיַין פון זייער אייגענעם גורל.

מיט גרויס דערפאָלג איז „באם וואסער-ווירבל" עקספאָנירט געוואָרן אף דער XX באוועגלעכער אויסשטעלונג. עס האָט דאָס בילד געקויפט פאר 3000 רובל פ. מ. טרעטיאקאָוו.

אין דער זעלבער ציַיט זיַינען די גזירעס אף ייִדן געוואָרן אלץ שטארקער און שטארקער, און ס'איז שוין אומעגלעך געווען צו דערשלאָגן זיך א דער-לויבעניש פאר לעוויטאנען, ער זאָל האָבן דאָס רעכט צו וווינען אין מאָסקווע אָדער אין דער מאָסקווער גובערניע. דעם קינסטלער איז אויסגעקומען אוועקפאָרן אין דער וולאדימירער גובערניע. דאָרט האָט ער אָנגעהויבן שריַיבן עטיודן צו דעם בילד „וולאדימירקע. דער גרויסער וועג".

„וולאדימירקע" — אזוי האָט מען אין פאָלק גערופן דעם עטאפ-וועג פון די ארעסטירטע, וועלכע מע פלעגט פארשיקן קיין סיביר. די ארעסטאנטן האָבן גע-שפאנט איבער דער „וולאדימירקע" צופוס אין א באליביקן וועטער, צוגעקאָוועטע מיט האנטקייטלעך צו אן איַיזערנער שטאנג. יערלעך זיַינען איבער דער „וולא-דימירקע" דורכגעגאנגען פון 8 ביז 12 טויזנט פארשיקטע רעוואָלוציאָנערן. לע-וויטאנס בילד האָט גענויאל סינטעזירט דאָס געשטאלט פון דעם צארישן רוס-לאנד — די טורמע פון די פעלקער. מיט פייזאזש-מיטלען האָט זיך דעם קינסט-לער איַינגעגעבן אויסצודריקן דעם טרויער פאר יענע, וואָס האָבן געשמאכט אונטערן יאָך פון דער זעלבסטהערשונג.

דאָס בילד „וולאַדימירקע. דער גרויסער וועג" האָט לעוויטאַן אונטערגעטראָגן אַלס מאַטאָנע דער טרעטיאַקאָווער גאַלעריי.

אין פּאַריקן יאָרהונדערט איז אין רוסלאַנד אַדאַנק דער דעמאָקראַטישער אינטעליגענץ באַוווּסט געוואָרן די שאַפונג פונעם ענגלישן פּאָעט טאָמאַס מור, וועלכער האָט דעמאַסקירט די רעאַקציאָנערע פּאָליטיק פון די ענגלישע רעגירער. דער נאָענטער צו די דעקאַבריסטן פּאָעט אי. אי. קאָזלאָוו האָט איבערגעזעצט אַף רוסיש ט. מורס ליד „וועטשערני זוואָן" — „דער אָוונט־געקלאַנג". אַפן טעקסט פון אָט דער איבערזעצונג איז געשאַפן געוואָרן אַ ליד, וועלכע איז דורכגעדרונגען מיט דראַמאַטיזם און איז ביז גאָר מוזיקאַליש־אויסדריקלעך.

לעוויטאַן האָט ליידנשאַפטלעך ליב געהאַט מוזיק און געזאַנג. זיין שאַפונג איז געווען ענג פאַרבונדן מיט דער קלאַנגען־האַרמאָניע. גערעכט איז געווען דער קינסטלער וו. אַ. סימאָוו, ווען ער האָט געשריבן: „לעוויטאַנס בילדער — דאָס זיינען האַרציקע לידער, וועלכע זיינען געשילדערט אַפן לייוונט". איינע פון אַזעלכע האַרציקע לעוויטאַנישע לידער איז „דער אָוונט־געקלאַנג" — „וועטשערני זוואָן", וואָס לעוויטאַן האָט געשאַפן אין 1892, אין דער צייט, ווען מע האָט די יידן אַרויסגעשיקט פון מאָסקווע, און ס'איז בולעט אויסגעדריקט איר טיפער דראַמאַטישער אונטערטעקסט.

אונטערן דרוק פון דער פּראָגרעסיוו געשטימטער געזעלשאַפטלעכקייט האָט די רעגירונג געמוזט פאַרלייכטערן די רעפּרעסיווע מיטלען קעגן די יידן. אַדאַנק דעם איז לעוויטאַנען געלונגען אין דעקאַבער 1892 באַקומען אַ דערלויבעניש (ווייזט אויס, דערווייל אַ צייטווייליקע) צו וווינען אין מאָסקווע.

זומער 1893, לעבנדיק אין דער טווערער גובערניע, אַף דער אָזערע אודאָמליאַ, הינטער ווישני וואָלאָטשאָק, האָט לעוויטאַן אָנגעהויבן מאָלן דאָס בילד „איבער דער אייביקער רו". אַף די שטייגלע ברעגן פון אַ פולוואַסערדיקער אָזערע זעט זיך אַרויס אַן אַלט הילצערן קלויסטערל און אַ פאַרוואָרלאָזטער דאָרפישער צווינטער. אָבער אויך דאָ איז ניטאָ קיין רו. פונעם האָריזאָנט קומען אָן אַפן צווינטער ריזיקע, פייערדיקע געוויטער־כמאַרעס, וועלכע שפּיגלען זיך אָפּ אַף דעם זיך כוואַליענדיקן אויבערפלאַך פון דער אָזערע. פון אַ האַסטיקן ווינט בייגן זיך דיביימער, עס פאַלן אום די אַלטע צלאָמים. אין אָט דעם בילד האָט לעוויטאַן אויסגעדריקט אַף אַ סימבאָלישן אופן דעם אָנקום פונעם רעוואָליוציאָנערן געוויטער איבער דעם פּאַטריאַרכאַלן רוסלאַנד.

לעוויטאַן האָט געהאַלטן, אַז דאָס בילד „איבער דער אייביקער רו" איז זיין צענטראַל ווערק. „אין אָט דעם בילד בין איך פאַראַן אינגאַנצן מיט מיין

גאנצער פסיכיק, מיט מײַן גאנצן אינהאלט", — האָט ער געשריבן פּ. מ. טרע־טיאַקאָוון.

באלד נאָך דעם מאָנומענטאלן לײַוונט „איבער דער אייביקער רו" האָט לעוויטאַן געשאפן א ציקל פון לעבנסבאַשטעטיקנדיקע, פריידיקע בילדער („מארט", „א פרישער ווינט. די וואָלגע", „דער הארבסט"), וועלכע זײַנען גע־בוירן געוואָרן אונטערן אײַנפלוס פון דער אינטענסיווער אנטוויקלונג פון דער באפרײַונגס־באוועגונג אין לאנד.

ס'איז שווער צו גלייבן, אז אָט די בילדער, דורכגעדרונגענע מיט א מונ־טערער אופאסונג פון דער וועלט, האָט געשאפן א מענטש, וועלכן די שווערי־קײַטן פון זײַן לעבן האָבן דערפירט צו אן אומויסהיילעוודיקער קראנקײַט. שוין אינעם אָנהייב פונעם 1894 יאָר האָבן לעוויטאַנען אָנגעהויבן מאטערן שארפע אטאקעס פון סטענאָקארדיע. אין צוזאמענהאנג דערמיט האָבן אים אלץ אָפטער באהערשט שטימונגען פון אומעט, האָפענונגסלאָזיקײַט. אין קאָפּ זײַנען גע־קראָכן געדאנקען וועגן זעלבסטמאָרד. די דאָקטוירים האָבן אים געשיקט זיך היילן קיין אויסלאנד. דאָרט האָט ער אָבער קעסיידער געליטן פון נאָסטאל־גיע — געבענקט נאָכן היימלאנד. פרילינג 1894 האָט ער געשריבן א. מ. וואס־נעצאָוון פון ניצא:

„איך פיל זיך א ביסל בעסער, האגאם פונדעסטוועגן ניט פויגלדיק. קיין איטאליע פאָר איך ניט, אין א וואָך־צווי ארום פאָר איך קיין פאריזש א קוק טאָן די אויסשטעלונגען, און צוריק.

איך שטעל זיך פאָר, וואָס פאר א פראכט ס'איז איצט בא אונדז אין רוס־לאנד — די טײַכן האָבן זיך צעגאָסן, אלץ לעבט אויף... קיין בעסער לאנד, ווי רוסלאנד, איז ניט פאראן".

זײַענדיק צום דריטן מאָל אף היילונג אין אויסלאנד, האָט לעוויטאַן גע־שריבן זײַן לאנגאָניקן פרײַנט נ. א. קאסאטקינען פון גענויא:

„וואָס פאר אן אומעט ס'איז דאָ, מײַן טײַערער ניקאָלײַ אלעק[סייעוויטש]. צוליב וואָס פארשיקט מען אהער מענטשן רוסישע, וועלכע האָבן אזוי שטארק ליב זייער היימלאנד, זייער נאטור, ווי איך, לעמאָשל?! צי דען קאָן די דאָ־רעמדיקע לופט אינדערעמעסן אופשטעלן דעם אָרגאניזם, דעם גוף, וואָס איז אזוי אומצערײַסבאר פארבונדן מיט אונדזער גײַסט, מיט אונדזער מעהוס?! און אונדזער מעהוס, אונדזער גײַסט קאָן זײַן רויק בלויז בא זיך, אף אונדזער ערד, צווישן אייגענע, וועלכע, איך דערלאָז, קאָנען זײַן מינוטנווײַז אומאָנגענעם,

שווער, אָבער אַן וועלכע ס'איז נאָך ערגער. מיט וואָס פאר א היספּײַלעס וואָלט איך זיך אריבערגעטראָגן קיין מאָסקווע!".

אין 1896 איז אין ניזשני־נאָווגאָראָד אײַנגעאָרדנט געוואָרן אן אלרוסלענדישע קינסטלעריש־אינדוסטריעלע אויסשטעלונג. אינעם אָרגאַניזירן די דאָזיקע אויסשטעלונג האָט אָנטיילגענומען ס. אי. מאמאָנטאָוו, מיט וועמענס הילף עס זײַנען דאָרט עקספּאָנירט געוואָרן לעוויטאַנס „מאַרט", „א פרישער ווינט. די וואָלגע", „דער גאָלדענער הארבסט" אאַ. בילדער.

אין שטאָטישן זומער־טעאַטער איז ארויסגעטראָטן מאמאָנטאָווס מאָסקווער פּריוואַטע רוסישע אָפּערע. אין אירע פאָרשטעלונגען האָט צום ערשטן מאָל ווי ס'געהער צו זײַן זיך אנטפּלעקט דער אויסערגעוויינלעכער טאַלאַנט פון פיאָדער שאַליאַפּינען. שאַליאַפּינס אופטריט האָט ארויסגערופן בא אלע עכטע שעצער פון קונסט, צווישן זיי — בא לעוויטאַנען, אן אומגעהערטע היספּײַלעס. שפּעטער האָט דער גרויסער קינסטלער זיך באפרײַנדעט מיט שאַליאַפּינען. פיאָדער שאַליאַפּינען האָט מען אָפט געקאָנט טרעפן אין לעוויטאַנס אטעליע.

איבערעכענענדיק יענע אויסערסט באַגאַבטע מענטשן פון מאמאָנטאָווס ארומרינגלונג, בא וועמען ער האָט „געהאַט דאָס גליק א סאַך צו לערנען", דערמאָנט שאַליאַפּין אין זײַן בוך מעמוארן „די מאַסקע און די נעשאָמע" אויך לעוויטאַנען.

„אונדזער באַוווּסטער פּייזאַזשיסט איסאַק איליטש לעוויטאַן, — שרײַבט שאַליאַפּין, — האָט ניט געהאַט קיין אומיטלבארע שײַכעס צו מײַן טעאַטראַלער ארבעט, אָבער טאַקע ער האָט מיך געצווּנגען דערפילן די נישטיקײַט פון א פּייזאַזש, אף וועלכן ס'איז אָנגעמאָלט א באַנאַלער עפּלבוים אין צוויט.

וואָס מער איך האָב זיך געטראָפן און געשמועסט מיט דעם וווּנדערלעך הארציקן, פאַשעטן, פאַרטראַכטן און גוטן לעוויטאַנען, וואָס מער איך האָב געקוקט אף זײַנע טיף פּאָעטישע פּייזאַזשן, אלץ מער האָב איך אָנגעהויבן פאַרשטיין און שעצן די פּאָעזיע אין דער קונסט..."

אין 1897 האָט לעוויטאַן, דער דעמלט שוין באַווּסטער ווײַט אויסער די גרענעצן פון דער רוסלענדישער אימפּעריע קינסטלער, באַקומען דעם טיטל אקאַדעמיקער פון דער קונסט־אקאַדעמיע. דער דאָזיקער טיטל האָט ניט נאָר געמאַכט געזעצלעך זײַן רעכט צו וווינען אומעטום אויסער דעם טכום־האַמוישעוו, נאָר אויך געגעבן אים דאָס רעכט אף פּערזענלעכן אדלטום. ווען מע האָט אין דער מאָסקווער שול פאַר מאָלערײַ, סקולפּטור און ארכיטעקטור פאַרטראַכט ווידער צו עפענען א פּייזאַזש־וואַרשטאַט, האָט מען באַשלאָסן אײַנצו־

לאַדן אף דעם פּאָסטן פון איר אָנפירער וו. ד. פּאָלענאָוון, אָבער ער האָט קאָטעגאָריש זיך אָפּגעזאָגט און פאַרגעלייגט אָנשטאָט זיך לעוויטאַנען. לעוויטאַן האָט געגעבן זײַן האַסקאָמע. מיט דעם אייגנטימלעכן פאַר זײַן נאַטור פלײַס האָט ער זיך גענומען פאַר דער אַרבעט.

די לימודים האָבן זיך אָנגעהויבן אין האַרבסט 1898. לעוויטאַן האָט אײַנגעאָרדנט אינעם וואַרשטאַט „אַ נאַטירלעכן פּייזאַזש". געבראַכט אין דייזשקעס נאַטורעלע יאָלקעס און קוסטעס, אַלטע פּניאָקעס, מאָך, גראָז. פאַרהאַנגען די פענצטער מיט רויטן צײַג, וואָס האָט געשאַפן אַן איליוזיע פון צאַנקענדיקער אָוונט־שײַן. אַזאַ פּייזאַזש אינעם לערן־קלאַס איז געווען אַן אומדערוואַרטע נײַס. רעפּין, וועלכער איז פּונקט דאַן געקומען אַהין צו פאָרן, איז דערשטוינט געוואָרן, וואָס אַזוינס קאָן מען אײַנאָרדענען אין אַ וואַרשטאַט.

דעריקער אָבער איז געווען אין לעוויטאַנס לימודים דאָס אַרויספאָרן מיט עטיודן אף דער נאַטור. „אָן דעם קאָן מען ניט, — האָט ער געטײַנעט צו זײַנע טאַלמידים, — מע דאַרף פילן די נאַטור, מע דאַרף הערן איר מוזיק און אַרײַנדרינגען אין איר שטילקײַט". „אין עכטער מאָלערײַ דאַרף זײַן בלויז עמעס... — האָט לעוויטאַן געלערנט. — שרײַבט פּאָשעט. דאָס טאַקע איז דאָס סאַמע שווערע אין דער קונסט... שרײַבט, מיט וואָס פאַר אַ מעטאָדן איר ווילט, דאָס איז אַ צווייטראַנגיקע זאַך, — נאָר עס זאָל זײַן ריכטיק, עמעסדיק, האַרמאָניש. ווי ווײַט מעגלעך פּאָשעט... דער סאַמע פּראָסטער, אײַנפאַכער מאָטיוו איז ווערט, מע זאָל אים שילדערן, ער קאָן אויסוואַקסן ביז אַ גרויס פּאָעטיש ווערק, אויב דער קינסטלער וועט אים ליב באַקומען און האַרציק דערציילן וועגן אים".

לעוויטאַן האָט שטענדיק גערעדט מיט עכטער מײַסטערשאַפט, ווילנדיק מיטן גאַנצן האַרצן און סייכל איבערגעבן די שילער זײַנע קענטענישן.

„...לעוויטאַן איז געווען אַן אַלזײַטיק געבילדעטער מענטש, — שרײַבט אין זײַנע זיכרוינעס איינער פון זײַנע שילער, — באַזונדערס האָט ער זיך אינטערעסירט מיט הערצענען, בעלינסקין, טשערנישעווסקין. בײַ זײַן גלענצנדיקן זיקאָרן און אומגעהייערן טאַלאַנט זײַנען די שמועסן מיט אים קעסיידער געווען אינטערעסאַנטע און פאַרכאַפּנדיקע..."

געדענקענדיק, וויאַזוי ער אַליין האָט אין די יאָרן פון דער לערן איבערגעלעבט נויט, האָט לעוויטאַן זיך געסטאַרעט קיינמאָל ניט באַליידיקן די אָרעמע טאַלמידים, פאַרזיכטיק זיי העלפן, אונטערזוכן פאַר זיי אַרבעט.

דער קינסטלער ל. ס. פּאַסטערנאַק, װעלכער האָט דעמאָלט אונטעריכט אין דער שול פֿאַר מאָלערײַ, סקולפּטור און אַרכיטעקטור, זאָגט אײדעס, אַז לעװי־טאַנס שילער „האָבן אים פֿאַרגעטערט פֿאַר זײַן װוּנדערלעך האַרץ".

אין 1898 איז אין פּעטערבורג געשאַפֿן געװאָרן די קינסטלערישע פֿאַרײ־ניקונג „די װעלט פֿון קונסט", װעלכע האָט זיך געשטיצט אױף דער פּאָעטיק פֿונעם סימבאָליזם און אָפּגעװאָרפֿן סײַ דעם אַקאַדעמיזם, סײַ די טענדענציעז־קײַט פֿון די פּערעדװיזשניקעס. ניט אַװעקגײענדיק פֿון די פּערעדװיזשניקעס, האָט לעװיטאַן זיך דערנעענטערט מיט אָט דער פֿאַרײניקונג. אין יאַנואַר 1899 האָט „די װעלט פֿון קונסט" אײַנגעאָרדנט אין פּעטערבורג אַ „צװישנפֿעלקער־לעכע קינסטלערישע אױסשטעלונג פֿון בילדער", אױף װעלכער עס זײַנען עקספּאָ־נירט געװאָרן אױך לעװיטאַנס בילדער. לעװיטאַן איז געקומען צו פֿאָרן אױף דער עפֿענונג פֿון דער אױסשטעלונג. דאָ האָט ער זיך געטראָפֿן מיט לעװ סאַ־מאָילאָװיטש באַקסטן (די עמעסע פֿאַמיליע זײַנע איז געװען ראָזענבערג) — אַן אײגנאַרטיקער קינסטלער מיט אַ רײַכן טאַלאַנט. באַקסט איז דעמאָלט פֿאַרכאַפּט געװען מיט ליטאָגראַפֿיע, און ער האָט געשאַפֿן לעװיטאַנס גלענצנדן ליטאָגראַ־פֿישן פּאָרטרעט. ס'האָט זיך באַקסטן אײַנגעגעבן זײער אױסדריקלעך איבער־געבן דאָס געשטאַלט פֿון אַ מידן, ביז גאָר פֿילבאַרן, שײנעם מענטשן מיט טיפֿע, טונקעלע, פֿאַרטראַכט־אומעטיקע אױגן.

אין האַרבסט 1899 האָט די מאָסקװער געשעפֿטלעכע קרײַזן דערשיטערט ס. אי. מאַמאָנטאָװס פֿילמיליאָניקער באַנקראָט. מע האָט אים באַשולדיקט אין דעם, אַז ער האָט פֿון די סומעס פֿונעם מאָסקװער־יאָראָסלאַװסקער־אַרכאַנגעל־סקער אײַזנבאַן־װעג צעטרענצלט 9 מיליאָן רובל, סובסידירנדיק דעם ניעװסקער זאַװאָד. צוזאַמען מיט מאַמאָנטאָװן האָט מען אױף דער באַשולדיקונגס־באַנק אַװעקגעזעצט צװײ זין זײַנע און דעם ברודער.

לעװיטאַן האָט מיט גרױס דערשיטערונג אױפֿגענומען דעם אומגליק פֿון דער מישפּאָכע מאַמאָנטאָװס. אין אַ שמועס מיט אי. אי. לאַזאַרעװסקין האָט ער דעמאָלט געזאָגט: „סאַװאַ איװאַנאָװיטש איז אַ ביז גאָר װוּנדערלעכער מענטש! אַזאַ מין קאָלאָסאַלער קינסטלערישער כוש, אַזאַ װוּנדערבאַר קענען צונױפֿזאַמ־לען אַרום זיך שיר ניט אַלץ, װאָס איז געװען מערקװירדיקס אין דער װעלט פֿון דער רוסישער קונסט! איר קאָנט זיך ניט פֿאָרשטעלן, װאָס פֿאַר אַ מאָסע מענטשן עס שטײט איצט פֿעסט אױף די פֿיס, און בלױז אַדאַנק מאַמאָנטאָװס רעכטצײַטיקער און קלוגער, טאַקע קלוגער הילף. אָ, איך מײן, אַז כ'האָב פֿול־שטענדיק דאָס רעכט צו זאָגן ניט נאָר אין מײַן נאָמען, נאָר אינעם נאָמען פֿון

אַלע מײַנע כאַווײרים, װעלכע האָבן געהאַט כאָטש אַ װאָסערע־ניט־איז שײַכעס צו די מאַמאָנטאָװס, אַז ס'איז ניט געװען קיין מער דערקװיקנדיקע אַטמאָספער פאַר אַ קינסטלער, איידער אין אַבראַמצעװאָ אָדער אין דעם מאָסקװער הויז פון די מאַמאָנטאָװס...״

װען בײַ פּאָלענאָװן און װאַסנעצאָװן איז אויפגעקומען דער געדאַנק צושיקן מאַמאָנטאָװן אַן אַדרעס מיט אַן אויסדרוק פון מיטגעפיל און מיט אַ באַשטעטיקונג פון זײַנע פאַרדינסטן אין דער געשיכטע פון דער רוסישער קולטור, האָבן באַלד אונטערגעהאַלטן אָט דעם געדאַנק לעוויטאַן און אַנטאָקאָלסקי. דעם אַדרעס האָט מען צונויפגעשטעלט. אין אים איז, צװישן אַנדערס, געװען אָנגעשריבן:

„קוידעמקאָל דערמאָנען מיר די װוּנדערבאַרע אָװנטן אין דײַן הויז, װען מיר האָבן פאַרגעלייענט די גרויסע שעפער פון דער פּאָעזיע — די דאָזיקע אָװנטן זײַנען געװען דער אָנהייב פון אונדזער קינסטלערישער איינִיקײַט. מיר זײַנען געגאַנגען אין דײַן הויז, װי אין אַן אייגענער נעסט, און זי איז טאָמיד געװען אָפן פאַר אונדז״.

דעם אַדרעס האָבן געכאַסמעט: „דײַנע פרײַנט װ. װאַסנעצאָװ, פּאָלענאָװ, רעפּין, אַנטאָקאָלסקי, נעװורעװ, סוריקאָװ, סעראָװ, אַ. װאַסנעצאָװ, אָסטראָוכאָװ, קאָראָװין, לעװיטאַן, קוזנעצאָװ, װרובעל, קיסעליאָװ, רימסקי־קאָרסאַקאָװ״.

די פּראָקוראַטור האָט ניט דערלויבט איבערגעבן דעם אַדרעס מאַמאָנטאָװן. פונדעסטװעגן האָט ער אים געלייענט, װען מע האָט אים פרײַגעלאָזט, לויטן אויסדרוק פון דעם באַװוּסטן זשורנאַליסט װ. מ. דאָראָשעװיטש, „טריומפאַל״.

פרילינג 1900 האָט לעװיטאַן געאַרבעט מיט די שילער פון זײַן קלאַס אויף דער שעפערישער דאַטשע אין כימקי. איינמאָל איז ער פאַרשלאָפט געװאָרן. זײַנער אַ שילער האָט אים געבראַכט אַ בריװ פונעם גאַנצן קלאַס. שמועסנדיק מיטן שילער, האָט ער געזאָגט:

— איר געדענקט, אַנומלטן האָט איר גערעדט װעגן װאַנט־מאָלערײַ, װעגן פרעסקעס? פאַרשטייט זיך, אַז װאַנט־מאָלערײַ איז ניט דאָס אייגענע, װאָס פּאַטשקען לײַװנטן. װוּ נעמט מען אָבער װענט? בײַ אונדז איז נאָך ניט פאַראַן קיין נאָכפרעג אויף װאַנט־מאָלערײַ, מיר לעבן ניט בייסן רענעסאַנס. עפשער װעט עס אַמאָל זײַן, עפשער װעט איר דערלעבן, איך װעל ניט דערלעבן. עס זײַנען, פאַרשטייט זיך, דאָ קלויסטערס, מע דאַרף אָבער זײַן אַ רעליגיעזער מענטש, װי נעסטעראָװ, װי װאַסנעצאָװ. מע דאַרף נאָך מיסטאָמע קאָנען צופרידנשטעלן די גאַלאָכים און זייערע געשמאַקן, װי עס האָבן דאָס געקאָנט טאָן די איטאַ־

ליענער. איך האָב געזען מאָדערנע וואַנט־מאָלערײַ אין פּאַריז: פּיו־ווי די שאַוואַן — דאָס איז דאָך אַזאַ נידערטרעכטיקײַט! איך אייצע אײַך — האַלט זיך באַם פּייזאַזש, דאָס איז ראַיעלער. אויב ניט, וועט אײַך אויסקומען באַמאָלן כאָכרישע אָכאַבניאַקעס מיטן סטיל פונעם רענעסאַנס, מאַסקים זײַן מיט זייער געשמאַק און ווער ווייסט מיט וואָס נאָך.

דער כוידעש מײַ פון 1900 איז אין מאָסקווע געווען אַ רעגנדיקער און קאַלטער, באַזונדערס אין דער צײַט, ווען דער דעמב האָט זיך פאַנאַנדערגעבליט. אין איינעם אַזאַ רעגנדיקן טאָג איז לעוויטאַן געקומען קיין כימקי אײַנגאַנצן אַ קראַנקער, אָפּט געטרונקען וואַלעריאַנקע גלײַך פון דעם פלאַקאָן. די שילער האָבן אים אײַנגערעדט וואָס גיכער זיך אומקערן אַהיים.

אַ שווערע קרענק האָט צוגעקאָוועט לעוויטאַנען צום בעט. עס האָט אים באַזוכט אַ. פּ. טשעכאָוו, אַליין ניט אינגאַנצן געזונט. אַנטאָן פּאַוולאָוויטש איז אינגיכן אַוועקגעפאָרן צוריק קיין יאַלטע. לעוויטאַנס פרוי אַנאַ ניקאָלײַעוונאַ טורטשאַנינאָוואַ, וועלכע איז מעסירעסנעפּעשדיק אַרומגעגאַן אַרום דעם כוילע, האָט געשריבן טשעכאָוון:

„אַנטאָן פּאַוולאָוויטש, נאָך אײַער אָפּפאָר האָט די טעמפּעראַטור יעדן טאָג זיך אויפגעהויבן ביז 40, נעכטן ביז 41 גראַדוס, פולקומע אָפּגעשוואַכטקײַט. מיר האָבן אינגאַנצן פאַרלוירן דעם קאָפּ... נאָר איך לאָז ניט אַראָפּ די נאָז. איך גלייב ניט, אַז איך וועל אים ניט שטעלן אויף די פיס. מער קאָן איך ניט שרײַבן. אַנאַ".

שטעלן לעוויטאַנען אויף די פיס האָט זיך ניט אײַנגעגעבן. ער איז געשטאָרבן אויף אַנאַ ניקאָלײַעוונעס הענט דעם 22 יול (דעם 4 אויגוסט לויטן אַלטן סטיל) 1900.

אין סאַמע סאָף פונעם לעבן האָט לעוויטאַן געאַרבעט איבער אַ מאָנומענטאַלן לײַוונט, אַ באַשײַנטן מיט פײַערלעכער פרייד. דאָס דאָזיקע בילד, וואָס האָט באַדאַרפט ווערן אַ סינטעטיש געשטאַלט פון זײַן היימלאַנד, האָט ער זיך געקליבן אָנרופן „רוס" («Русь!»).

לעוויטאַן איז געשטאָרבן אַ דורך אַלעמען אָנערקענטער גרויסער קינסטלער. אַפילע די צײַטונג „נאָוואָיע ווּרעמיא" — אַ רעאַקציאָנערע אויסגאַבע, וואָס האָט געשטעלט פאַר זיך אַ ציל צו דערשטיקן אין סאַמע עמבריאָן די אָנערקענונג פון וועלכן־ניט־איז טאַלאַנט בײַ ייִדן, האָט ניט געגומען אויף זיך די דרייסטקײַט אַרויסצוטרעטן קעגן לעוויטאַנען.

נאָך לעוויטאַנס טויט זײַנען אין זײַן וואַרשטאַט פאַרבליבן אַרום 40 ניט־פאַרענדיקטע בילדער און בא 300 עטיודן. זײַן פּערזענלעכן אַרכיוו האָט לעוויטאַן פאַרזאָגט צו פאַרניכטן. דער ווילן פונעם פאַרשטאָרבענעם איז אויסגעפילט געוואָרן.

אָפּלעבנדיק סאַכאַקל ניט קיין פולע פערציק יאָר, האָט איסאַק לעוויטאַן געשאַפן ניט ווייניקער פון 1000 בילדער און פאַרענדיקטע עטיודן. דאָסראָוו פון זײַנע ווערק זײַנען זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען צווישן פּריוואַטע קאָלעקציאָנערן. אויף דער ערשטער נאָך זײַן טויט אויסשטעלונג (מאָסקווע, 1901) זײַנען עקספּאָנירט געוואָרן 203 זײַנע אַרבעטן, און אויף דער אויסשטעלונג אין 1903 אין אָדעס — 233.

אין פינף און דרײַסיק יאָר אַרום, שוין ערעוו דער מילכאָמע (האַרבסט, 1938), האָט אין דער טרעטיאַקאָווער גאַלעריי זיך פּײַערלעך געעפנט לעוויטאַנס אַלפאַרבאַנדישע אויסשטעלונג — איינע פון די גרעסטע פּערסאָנעלע אויסשטעלונגען פון די קלאַסיקער פון דער פאָטערלענדישער מאָלערײַ־קונסט אויף אָט דער אויסשטעלונג זײַנען באַוויזן געוואָרן העכער 500 לעוויטאַנס ווערק, געשריבענע מיט אייל־פאַרב און אַקוואַרעל, ווי אויך געמעלן.

ייִדיש — ב. גערשמאַן

דער מענטשן־פֿרײַנט פּיראָגאָוו

אין אַפּריל 1856 איז ניקאָלײַ איוואַנאָוויטש פּיראָגאָוו, דער גרויסער רוסי־שער אַנאַטאָם, מיטגליד־קאָרעספּאָנדענט פֿון דער פּעטערבורגער וויסנשאַפֿט־אַקאַדעמיע, אויטאָר פֿונעם פֿירבענדיקן אַטלאַס „די טאָפּאָגראַפֿישע אַנאַטאָמיע", איינער פֿון די העלדן פֿון דער פֿאַרטיידיקונג פֿון סעוואַסטאָפּאָל, דער גרינדער פֿון דער פֿעלד־כירורגיע און פֿון דער אַנאַטאָם־עקספּערימענטאַלער ריכטונג אין דער כירורגיע, געצוווּנגען געווען אָנגעבן אַ מעלדונג אויף אַוועקצוגיין פֿון דער מעדיק־כירורגישער אַקאַדעמיע. דאָס איז געשען מאַכמעס די קעסיידערדיקע רײַסענישן מיט דער נאַטשאַלסטווע, נאָר פֿאַרופֿן האָט ער זיך אויף דעם „קאַליע געוואָרענעם געזונט" און אויף „היימישע סיבעס". ער איז דעמאָלט אַלט געווען בלויז פֿינף און פֿערציק יאָר און זײַנע שאַפֿונגס־קויכעס זײַנען געווען אין פֿולן בליִ.

פּיראָגאָוו איז אַוועק אין דעמיסיע אין דער צײַט, ווען די מאַפּאָלע אין דער קרימער מילכאָמע האָט מיט אַ נײַער קראַפֿט אַנטפּלעקט די צעפֿוילטקייט פֿון דער פֿעאָדאַלער לײַב־אייגנטימערישער אָרדענונג. דאָס דערציִען אַ נײַעם דאָר איז דעמאָלט געוואָרן איינע פֿון די וויכטיקסטע פֿראַגן, וועלכע האָט צוגע־צויגן צו זיך די אויפֿמערקזאַמקײַט פֿון די בעסטע מענטשן אין לאַנד.

מיט לייזן אָט די פֿראַגע האָט זיך פֿאַרנומען פּיראָגאָוו. אין יוני 1856 האָט ער אָפּגעדרוקט זײַן ערשטן פּעדאַגאָגישן אַרטיקל „די פֿראַגן פֿון לעבן", אין וועלכן ער איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ שאַרפֿער קריטיק פֿון דער עקזיסטירנדי־קער סיסטעם פֿון דערציִונג און אונטערריכטונג. „ניט דער איז געבילדעט, — האָט דערקלערט פּיראָגאָוו, — ווער עס האָט אין זיך אָנגעזאַמלט וויסן פֿון קלוגע ביכער און ווער עס קאָן זיך אַרײַנלאָזן אין כקירע מיקויעך קלוגע זאַכן, נאָר דער, ווער עס האָט באַקומען אַן עכטע בילדונג — זיך צוגעגרייט אויסצוהאַלטן אַ ניט־גלײַכן קאַמף מיט די איראַציאָנעלע געזעלשאַפֿטלעכע יעסוידעס". די אידיי פֿון הומאַניזם, די אידיי פֿון שאַפֿן „דעם עכטן מענטשן", דעם בירגער און ניט אַ באַאַמטן, וועלכע פּיראָגאָוו האָט אַרויסגעזאָגט אינעם אַרטיקל, איז געווען באַזונדערס אַקטועל פֿאַר יענער צײַט. פּיראָגאָווס אַרטיקל האָט מען איבערגע־דרוקט אין אַ סאַך פּעריאָדישע אויסגאַבעס. לויט ווי עס האָט געשריבן דער

גרויסער רוסישער פּעדאַגאָג־דעמאָקראַט ק. ד. אושינסקי, האָט דער אַרטיקל „דערוועקט... דעם פּעדאַגאָגישן געדאַנק, וואָס איז ביז דאַן נאָך געשלאָפן...“ דער דראַמאַטורג א. נ. אָסטראָווסקי האָט זיך אָפּגערופן אויף פּיראָגאָווס אַרויסטרעטונג מיט דער פּיעסע „א פּאַרנאָסעדיקע אָרט“ („דאָכאָדנאָיע מיעסטאָ“).

אונטערן דרוק פון דער עפנטלעכער מיינונג האָט מען פּיראָגאָוון אין סענטיאַבער 1856 נאָמינירט אַלס אַפּעטראָפּעס (אופזעער) פונעם אָדעסער לערן־קרייז, אין באַשטאַנד פון וועלכן עס זיינען אַריין די לערן־אַנשטאַלטן, וואָס האָבן זיך געפונען, אויסער אין אָדעס און טאַגאַנראָג, אויף דער טעריטאָריע פון נאָוואָראָסיע (אונטערן דאָזיקן נאָמען האָבן זיך דעמאָלט פאַרייניקט די כערסאָנער, יעקאַטערינאָסלאַווער, טאַווריטשעסקער און בעסאַראַבער גובערניעס און די געגנט פונעם דאָנסקער כאַיל). פּאַוועל דער ערשטער האָט איינגעפירט אין אָט דעם קאַנט דאָס לייב־אייגנטום. ווען ס'האָט זיך געבילדעט דער טכום־האַמוישעוו, ווייל די רעכטברעגיקע אוקראַינע, ווייסרוסלאַנד, ליטע מיט זייער גרויסער יידישער באַפעלקערונג זיינען אַריבערגעגאַנגען צו רוסלאַנד, איז נאָוואָראָסיע אויך אַריין אין די גרענעצן פונעם טכום. מיט דער צייט איז אויפן ברעג פונעם שוואַרצן יאַם אויסגעוואַקסן די גרויסע האַפן־ און האַנדלס־שטאָט אָדעס, וועלכע איז געוואָרן א צענטער פון עקאָנאָמישן און קולטור־לעבן אויך פאַרן דאָרעם־רוסישן יידנטום. ביים פּיראָגאָווס אָנקומען קיין אָדעס, האָט זי געציילט זיבעצן טויזנט יידן, פיר און דרייסיק באַטעמעדראָשים, צוועלף דאָקטוירים־יידן, זעקס נאָטאַריוסן־יידן, פיר אַדוואָקאַטן־יידן, פיר הונדערט זיבן און זיבעציק מישפּאָכעס סאָכרים־יידן (פון דער ערשטער גילדיע — 7, פון דער צווייטער גילדיע — 28, פון דער דריטער — 442). די יידן האָבן אָנטיילגענומען אין דער עפנטלעכער שטאָט־פאַרוואַלטונג; מע פלעגט זיי אויסוויילן אַלס מיטגלידער פונעם קאָמערציע־געריכט.

באַשטימענדיק פּיראָגאָוון אויפן אַמט פון דעם אַפּעטראָפּעס פונעם אָדעסער לערן־קרייז, האָבן די מאַכט־אָרגאַנען געמיינט, אַז ווייט פון דער הויפּט־שטאָט וועט ער אַזוי דערלעבן זיינע יאָרן און זאָרגן מער וועגן זיך, איידער וועגן געזעלשאַפטלעכע אינטערעסן. נאָר דאָס זיינען געווען פּוסטע האָפענונגען. אויך אויפן נייעם אָרט איז פּיראָגאָוו אַרויסגעטראָטן קעגן דער ביוראָקראַטישער אָנפירונג מיטן פּראָצעס פון לערנען און דערציען, דערקלערנדיק, אַז דער ביוראָקראַטיזם ברענגט אין ערגעץ ניט אַזאַ שאָדן, ווי אין דער וויסנשאַפט און דערציונג. קעדיי צו דערוועקן בא די לערער א שטרעבונג צו זעלבשטענדיקער שאַפונגס־טעטיקייט, דאַרף מען העכערן בא זיי דאָס געפיל פון אַכרייעס פאַר

זייער בירגער־מיסיע, אקטיוויזירן די ארבעט פון די פעדאגאָגישע סאָוועטן, פארשטארקן די פעדאגאָגישע צוגרייטונג פון די קינדער אַף די ערטער, אָרגאניזירן אן אויסטויש מיט דערפארונג. א דערציִענדיקע באדײַטונג האָט פּיראָגאָוו צוגעגעבן דער פּערזענלעכקײַט פונעם דערציִער, באמערקנדיק, אז די הויכע מאָראַל פונעם פּעדאגאָג איז דער יעסאָד פאר דער מאָראַל פונעם קינד.

צווישן אנדערס, האָט פּיראָגאָוו געלייגט אופמערקזאמקײַט אַף דעם מאַצעוו פון דער ייִדישער בילדונג אין דעם קאַנט. ער איז שטענדיק ארויסגעטראָטן קעגן דער נאציאָנאלער אומטאָלעראנץ, קעגן דעם טכום־האַמוישעוו, וואָס איז געווען פאר די ייִדן די סאמע שווערע אנטפּלעקונג פון אומגלײַכהײַט. דער טכום, האָט ער געהאלטן, איז אן איבערלעבונג פון פארגאנגענע צײַטן, „וואָס איז נישט נאָר ניט הומאניש, נאָר אויך ניט ראציִאָנעל, און מער פון אלץ אומפּראקטיש". ער האָט געשריבן: „...אין א גרויס לאנד מיט א קליינער באַפעלקערונג, וואָס נייטיקט זיך אין אן אינטעליגענטן און מאָראלישן קאַפּיטאל, באגרענעצן מיט גאנץ אומזיכערע פּאָליצייִשע און אדמיניסטראטיווע מיטלען די סעמיטישע איידע — איז בעעמעס דער סאמע גרויסער פּאָליטישער אבסורד, וואָס פירט בלויז צו דעמאָראַליזאציע סײַ בא דער באשרענקטער, סײַ בא דער באשרענקנדיקער סוויווע".

ווען פּיראָגאָוו איז געוואָרן אן אפּעטראָפּעס איבערן אָדעסער לערן־קרײַז, האָט ער געהאלטן פאר זײַן פליכט צו ווענדן די אופמערקזאמקײַט פון דער רעגירונג אַף דעם בייז, וואָס עס טראָגט מיט זיך דער טכום־האַמוישעוו, און האָט אָנגעהויבן מילדערן מיט אלע צוגענגלעכע פאר אים מיטלען די דיסקרימינאציע פון די ייִדן, וועלכע האָט געוועלטיקט אין אָט דער גרויסער געטאָ, און דעם שאָדן, וואָס זי ברענגט מיט זיך.

האלטנדיק, אז די גאנצע צוקונפט געפינט זיך אין די הענט פון דער שול, האָט פּיראָגאָוו ענערגיש זיך גענומען פאר דער בילדונג־רעפאָרם פון דער ייִדישער באפעלקערונג אין נאָוואָראָסיע. דאָרט איז, לויט דער סטאטיסטיק, אַף 97 טויזנט מענער ייִדן אויסגעקומען אן ערך 4000 לערנענדיקע ייִנגלעך, פון זיי האָבן 514 באזוכט די קאזיאָנע שולן, וואָס זײַנען געווען אונטערגעאָרדנט דעם לערן־קרײַז, און די איבעריקע האָבן זיך געלערנט אין כיידער — א פּריוואטער (פאר סכאר־לימעד) לערן־אנשטאלט, אין דער צײַט, ווען די טאלמעטוירע איז געווען אן עפנטלעכע (אָן געלט) און דאָרט האָבן זיך געלערנט קינדער פון קאפּצאָנים, יעסוימים.

די טאַלמעטוירעס זײַנען צום ערשטן מאָל געגרינדעט געוואָרן נאָך אין XVI יאָרהונדערט אין רוים. די רעליגיעזע קעהילעס פלעגן זיי אויסהאַלטן און פּולקום קאָנטראָלירן. די לערע אין די טאַלמעטוירעס האָט געטראָגן אַ שמאָל רעליגיעזן כאַראַקטער.

ווען פּיראָגאָוו איז אַרײַן אין דער אָדעסער טאַלמעטוירע, האָט ער דערזען קויטיקע, ניט־צוגעקעמטע קינדער, אָנגעטאָן קרוע־בלוע. זיי זײַנען געזעסן אויף די בענקלעך און האָבן געלייענט זינגענדיק דעם טאַלמוד אונטער דער אָנפירונג פון פּונקט אַזאַ קויטיקן און ניט־צוגעקעמטן מעלאַמעד. אַלע זײַנע לימודים, וועלכע האָבן זיך געצויגן פון אינדערפרי ביז אָפּדערנאַכט, האָבן זיך באַגרענעצט מיט איבערזעצן דעם טאַלמוד פון העברעיִש אויף יידיש. אַ סקאַרינקע ברויט, — האָט זיך דערמאָנט שפּעטער פּיראָגאָוו, — וואָס אָט די אָרעמע קינדער פלעגן מיט זיך ברענגען, האָט זיי געדינט אַלס איינציקע שפּײַז. ס'האָט זיך געדוכט, אַז סײַ דער מעלאַמעד, סײַ די טאַלמידים האָבן די גאַנצע האָפענונג זייערע געלייגט בלויז אויף דער גײַסטיקער דערנערונג.

אַרומרײַזנדיק איבער דעם לערן־קרײַז, האָט פּיראָגאָוו זיך איבערצײַגט, אַז אין אַ סאַך ערטער פון נאָוואָראָסיע זײַנען די טאַלמעטוירעס אין נאָך אַן ערגערן צושטאַנד, איידער אין אָדעס. זיי האָבן זיך געפונען אין פּײַכטע, קאַלטע הײַזקעס, אין בעסוילעם־שטיבלעך, אָדער אין ניט קיין גרויסע צימערן בײַ די מוישעוו־זקיינים און באָטעמעדראָשים. קורצזיכטיקײַט, שוואַכקײַט פון דער ריע, רעוומאַטיזם — אַזעלכע זײַנען געווען די געוויינלעכע קראַנקײַטן בײַ די טאַלמידים.

דעם 1 פעווראַל 1857 יאָר האָט פּיראָגאָוו אָפּגעשיקט דעם מיניסטער פאַר פאָלקס־בילדונג אַ. ס. נאָראָוון אַן אַמטלעכן בריוו מיקויעך דער בילדונגס־רעפאָרם פאַר דער יידישער באַפעלקערונג אין נאָוואָראָסיע:

„...איך האַלט פאַר מײַן כויוו צו באַמערקן, — האָט געשריבן פּיראָגאָוו, — אַז באַם איבערגעבן מײַנע אָנשויוּנגען אויף אָט דעם קעגנשטאַנד, וועלכער איז אַזוי וויכטיק אין מײַנע אויגן און וואָס האָט אַזאַ נאָענטע שײַכעס צו דעם מאַצעוו פון אַ גאַנצער איידע, האָב איך זיך געשטעלט פאַר אַ קלאָל צו אַרויסזאָגן אָפן, לויטן כויוו פונעם געוויסן און פון דער דינסט, מײַנע אינערלעכע איבערצײַגונגען, ניט אָפּשטעלנדיק זיך פאַר הערשנדיקע מיינונגען און דעקרעטן. איך האָב געזאַמלט מיינונגען, זיי פאַרגלײַכט, קריטיש פאַנאַנדערגעקליבן און זיך באַמיט, ווי ווײַט מעגלעך, אָן שום פּניעס פאַרצושטעלן די לאַגע פון דער יידישער בילדונג אין איר עכטן אויסזען".

באציענדיק זיך מיט אָפשײַ צו די רעליגיעזע געפילן פון די יידן, אָפמערקנדיק די פילהונדערט־יאָריקע שטרעבונג זייערע צו לערנען די קינדער פון קליינוויַז אָן; קריטיקירנדיק שארף אין דער זעלבער צײַט דעם מאצעוו פון דער יידישער בילדונג אין נאָוואָראָסיע, האָט פיראָגאָוו פאָרגעלייגט (ניט באליידיקנדיק די רעליגיעזע געפילן פון די יידן) אוועקצושטעלן אפן ערשטן אָרט אינעם קורס פון דער לערן־פראָגראם פאר יידישע שולן דאָס דערלערנען אוראלטע און נײַע שפּראכן (צו וועלכע יידן האָבן באזונדערע פעיקײַטן), מאטעמאטיק, געאָגראפיע, נאטורוויסנשאפטן, מוזיק, פארשיידענע מעלאָכעס. „יידישע שולן, — האָט דערקלערט פיראָגאָוו. — דארפן צוגרייטן מענטשן צו א פראקטיש לעבן און ניט דערציען זיי ווי בלינדע נאָכפאָלגער פונעם טאלמוד“. פיראָגאָוו האָט פאָרגעלייגט העכערן דעם בילדונגס־צענז פון די מעלאמדים, אויסגלײַכן זיי אין די רעכט מיט לערער פון רוסישע שולן, צוציען פאָרשטייער פון דער יידישער געזעלשאפטלעכקײַט צום אָנטייל אין דער אפעטראָפסעס איבערן לערנען די קינדער, שאפן פאנסיאָנען פאר אָרעמע קינדער, אָרגאניזירן שולן פאר יידישע מיידלעך. דערבײַ האָט ער קאטעגאָריש פארורטיילט וועלכע־ניט־איז פאָליצייִשע צוואנגס־מיטלען. ער האָט פאָרגעלייגט, איבערלאָזנדיק די אָדעסער טאלמעטוירע אין אדמיניסטראטיוון פראט אונטער דער אָנפירונג פון די עלטסטע, וועלכע ס'האָט אויסגעוויילט די קעהילע, מאכן זי פאר א מוסטער פון דער יידישער שול פארן גאנצן קאנט.

די רעאָרגאניזאציע פון דער אָדעסער טאלמעטוירע האָט פיראָגאָוו אָנגעהויבן, ניט ווארטנדיק אף די אָנווײַזונגען פון דעם בילדונגס־מיניסטעריום. צו אָט דעם איניען האָט זיך אים אײַנגעגעבן צוציען ניט בלויז די קליינצאָליקע יידישע אינטעליגענץ, נאָר אויך די גאנצע יידישע קעהילע אין אָדעס. אין א צײַט ארום האָט די אָדעסער טאלמעטוירע זיך געענדערט ניט נאָר אויסערלעך, נאָר אין איר גאנצן וועזן. הויפט־לערער איז געוואָרן דער געבילדעטער דאָקטער גאָלדנבלום. אין דער טאלמעטוירע האָט מען אײַנגעפירט פאר די אָפשאצונגען געדרוקטע קלאס־זשורנאלן. אומעטום האָט געהערשט ציכטיקײַט און אָרדענונג. אין דער שול־פראָגראם האָט פיראָגאָוו אײַנגעפירט דאָס אונטעריכטן פון גרונט־יעסוידעס פון דער היגיענע. מער פון 260 יינגלעך, מערסטנס יעסוימים, זײַנען געוועזן אָנגעטאָן אין ריינע בײַקענע סורדוטן, קיינער פון זיי האָט איצט ניט געטראָגן קיין צעריסענע שיך, ניט געהאט קיין ניט־געקעמטע קאָלטענעוואטע האָר, קיין קויטיקע נעגל. זיבעציק טאלמידים פון די סאמע אָרעמע האָבן זיך געשפײַזט אין דער שול. איינס אזייגער באטאָג פלעגט מען זיי טעגלעך געבן

ברויט, סופ מיט פלייש און קארטאָפליעס. נאָך דער קוואליטעט פון דער שפּײַז, איר צעטיילונג און נאָך דער אָרדענונג בײַסן עסן האָבן שטענדיק געשפּירט פרויען־אקטיוויסטקעס פון דעם שול־ראט.

אויב פריִער, סײַ אין א גוטן, סײַ אין א שלעכטן וועטער, פלעגן די טאלמידים וואַכנווײַז זיך ניט ווײַזן אין דער טאלמעטוירע, ארומדרייענדיק זיך בעכער איבער די גאסן, איז איצט די שול, סײַ אין א בלאָטע, סײַ אין א רעגן, געווען פולגעפאקט. צוויי הונדערט ייִנגלעך זײַנען פולקום איבערגעבויגן געוואָרן.

ווען פיראָגאָוו איז געקומען קיין אָדעס, איז דער איינציקער דרוק־אָרגאַן אין שטאָט געווען די צײַטונג „אָדעסקי וועסטניק". זי האָט זיך געפונען אין רעשוס פון דער קאנצעליאריע פונעם גענעראל־גובערנאטאָר. אין אָט דער צײַטונג האָט מען איבערהויפּט געדרוקט יעדיִעס פונעם בירזשע־קורס, וועגן דער צאָל שיפן, וואָס קומען אָן און גייען אָפּ פונעם האפן, ווי אויך די ציפערן פון עקספּאָרט און אימפּאָרט, פאראָרדענונגען פון דער אָרטיקער נאטשאלסטווע, מיטיילונגען וועגן גאָטעסדינסטן אין קאטעדראלן און וועגן אָפיציעלע צערעמאָניעס. פיראָגאָוו האָט זיך דערשלאָגן, אז די צײַטונג איז איבערגעגעבן געוואָרן אין רעשוס פון דעם רישעליעווער ליציי, וועלכער האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט דער צענטער פון דער הויכער בילדונג ניט נאָר אין אָדעס, נאָר אין גאנץ נאָוואָראָסיע (דעם ליציי האָט מען גערופן „רישעליע", לעזיקאָרן זײַן גרינדער — דעם ערשטן אָדעסער גראדאָנאטשאלניק, דעם הערצאָג ארמאן אימאנועל סאָפי סעפּטימאני דיו פלעסי רישעליע, וועלכער איז אין 1789 יאָר אנטלאָפן פון דער פראנצויזישער רעוואָליוציע קיין רוסלאנד און שפּעטער געוואָרן דער מיניסטער אין דער רעגירונג פון ליודאָוויק דעם XVIII).

פיראָגאָוו האָט אָנטיילגענומען אינעם ארויסגעבן דעם „אָדעסקי וועסטניק" אפן סאמע אקטיוווסטן אופן. אין אָט דער צײַטונג האָט ער אָפּגעדרוקט א צאָל זײַנע ארטיקלען, צווישן זיי דעם ארטיקל „די אָדעסער טאלמעטוירע" (דער פובליציסט א. אָ. צעדערבוים, איינער פון די אָנגעזעענע פּראָגרעסיווע טוער פון דער אָדעסער אינטעליגענץ, האָט איבערגעזעצט און פארעפנטלעכט דעם ארטיקל אף העברעיִש, צוגעבנדיק צו דעם אן אויספירלעכע עכיי וועגן דער יידישער דערציִונג ביכלאל).

זײַענדיק א האפן־שטאָט, האָט אָדעס געדינט פאר א טויער, דורך וועלכן עס פלעגן אָפט ארײַנדרינגען קיין רוסלאנד פון די לענדער פונעם נאָענטן מיזרעך עפּידעמישע קראנקײַטן. דערויף האָבן געשאפן א גינסטיקן באָדן די אוי־

סערסט אנטיסאניטארע באדינגונגען, אין וועלכע עס האָט געלעבט די אָדעסער
אָרעמשאַפט. צו פּיראָגאָוון, דעם דאָקטער, פלעגן די קאַפּצאָנים גיין מאכנעס־
וויַז. פּיראָגאָוו פלעגט אופנעמען די קראנקע אין זייַן היים צוויי מאָל אין א
וואָך אין פּינקטלעך אָנגעמערקטע טעג און שאָען. די אָרעמעלייַט האָט ער אופ־
גענומען אָן געלט: ניט נאָר אויסגעשריבן זיי רעצעפּטן, נאָר אויך געגעבן געלט
אַף צו קויפן די רעפואס.

ווען אין רוסלאנד האָט זיך גענומען פילן די רעוואָליוציאָנערע סיטואַציע,
האָט די צייַטונג „אָדעסקי וועסטניק" אָנגעהויבן שרייַבן וועגן דער פרייַהייַט,
וועגן פארבעסערן דעם לעבנשטייגער פון די פויערים, וועגן דערציִען דעם
עכטן מענטשן — א בירגער, וואָס וועט ברענגען נוצן זייַן לאנד. די אָדעסער
מאכטהאָבער האָבן אָפּגעשאצט די ריכטונג פון דער צייַטונג אלס א שעדלעכע.
קיין פּעטערבורג זייַנען אוועק מעסירעס, אין וועלכע מע האָט פּיראָגאָוון בא־
שולדיקט אין „רעפּובליקאנישע אָנשויונגען". עס האָבן זיך געפונען אויך אזעלכע,
וואָס פלעגן שרייַבן, אז פּיראָגאָוו איז א „קוואזי־פּעדאגאָג" און ער „גיט זיך אָפּ
די זשידעס".

אלס פויעל־יוצע דערפון האָט מען פּיראָגאָוון פאַרגעלייגט אומקערן דעם
„אָדעסקי וועסטניק" אין רעשוס פונעם גענעראל־גובערנאטאָרס קאנצעליאריע,
און דעם 18 יול 1858 איז אונטערגעכאסמעט געוואָרן א פאראָרדענונג וועגן
אריבערפירן אים אַף א נייַעם אמט — אלס אפּעטראָפּעס פונעם קיִעווער לערן־
קרייַז.

דעם 3 סענטיאבער 1858 האָט די אָדעסער יידישע אינטעליגענץ פייַער־
לעך באגלייט פּיראָגאָוון. א ליטערארישער מיטארבעטער פון דער צייַטונג
„אָדעסקי וועסטניק", דער נאָטאריִוס א. א. ראבינאָוויטש, האָט געזאָגט, ווענדנ־
דיק זיך צו פּיראָגאָוון:

„אלע, וועמען ס'איז טייַער דער רום פון רוסלאנד, זייַנען געקומען אויס־
דריקן זייער אנערקענונג אייַך, רוסלאנדס ווירדיקן זון, וועלכער האָט טיף פאר־
שטאנען זייַן עמעסן באַרוף".

וועגן דעם האָבן אויך גערעדט די דאָקטוירים־יידן. זיי האָבן דערקלערט,
אז אלץ, וואָס פּיראָגאָוו האָט געטאָן אין נאָוואָראָסיער קאנט, „טראָגט בעעמעס
אַף זיך א כויסעם פון א העלדישקייַט און אז זיי זייַנען גליקלעך צו באגריסן
אין זייַן פּערזאָן „א זעלטענעם מענטשן־פרייַנט", און זיי טראכטן דערבייַ „וועגן
דעם גרויסן און רומפולן פאָלק, פון וועלכן ער איז ארויסגעקומען".

ענטפערנדיק אף די ווארעמע ווערטער, האָט פּיראָגאָוו פאָרגעלייגט א טאָסט „פארן געזונט פון אלע בייוועזנדע פאַרשטייער פון די פּראָגרעסיווע אידייען אין דער יידישער געזעלשאפט".

ווען ניקאָליי איוואַנאָוויטש פּיראָגאָוו איז געקומען קיין קיעוו, האָט דער קיעווער גענעראַל-גובערנאטאָר גלייך אָפּגעשיקט קיין פּעטערבורג א מיטיילונג, אז, אריינטרעטנדיק אין דער אָנפירונג מיטן לערן-קרייז, האָט פּיראָגאָוו טייקעף פאַנאַנדערגעוויקלט אַן ארבעט אין די לערן-אַנשטאַלטן אין פּראָגרעסיוון גייסט.

אין די גובערניעס, וואָס האָבן זיך אונטערגעוואָרפן דעם קיעווער גענעראַל-גובערנאטאָר, האָבן דאַן געלעבט ארום 600 טויזנט יידן, קימאַט א העלפט פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג פון רוסלאַנד. פּיראָגאָוו האָט אָפן דערקלערט, אז ער האָט ניט בעדייע צו מאַכן אַן אונטערשייד אין נאַציאָנאַלן פּראַט. „אין דער דערציִונג, — האָט ער געשריבן, — זיינען ניטאָ קיין נאַציאָנאַליטעטן, אלע קינדער זיינען גלייך..."

באַם פאַנאַנדעראַרבעטן דעם רעפאָרם-פּראָיעקט פונעם אוניווערסיטעט האָט ער פאָרגעלייגט צו באַזייטיקן אלע שטערונגען באַם אופנעמען יידן.

ער איז געווען ענג פארבונדן מיטן מעדיצינישן פאַקולטעט פונעם קיעווער אוניווערסיטעט און מיט דער אוניווערסיטעט-קליניק, מיט וועלכער ס'האָט אָנגעפירט זיין שילער וו. א. קאַראַוואַיעוו. פּיראָגאָוו האָט קאָנסולטירט קאַראַוואַיעוון און אליין געמאַכט אָפּעראַציעס אין דער קליניק. אין שווערע פאַלן פלעגן דער לערער און דער שילער אָפּערירן אינאיינעם. זיי האָבן אויסגעפונען א נייעם צוגאַנג צום כאָלעל פון דער נאָז און פונעם שלונג. ניט ווייניק מענטשן האָבן זיך געהיילט באַ פּיראָגאָוון און קאַראַוואַיעוון אין דער אוניווערסיטעט-קליניק.

פון 1859 יאָר, לויט פּיראָגאָווס איניציאַטיוו, האָט מען אין קיעוו און דערנאָך אין אנדערע שטעט פון רוסלאַנד אָנגעהויבן אָרגאַניזירן זונטיק-שולן, דאָס הייסט — שולן פון אלגעמיינער בילדונג פאַר דערוואַקסענע (ארבעטער, פּויערים, באַלמעלאָכעס, באַאַמטע), לויט פּיראָגאָווס ביטע האָבן אין אָט די שולן אונטערריכטעט סטודענטן, אָפיצערן, שרייבער, פּראָפעסאָרן. דער גענעראַל-גובערנאטאָר, וועלכער איז געווען שטאַרק אָנגעשראָקן, וואָס די אָנפירנדיקע ראָליע האָבן דאָ געשפּילט רעוואָלוציאָנערע דעמאָקראַטן, האָט איינגעשטעלט נאָך זיי א שטרענגן אויפזיכט. דעם אַפּעטראָפּעס פונעם לערן-קרייז האָט מען באַפוילן, ער זאָל נאָכשפּירן נאָך דער אויפירונג פון די שילער און פּעדאַגאָגן. פּיראָגאָוו

האָט דערקלערט, אז די ראָליע פון א פּאָליציייִשן אגענט איז פאר אים ניט כאראקטעריסטיש. איינמאָל האָט דער אופזועער פון דער יידישער שאבעס־שול אין בערדיטשעוו פארהאלטן א טאלמיד, בא וועמען ער האָט געפונען עטלעכע נומערן פון דער ערשטער רוסישער רעוואָליוציאָנערער צייטונג „קאָלאָקאָל" (דער גלאָק), וועלכע עס האָבן דעמלט ארויסגעגעבן אין לאָנדאָן הערצען און אָגאריאָוו. דער אופזועער האָט מיטגעטיילט וועגן דעם אין דער קאנצעליאריע פונעם גענעראל־גובערנאַטאָר און אָפּגעשיקט א קאָפּיע פּיראָגאָוון. פּיראָגאָוו האָט גלייך, דורך א באגלייבטן מענטשן, געוואָרנט די פּראָגרעסיווע טוער אין בערדיטשעוו וועגן דער געפאר, וואָס לויערט איבער דער יוגנט. די טאלמידים פון דער שאבעס־שול האָבן באוויזן אָפּרייניקן זייערע וווינונגען פון דער אומלעגאלער ליטעראטור פריער, איידער ס'איז געקומען פונעם גענעראל־גובערנאַטאָר א פאראָרדענונג צו מאכן בא די פארדעכטיקע אן אונטערזוכונג.

לעבנדיק נאָך אין אָדעס, איז פּיראָגאָוו געווען צווישן די שטאדלאָנים פאר א דערלויבעניש ארויסצוגעבן צוויי פּעריאָדישע אויסגאבעס פאר די יידן — די וואָכנשריפטן „ראסוועט" אף רוסיש און „האמיליץ" אף העברעיש. דאָס דערשיינען פון „ראסוועט" האָט ער באגריסט מיט א בריוו צום רעדאקטאָר א. א. ראַבינאָוויטש.

„איך שטאָלציר מיט דעם, — האָט ער געשריבן, — וואָס איך האָב מיטגעווירקט, אף וויפל איך האָב נאָר געקאָנט, צו פארווירקלעכן אייער גוטן געדאנק — ארויסגעבן אף רוסיש א זשורנאל, וואָס דארף ווערן אן אָרגאן פון די רוסישע יידן. איר ווייסט, אז סיי לויט מיין כוווו, סיי לויט מיין איבערצייגונג, פיל איך הייס מיט דעם געבילדעטן טייל פון אייער נאציע. דאָס איז, לויט מיר נאָך, א כוווו פון יעדן געבילדעטן רוס. ער דארף אייך מיטפילן כאָטשבי ארויסגייענדיק פון איר ליבע צו זיין היימלאנד; אויב ס'קאָן זיך מאכן, אז ניט אלע האלטן מיך אונטער אין מיין איבערצייגונג, איז דאָס, מאשמאָעס, ניט דערפאר, וואָס אָט די מענטשן האָבן זייערע אייגענע פאָרורטיילן, נאָר דערפאר, ווייל זיי טרעטן אָפּ פאר די פאָרורטיילן פון דעם ווייניק געבילדעטן טייל פון זייער פאָלק. און ווירקלעך, פון וואָס פאר א זייט מיר זאָלן ניט קוקן אף אונדזערע יידן, איז ניטאָ קיין ראציאָנעלע סיבע, פארוואָס מיר זאָלן זיי ניט ווינטשן דאָס זעלבע, וואָס מיר ווינטשן זיך אליין: אכטונג צו די איבערצייגונגען פון יעדער פּערזאָן, צו די פארדינסטן פון יעדערן. ס'איז ניטאָ קיין סיבע, מיר זאָלן ניט ווינטשן, אז יידן צוזאמען מיט אונדז זאָלן ברענגען נוצן אונדזער לאנד און דערפאר זיך באנוצן מיט זיינע טויוועס..."

דעם 12 פעווראַל 1861 האָט פּיראָגאָוו אָפּגעשיקט אַן אָפּענעם בריוו דעם רעדאַקטאָר פון דער וואָכנשריפט „האַמײַליץ" א. אָ. צעדערבוימען. „ווען איך וואָלט זיך אײַנגעגעבן מיט דער הילף פון אײַער זשורנאַל, — האָט ער געשריבן, — איבערצײַגן כאָטש א געוויסן טייל פון אײַערע גלײַכע... אין דער נײטיקײַט פון דער אַלמענטשלעכער בילדונג, וואָלט איר געשאַפן זיך א דענקמאָל, וואָס וועט זײַן שטאַרקער פון קופּער און גראַניט... דאָס ייִדישע פאָלק טיילט זיך אויס מיט זײַן נײַגעריקײַט און מיט דער אײַנגעבוירענער כשיוועס צו וויסנשאַפט. פון קאַדמוינים אָן האָט די וויסנשאַפט צווישן אירע קאָריפייען א סך אָנגעזעענע ייִדן אויטאָדידאַקטן. דאָס אַלץ באַווײַזט, אַז צווישן אונדזערע ייִדן איז גאָר ניט שווער צו פאַרשפּרייטן אַלמענטשלעכע בילדונג".

די צאַרישע רעגירונג האָט ניט געקאָנט שאָלעם מאַכן מיט פּיראָגאָוון. דעם 18 מאַרט 1861 איז ער לויטן דעקרעט פון אַלעקסאַנדער II באַפרײַט געוואָרן פון זײַן אַמט. אַלס א גרונט פאַר דער דעמיסיע האָט מען אָנגעגעבן „דאָס שוואַכע געזונט".

פּיראָגאָוו איז איבערגעפאָרן אין זײַן ניט־גרויסן גוט, וועלכער האָט זיך געפונען הינטער ווינּיצע. ווען אין בערדיטשעוו האָט די שטאָטישע ייִדישע אינטעליגענץ אײַנגעאָרדנט פאַר אים א קאַבאַלעס־פּאָנעם, האָט ער אין זײַן ענטפער־רעדע געזאָגט: „דאָס איז ניט קיין פאַרדינסט, אַזאַ אויפפירונג ליגט אין מײַן נאַטור. איך האָב ניט געקאָנט האַנדלען קעגן זיך. זינט כ'בין מיטן וועג פון וויסנשאַפט אַרויף אויפן וועג פון געזעלשאַפטלעכער טעטיקײַט זײַנען מיר מער פון אַלץ פרײַקרע די פאָרורטיילן לויטן פּרינציפּ פון אָפּשטאַמונג. די דאָזיקע האַנדלונג האָב איך ניט־ווילנדיק איבערגעטראָגן אויף פאַרשיידענע נאַציאָנאַליטעטן. ווי אין דער וויסנשאַפט, אַזוי אויך אינעם לעבן, ווי צווישן די כאַווײרים, אַזוי אויך צווישן די מענטשן, וואָס זײַנען מיר אונטערגעאָרדנט, און צווישן מײַנע שעפן האָב איך קיינמאָל ניט געטראַכט צו מאַכן אַן אונטערשייד אין גײַכט פון אָפּשטאַם און נאַציאָנאַלער אויסנעמלעכקײַט. די דאָזיקע איבערצײַגונגען מײַנע, וועלכע כ'האָב אין משעך פונעם גאַנצן לעבן אויסגעאַרבעט, זײַנען געוואָרן פאַר מיר שוין מײַן צווייטע נאַטור און זיי וועלן ניט פאַרלאָזן מיך ווי לאַנג איך וועל לעבן!"

נאָך דער דעמיסיע האָט פּיראָגאָוו א געוויסע צײַט (1862—1866) אָנגעפירט אין הײַדעלבערג מיט דער צוגרייטונג פון יונגע רוסישע געלערנטע. ווען ס'איז באַקומען געוואָרן די ידיעה, אַז דער גרויסער איטאַליענישער רעוואָליציאָנער האַריבאַלדי איז פאַרוווּנדעט געוואָרן, האָבן די הײַדעלבערגער געלערנ־

טע זיך געווענדט צו פּיראָגאָוון מיט דער ביטע אַרויסוויַיזן אים מעדיצינישע הילף. מע האָט צונויפגעזאַמלט טויזנט פראַנק, נאָר פּיראָגאָוו האָט זיך אַנטשיידן אָפּגעזאָגט פון זיי. אויף אייגענע קאָסטן איז ער אַרויסגעפאָרן קיין איטאַליע צו היילן גאַריבאַלדין — דעם מענטשן, וועלכער איז געווען איבערצייַגט, אַז דאָס פאָלק פון דעם יונגן רוסלאַנד, „באַפרייַענדיק זיך און בייַקומענדיק דעם צאַ־ריזם, איז באַרופן צו שפּילן אַ גרויסע ראָליע אין די גורלס פון אייראָפּע". מיט זייַן געניטער היילונג האָט פּיראָגאָוו געראַטעוועט באַ גאַריבאַלדין דעם פוס פון אַמפּוטאַציע.

נאָכן אַטענטאַט פון קאַראַקאָזאָוון אויף אַלעקסאַנדער II אין 1866 יאָר האָט די צאַרישע מאַכט זיך ענדגילטיק צערעכנט מיט פּיראָגאָוון, באַפרייַענדיק אים ווידער און ענדגילטיק פון אַלע פליכטן. ער האָט זיך דאַן באַזעצט אין זייַן גוט, וווּ ער האָט זיך פאַרנומען דעריקער מיט היילונגס־טעטיקייט, געשאַפן אין איינעם אַ שטיבל פונעם דאָרף אַ קליינעם שפּיטאָל. זייַן מעדיצינישע פּראַקטיק האָט געגעבן וווּנדערלעכע רעזולטאַטן. קימאַט אַלע אָפּעראַציעס האָבן זיך אייַנ־געגעבן אָן גאַנגרענעס, אָן אַ יאַטרענדיקער אינפעקציע. דער באַקאַנטער אין יענער צייַט כירורג פּראָפעסאָר אָפּעל האָט שפּעטער געשריבן, אַז פּיראָגאָווס אָוועקגיין פון דער פּראָפעסור האָט זיך אַרויסגעוויזן לעטויוועס דער כירורגיע. פּיראָגאָוו אַליין האָט דערקלערט: „די סאַמע גליקלעכע רעזולטאַטן האָב איך באַקומען פון דער פּראַקטיק אין מייַן דאָרף".

אין דאָרף באַ פּיראָגאָוון איז געווען בלויז איין געהילף — אַ פעלדשער, אַ ייִד מיטן נאָמען אוריִעל אָקאָפּניק. אָפּאָנעם, אַז אין דער יוגנט האָט ער גע־דינט אַלס סאָלדאַט. אין אַ שפּאַס האָט פּיראָגאָוו אים גערופן אוריִעל אַקאָסטניק.

לעבנדיק די לעצטע 15 יאָר אין דעם דאָרף, פלעגט ער געבן אָן געלט מעדיצינישע הילף דער אָרעמער באַפעלקערונג.

ל. ראַכמאַן — ייִדיש

וועגן סערגיי יעסענינען

דאָס סאָוועטישע פאָלק האָט געפייערט דעם ערשטן יאָרטאָג פון דער גרויסער סאָציאַליסטישער אָקטיאַבער־רעוואָליוציע. דעם 6 נאָיאַבער האָט אין מאָסקווע זיך געעפנט דער VI אַלרוסלענדישער אויסעראָרדנטלעכער צוזאַמענפאָר פון די סאָוועטן. דעם 7 נאָיאַבער האָט מען אויפן רעוואָליוציע־פּלאַץ געעפנט דעם דענקמאָל מאַרקסן און ענגעלסן און אויפן רויטן פּלאַץ — אַ מעמאָריאַל־ברעט צום אָנדענק פון די קעמפער, וועלכע זיינען אומגעקומען אין די טעג פון דער אָקטיאַבער־רעוואָליוציע און געבראַכט געוואָרן צו קווורע בײַ דער קרעמל־וואַנט. לויטן אויפטראָג פון דער סאָוועטן־רעגירונג, האָט די מעמאָריאַל־ברעט געמאַכט סערגיי יעסענינס פרײַנט — ס. ט. קאָניאָנקאָוו.

די קאָלאָנע דעלעגאַטן פונעם צוזאַמענפאָר פון די סאָוועטן בעראָש מיט לענינען איז צוגעגאַנגען צו דער קרעמל־וואַנט, וווּ ס'איז אײַנגעשטעלט געוואָרן די מעמאָריאַל־ברעט. אויפן באַרעליעף איז געווען אויסגעקריצט די פיגור פון אַ פרוי מיט אַ פלאַטערנדיקער רויטער פאָן אין איין האַנט און מיט אַ גרינער פּאַלמע־צווײַג — דעם סימבאָל פון שאָלעם — אין דער אַנדערער. די פרוי איז באַלויכטן מיט דער זון, וועמענס שטראַלן האָבן אויסגעבילדעט אַן אויפשריפט: „אָקטיאַבער־רעוואָליוציע פון 1917”. פון אונטן איז אויף דער ברעט געווען נאָך איין אויפשריפט: „די געפאַלענע אינעם קאַמף פאַר שאָלעם און ברידערלעכקייט פון די פעלקער”.

דער אָרקעסטער האָט אויסגעשפּילט אַ טרויער־מאַרש. אונטער דער מוזיק זיינען אַראָפּגעלאָזט געוואָרן די פלאַגן. פײַערלעך, מאַיעסטעטיש, מונטער האָט אָנגעהויבן קלינגען אַ כאָר־ליד — די קאַנטאַטע, וועלכע ס'האָבן געשאַפן די פּאָעטן יעסענין און געראַסימאָוו. אינעם טעקסט האָבן באַזונדערס זיך אויסגעטיילט יעסענינס ווערטער:

שלאָפט, אומפאַרגעסלעכע ברידער,
רויק. דאָס ליבלעכע לאַנד
שיקט די כּאַיאַלעס הײַנט ווידער
הינטער דער קרעמל־וואַנט.

. . . .
גאָלדענע זון איז א היטער
פון אונדזער העלדישער וואָר...
שלאָפט, אומפארגעסלעכע ברידער,
ס׳פאָלק — דער פילקעפיקער גיבער —
שפאנט צו דעם גרויסן קאיאָר.

ווען דאָס פייערלעכע געזאנג האָט זיך פארענדיקט, האָט לענין זיך געווענדט צו די פארזאמלטע אפן רויטן פלאץ מיט א רעדע.

„מיר עפענען דעם דענקמאָל די פאָרגעשריטענע קעמפער פון דער אָקטיאבער-רעוואָליוציע פון 1917 יאָר, — האָט געזאָגט לענין. — די בעסטע מענטשן פון די ארבעטנדיקע מאסן האָבן אָפגעגעבן זייער לעבן, אופהייבנדיק דעם אופשטאנד פאר דער באפרייונג פון די פעלקער פונעם אימפעריאליזם, פאר אָפשטעלן די מילכאָמעס צווישן די פעלקער, פאר אראָפּשלײַדערן די הערשאפט פונעם קאפיטאל, פאר סאָציאליזם... לאָמיר געבן א שווע, אז מירן גיין מיט זייער וועג, נאָכפאָלגן זייער שרעקלאָזיקייט, זייער העראָיזם...“

די דאָזיקע לענינס ווערטער זײַנען געווען נאָענט און טײַער יעסענינען. דער פאָעט האָט אופגענומען די רעוואָליוציע, וועלכע איז פאָרגעקומען „לעשעם דער אלוועלטלעכער ברודערשאפט פון מענטשן“, ווי די אינטערנאציאָנאלע באהעפטונג פון די פעלקער קעגן אלדאָס אנטימענטשלעכס אף דער וועלט.

אין סאָף פון 1918, ווען די מאָסקווער אײַנוווינער האָבן געהונגערט, ווען אין דער שטאָט איז געווען א מאנגל אין הייצווארג און שײַן, האָט יעסענין ניט פארלאָרן דעם אָפטימיזם. געלעבט האָט ער צוזאמען מיטן פאָעט גראסימאָוו אף וואָזדוויזשענקע (איצט קאלינין-גאס) אין דעם מויערל פונעם מיליאָנער מאָראָזאָוו, אין... וואנע-צימער. די וואנע גופע איז געווען איבערגעדעקט מיט ברעטער, און לעבן איר איז געשטאנען אן אייוועלע פון ציגל. ס׳איז געווען זייער קאלט. די צענטראלע באהייצונג אין מאָראָזאָווס מויערל, ווי קימאט אין אלע מאָסקווער הײַזער, האָט דעמלט ניט געארבעט. מע האָט זיך דערווארעמט ווי ווער עס האָט געקאָנט.

גראָד דאָ, אין דעם וואנע-צימער פונעם באוווסטן אף גאנץ רוסלאנד מיליאָנער, איז געבוירן געוואָרן, לויט יעסענינס איניציאטיוו און מיט זײַן אומיטלבארן אָנטייל, נאָך אין סענטיאבער 1918, א פארלאג מיטן נאָמען „מאָסקווער

ארבעטס־אַרטעל פון וואָרט־קינסטלער". דער זשורנאַליסט לעוו אָסיפּאָוויטש נאָוויצקי האָט שפּעטער געשריבן:

„סערגיי אַלעקסאַנדראָוויטש קליטשקאָוו[1] און איך זײַנען געשטאַנען בעראָש פונעם פאַרלאַג „אַרטעל פון וואָרט־קינסטלער", וועלכן מיר האָבן געשאַפן אין 1918. אַ מיטגליד פון אונדזער קאָלעקטיוו איז געווען אַ שטיקל צײַט אויך אַנדריי בעלי...[1] בײַ די ערשטע פאַרלעגערישע טריט אונדזערע האָט יעסענין פעסט גענומען אין די הענט די אָנפירונג און די פּראַקטישע אַרבעט".

דער ערשטער בוך, וועלכן דער פאַרלאַג „מאָסקווער אַרבעטס־אַרטעל פון וואָרט־קינסטלער" האָט אַרויסגעלאָזט, איז געווען, לויט נאָוויצקיס ווערטער, „ראַדוניצאַ" — אַ זאַמלבוך פון יעסענינס לידער. דערשינען איז ער אין אָקטיאַבער 1918. באַלד נאָך אים זײַנען אַרויסגעלאָזט געוואָרן יעסענינס זאַמלביכער „איבערגעשטאַלטיקונג" און „דאָרפישער טשאַסאָסלאָוו"[2].

אין דעקאַבער 1918 האָט יעסענין געשאַפן „די קאָמונע פון פּראָלעטאַרישע שרײַבער" (צוזאַמענוויקונג פון פּראָלעטאַרישע שריפטשטעלער). באַם מאָסקווער סאָוועט האָט ער זיך דערשלאָגן אַן אָרדער אויף אַ קוואַרטיר אינעם הויז, וווּ ס'האָט אַלפּי נעס געאַרבעט די צענטראַלע באַהייצונג. דאָס הויז איז געשטאַנען אין סאַמע צענטער פון מאָסקווע. יעסענין און נאָוויצקי האָבן ניט נאָר אַליין זיך באַזעצט אין דער „קאָמונע פון פּראָלעטאַרישע שרײַבער", נאָר אויך אַריבערגעפירט אַהין די רעדאַקציע פונעם פאַרלאַג „מאָסקווער אַרבעטס־אַרטעל פון וואָרט־קינסטלער".

אין יענער צײַט האָט יעסענין זיך דערנעענטערט מיטן יונגן ליטעראַטאָר מאַריִענהאָף, וועלכער האָט געאַרבעט אין פאַרלאַג פון וציק. מאַריִענהאָף און זײַן כאַווער שערשענעוויטש האָבן פאַרטראַכט צו שאַפן אין דער קונסט זייער אייגענע שטרעמונג — אימאַזשיניזם. דעם נאָמען „אימאַזשיניזם" האָבן זיי אַנטליִען בײַ דער מאָדערניסטישער שטרעמונג אין דער ענגלישער און אַמעריקאַנישער פּאָעזיע, וועלכע איז אַנטשטאַנען ערעוו דער ערשטער וועלט־מילכאָמע. מענטשן איניציאַטיווריײַכע, האָבן זיי געפּועלט בײַ יעסענינען, ער זאָל אונטערשרײַבן די „דעקלאַראַציע" פון די אימאַזשיניסטן. יעסענין, מאַריִענהאָף און שערשענעוויטש האָבן געשאַפן אַ פאַרלאַג מיטן נאָמען „אימאַזשיניסטן". אין

[1] ס. קליטשקאָוו, אַ. בעלי — רוסישע דיכטער פונעם אָנהייב XX יה.
[2] טשאַסאָסלאָוו — אַ זאַמלונג פון רעליגיעזע טעקסטן, וועלכע מע פלעג אויסנוצן באַם לערנען לייענען און שרײַבן.

האַרבסט 1919 האָט יעסענין זיך אונטערגענומען צו גרינדן אַן „אַסאָציאַציע פון פרײַדענקער אין מאָסקווע". צוזאַמען מיט מאַריענהאָפן האָט ער צונויפגעשטעלט דעם טעקסט פונעם סטאַטוט פון דער אַסאָציאַציע, וועמענס ציל איז געווען — „ברייט פאַרשפּרייטן דעם שעפערישן רעוואָליוציאָנערן געדאַנק און די רעוואָליוציאָנערע קונסט פון דער מענטשהייט מיטן וועג פונעם מינדלעכן און געדרוקטן וואָרט". יעסענין האָט דער ערשטער געשטעלט זײַן חתימה אונטער אָט דעם סטאַטוט. דער פאָלקס־קאָמיסאַר פון בילדונג א. וו. לונאַטשאַרסקי האָט אויסגעדריקט זײַן מיטגעפיל צו די צילן פון דער אַסאָציאַציע. אַלס מיטגלידער פון דער אַסאָציאַציע זײַנען מיט דער צײַט באַשטעטיקט געוואָרן, אויסער אימאַזשיניסטן, דער סקולפּטאָר קאָניאָנקאָוו, די רעזשיסערן מייערכאָלד און טאַיראָוו אאַ.

אין זעלבן האַרבסט פון 1919 האָט דער „אַרטעל פון וואָרט־קינסטלער" געעפנט אויף דער גרויסניקיטסקער גאַס אַ ביכער־קראָם. איר „באַלעבאָס" איז געוואָרן יעסענין, וועלכער האָט צוגעצויגן צו דער אַרבעט אַ פאַכמאַן אין דעם געביט — דאַוויד סאַמוילאָוויטש אײַזענשטאַט, אין די שפּעטערדיקע יאָרן דירעקטאָר פונעם מאָסקווער „בוך־קלייטל" (книжная лавка) פון די שרײַבער אויף קוזנעצקי מאָסט, וואָס עקזיסטירט ביז הײַנטיקן טאָג.

אָט די ביכער־קראָם האָט פאַרקויפט ניט נאָר נײַע אויסגאַבעס. זי האָט אויך געהאַט אַ בוקיניסטישן אָפּטייל. דער האַנדל איז געגאַנגען גאַנץ ענערגיש. אויפן צווייטן שטאָק איז געווען אַ צימער מיט אַ שילדל „קאַבינעט פונעם דירעקטאָר", אויסגעשטאַט, ווי אַ סאַלאָן, מיט אַ גרויסן, רונדן טיש, מיט אַ דיוואַן און ווייך מעבל. דאָס איז ווירקלעך געווען אַ ליטעראַרישער סאַלאָן, אין וועלכן ס'האָט געהערשט אַ פרײַלעכע אַטמאָספער. אין די אָוונטן, נאָכן פאַרמאַכן די קראָם, פלעגט יעסענין, צוזאַמען מיט אײַזענשטאַטן, אונטערציִען די סאַכאַקלען פונעם פאַרגאַנגענעם טאָג.

די „אַסאָציאַציע פון פרײַדענקער", וועלכע האָט פון סאַמע אָנהייב אויסגעווײלט אַלס איר פאָרזיצער יעסענינען, האָט אָרגאַניזירט אַן אייגענעם קלוב — די ליטעראַרישע קאַפע מיטן נאָמען „פּעגאַס' שטאַל". יעסענין האָט קעסיידער אין אָט דער קאַפע געלייענט זײַנע לידער. דאָרט זײַנען אויך אַרויסגעטראָטן בריוסאָוו, מייערכאָלד און אַנדערע אָנגעזעענע טוער פון דער סאָוועטישער קולטור.

יעסענינס נאָענטקײַט מיט די אימאַזשיניסטן, וועמען איליא ערענבורג האָט מיט רעכט געגעבן אַ נאָמען „ליטעראַרישע כוליגאַנעס", איז ניט געווען קיין אָרגאַנישע, נאָר אַ ריין אויסערלעכע. אין 1920 האָט דער אָדעסער זשורנאַל

„לאווא", אָנרופנדיק יעסעניִנען „עכטער גרויסער פּאָעט", געשריבן: „עס רופט ארויס א כידעש יעסעניִנס „אימאזשיניזם", מיט וועלכן ער האָט קיין שום געמיינזאמס ניט... סערגיי יעסעניִנען שטייט פאָר אן אנדער וועג: אויסכאָוועון דאָס רעוואָליוציאָנער־פּאָעטישע וואָרט. אָט דעם וועג האָבן מיר דאָס רעכט צו פּאָדערן פונעם פּאָעט..."

ווען די רויטע ארמיי האָט אין 1920 באפרײַט כארקאָוו פון די וויַיסגווארדייער, איז נאָוויצקי אוועקגעפאָרן אין אָט דער שטאָט, ווו ער האָט פארבראכט די סטודענטישע יאָרן, אָבער די פרײַנטשאפט צווישן אים און יעסעניִנען איז ניט איבערגעריסן געוואָרן. מאריִענהאָף האָט אָנגערופן נאָוויצקין — יעסעניִנס גרויסער פרײַנט.

ווען עס איז געשטעלט געוואָרן די אויפגאבע, עס זאָלן רעסטאוורירט ווערן די פּאָליגראפישע אונטערנעמונגען אין די ערטער, וואָס זיַינען באפרײַט פון די וויַיסגווארדייער, זיַינען יעסעניִן און מאריִענהאָף געקומען קיין כארקאָוו, ווו זיי האָבן ווידער זיך באגעגנט מיט נאָוויצקין.

אין פיל יאָרן שפּעטער האָט נאָוויצקי געשריבן: „יעסעניִנס אויפהאלטן זיך אינעם הויז פון מיַינע פרײַנט איז פאַר אַלעמען געווען א יאָמטעוו. דער פּאָעט איז דעמאָלט געווען אין סאמע בליִ פון זיַינע שעפערישע קויכעס און גײַסטיקן געזונט. וועגן הוליאנקעס, וועגן וויַין־טרינקען איז קיין רייד ניט געווען. יעסעניִן האָט גאנצע אָוונטן פארבראכט אין שמועסן, שטרײַטן, געלייענט זיַינע לידער, געשפּאסט און זיך פארוויַילט פון גאנצן הארצן. די ביַיוועזנדיקע מיידלעך האָבן אָפן ארויסגעוויזן זייער פארערונג, געווען גליקלעך, וואָס אונטער זייער דאך וווינט אָט דער קישעפמאכער פון וואָרט".

אין דער שכיינעסדיקער דירע האָט געלעבט פרידע לייבמאַן, וועלכע האָט געארבעט אינעם סטאטיסטישן אָפּטייל פון דעם פאָלקס־קאָמיסאריאט פאר האנדל פון אוקראיִנע. דערוויסנדיק זיך, אז בא נאָוויצקין האָט זיך אָפּגעשטעלט יעסעניִן, האָט זי דערציילט וועגן דעם איר מיטארבעטערן און כאווערטע זשעניע ליוושיץ. פרידע איז דעמאָלט אַלט געווען 24 יאָר און זשעניע — 19. די כאווערטעס האָבן זייער געוואָלט זען א לעבעדיקן פּאָעט. זיי זיַינען אוועק צו נאָוויצקין, מיט וועלכן זיי זיַינען געווען גוט באקאנט. יעסעניִן איז מאמעש געפאנגען געוואָרן, דערזעענדיק זשעניע ליוושיץ. די אומשולד־ריַינע שטריכן פון איר שטרענגפראָסט ביבליש פּאָנעם, — זאָגט אייִדעס נאָוויצקי, — האָבן מיסטאמע באַרויִקנדיק געווירקט אף יעסעניִנס „וויִלדע פון געפילן". ער האָט זיך געהאלטן מיט איר ריטערלעך־ריין. אז דאָס איז ריכטיק, באשטעטיקן, צווישן אנדערס, יעסע־

נינס בריוו צו זשעניע ליווּשיץ און צו איר שוועסטער מאַרגאַריטע (די בריוו זײַנען פאַרעפנטלעכט אין דער לעצטער זאַמלונג פון יעסענינס ווערק). ער האָט שטאַרק אָפּגעהיט די פרײַנטשאַפט מיט די שוועסטער ליווּשיץ. זייער הויך האָט ער געשעצט אויך פרידעס לייבמאַנס גוטסקײַט. אין איינעם פון זײַנע בריוו צו זשעניע ליווּשיץ האָט ער געצייעט: „הערט זיך צו צו פרידען, און ס'וועט אײַך זײַן גוט, ווײַל פרידע איז א גוטהאַרציקע, באַוווּסטזיניקע, דעריבער איז זי אזא ווילע און זעט גוטס אפילע אין עפּעס שלעכטס. מיט ליבע צו אײַך ס. יעסענין".

אין 1921 האָט יעסענין אָנגעשריבן די פּאָעמע „פּוגאַטשאָוו". אף דער באַהאַנדלונג פון דער פּאָעמע האָט ער עפנטלעך דערקלערט וועגן זײַנע מיינונגס־פאַרשיידנהײַטן מיט די אימאַזשיניסטן. איינער פון די ערשטע האָט הויך אָפּגעשאַצט אָט דאָס ווערק איליא ערענבורג. ער האָט עס אָנגערופן „דער פּראַכטפולער בוך", אין וועלכן ס'איז פאַראַן „דער אָנהייב פון א גראַנדיעזן עפּאָס".

איינמאָל האָט יעסענין דורכגעלייענט א. מ. גאָרקין כלאָפּושעס מאָנאָלאָג פון „פּוגאַטשאָוו". „...איך האָב דערפילט, — האָט שפּעטער געשריבן גאָרקי, — אז יעסענין לייענט דערשיטערנדיק און הערן אים איז געוואָרן שווער ביז טרערן. איך קאָן ניט זאָגן, אז ער לייענט ווי אן ארטיסט, קינסטלעריש און. אָט די אלע עפּיטעטן זאָגן גאָרנישט וועגן דעם כאַראַקטער פונעם לייענען. זײַן שטים האָט געקלונגען עטוואָס הייזעריק, שרײַעריש, האַרצרײַסנדיק, און דאָס האָט גאַנץ שאַרף אונטערגעשטראָכן כלאָפּושעס שטיינערנע ווערטער. וווּנדערבאַר עמעסדיק, מיט אן אומגעהייערער קראַפט האָט ניט איין מאָל געקלונגען און אין פאַרשיידענע טענער זיך איבערגעכאַזערטע די פּאָדערונג פונעם קאַטאָרזשניק: „איך וויל זען דעם דאָזיקן מענטשן!" און אויסגעצייכנט איז איבערגעגעבן דער פאַכעד: „ווו איז ער? ווו? צי דען איז ער ניטאָ?"

ס'האָט זיך אפילע ניט געגלייבט, אז אָט דער קליינוווּקסיקער מענטש פאַרמאָגט אזא קאָלאָסאַלע קראַפט פון געפילן, אזא אבסאָליוטע אויסדריקלעכקײַט...

אופגערודערט האָט ער מיך ביז כפּאַזמעס אינעם גאָרגל, ס'האָט זיך געוואָלט יאָמערן. איך געדענק, אז כ'האָב ניט געקאָנט ארויסזאָגן אים קיין שום לויב, און אויך ער, מיין איך, האָט זיך ניט גענייטיקט אין דעם"...

צום גליק, איז דערגאַנגען צו אונדז יעסענינס לייענען, פאַרשריבן אף א פּאָנאָגראַף — טאַקע כלאָפּושעס מאָנאָלאָג. פאַרשריבן האָט אים דעם 11 יאַנוואַר 1922 דער פּראָפעסאָר פונעם פּעטראָגראַדער אינסטיטוט פון דער לעבעדיקער

שפּראַך ס. אי. בערנשטיין. איצט געפינט זיך יעסעניִנס פאַרשרײַבן קאָל אינעם גאָלדענעם פאָנד פון דער סאָוועטישער פאָנאָגראַפיע.

אין די יאָרן 1923—1922 האָט יעסעניִן דורכגעמאַכט א רײַזע קיין אויסלאַנד. ער האָט באַזוכט דײַטשלאַנד, בעלגיע, פראַנקרײַך און אמעריקע. דעם 12 נאָיאַבער 1922 האָט ער געשריבן פון ניו־יאָרק קיין מאָסקווע מאַריִענהאָף:

„מײַן ליבער טאָליע! איך בין זייער צופרידן, וואָס דו ביסט מיט מיר ניטאָ דאָ, אין אמעריקע, אין אָט דעם עקלהאַפטן ניו־יאָרק. ס׳וואָלט געוועזן אַזוי שלעכט, כאָטש הענג זיך אויף...

דאָס בעסטע, וואָס איך האָב געזען אף אָט דער וועלט, איז טאַקע מאָסקווע. אין די טשיקאַגער „הונדערט טויזנט גאַסן“ קאָן מען פאַרטרײַבן בלויז כאַזײַרים. דעריבער טאַקע איז דאָרט, מיסטאַמע, די בעסטע בוינע אין דער וועלט.

וועגן זיך קאָן איך זאָגן (כאָטש דו מייִנסט אַליין, אז איך זאָג עס פאַר די קומענדיקע דורות), אז איך ווייס בעעמעס ניט, וואָס צו טאָן און מיט וואָס איצט לעבן...

...דו שלאָפסט, אפשר, איצט, ווען איך שרײַב צו דיר דעם דאָזיקן בריוו, ווײַל אין רוסלאַנד איז איצט נאַכט, און דאָ איז טאָג.

איך זע פאַר מײַנע אויגן דײַן ליב, אָפּגעקילט אײַזערן אייוועלע, דיך, א צוגעדעקטן מיט א פעלץ, און מאַרטישאַנעס.

גאָט מײַנער, בעסער וואָלט געווען עסן מיט די אויגן דעם רויך, וויינען פון אים, נאָר ניט דאָ, ניט דאָ. אַלצייִנס איז בא יעדן, בא אָט דער קולטור פון „אײַזן און עלעקטרע“, אַנדערהאַלבן פונט שמוץ אין דער נאָז.

א גרוס אַלעמען, ווער ס׳איז מיר געווען טײַער און האָט כאָטש א ביסעלע מיך ליב געהאַט...

...דאָ זײַנען פאַראַן דײַנע און מײַנע איבערזעצונגען אין דער אויסגאַבע "Modern Russian Poetry", אָבער דאָס אַלץ איז זייער געמיין. מע קען אונדז בלויז לויטן נאָמען, און ניט די אמעריקאַנער, נאָר געקומענע קיין אמעריקע יידן. ווײַזט אויס, אז די יידן זײַנען די בעסטע שעצער פון קונסט...“

דעם 3 אויגוסט 1923 האָט יעסעניִן זיך אומגעקערט קיין מאָסקווע. איינגיכן איז אינעם פאָליטעכנישן מוזיי פאָרגעקומען זײַן ערשטע עפנטלעכע ארויסטרעטונג. ווענדיק זיך דערוואַרעמען אין די שטראַלן פון יעסעניִנס רום, איז מאַריִענהאָף באַשטאַנען אף דעם, אז דער אָוונט זאָל אײַנגעאָרדנט ווערן אונטער „דער פאָן פון די אימאַזשיניסטן“. יעסעניִן איז מאַסקים געווען.

קורץ פאַרן אַנהייב פונעם אָוונט איז באַם אַרײַנגאַנג אינעם לעקטאָרי פון דעם פּאָליטעכנישן מוזיי שוין געשטאַנען אַן אָטריאַד פון רײַטער־מיליציע. ער האָט קוים אײַנגעהאַלטן דעם דרוק פונעם עולם. די, וואָס האָבן געהאַט בילעטן, האָבן מיט גרויס מי זיך דורכגעשטופּט דורך אָט דעם האַמוין.

דער אָוונט האָט זיך אָנגעהויבן.

טיילנדיק זיך מיט זײַנע אײַנדרוקן וועגן דײַטשלאַנד, איטאַליע און אַמעריקע, האָט יעסענין דורכגעלייענט נײַע לידער. נאָכדעם זײַנען אַרויסגעטראָטן פּאָעטן־„אימאַזשיניסטן". דער קאָנטראַסט צווישן זיי און יעסענינען איז געווען אַן איבעראַשנדיקער. דאָס פּאַרקישעפטע מיצאַד יעסענינען פּובליקום האָט געפאָדערט, ער זאָל ווידער אַרויסגיין אויף דער עסטראַדע. יעסענינען איז אויסגעקומען נאָכאַמאָל לייענען זײַנע לידער. ער האָט זיי געלייענט, ביז ער איז ניט געוואָרן הייזעריק. דער אָוונט האָט זיך פאַרענדיקט שפּעט אין דער נאַכט.

אויפן אַנדערן טאָג האָט די צײַטונג „איזוועסטיאַ" פאַרעפנטלעכט דעם ערשטן טייל פון יעסענינס פאַרצייכענונג, געווידמעט אַמעריקע. דער צווייטער טייל האָט זיך באַוויזן אין דער צײַטונג אין אַ כּוידעש אַרום.

יעסענין האָט געשריבן, אַז אין אַמעריקע האָט אים מער פון אַלץ געפּלעפט דער שאַרפער קאָנטראַסט פון דער אינדוסטריעלער מעכטיקייט פונעם לאַנד מיט דער אָרעמקייט פון דער גײַסטיקער קולטור, מיט דער אינערטקייט פונעם געדאַנק באַם מיטעלן אַמעריקאַנער, מיט זײַן קליינבירגערלעכער פּסיכאָלאָגיע. דער קויטער פון אײַזנבעטאָן, די ריזיקע ביניאָנים — האָט געשריבן יעסענין, — האָבן אײַנגעקלאַמערט דעם מויעך פונעם אַמעריקאַנער און פאַרשמעלערט זײַן ריִע. פאַר די אַמעריקאַנער איז קיין בעסער און מער קולטורעל לאַנד, איידער אַמעריקע, ניטאָ.

אָבער גלײַכצײַטיק איז יעסענין זיך מוידע געווען, אַז די דערגרייכונגען פון דער אַמעריקאַנער און מײַרעוו־אייראָפּעישער טעכניק האָבן געבוירן אין אים אַ לײַדנשאַפטלעכן ווילן צו זען זײַן אייגן לאַנד אַ שטאַרקס און אינדוסטריעל אַנטוויקלטס. „פון יענעם טאָג אָן האָב איך זיך נאָך מער אײַנגעליבט אין אונדזער קאָמוניסטישער בויונג".

כאַראַקטעריזירנדיק אַמעריקע, האָט יעסענין ניט פאַרגעסן אויף די ייִדן, וועלכע לעבן דאָרט.

„פאַרן רוסישן אויער און אויג, — האָט געשריבן יעסענין, — איז אַמעריקע בכלל, און דעריקער ניו־יאָרק, — אַ ביסל מיט בלוט פון אָדעס און פון די מײַרעוודיקע געגנטן, — אויף 30 פּראָצענט אַ ייִדישע שטאָט. די ייִדן האָט הויפּט־

זאכלעך פאַרטריבן אהער די נויט פון וואַנדערונגען מאכמעס די פּאָגראָמען. אין ניו־יאָרק האָבן זיי זיך באַזעצט גאַנץ פעסט און פאַרמאָגן אן אייגענע זשאַרגאָנישע קולטור, וועלכע פאַרברייטערט זיך אַלץ מער און מער. זיי האָבן אייגענע פּאָעטן, אייגענע פּראָזאַיקער און אייגענע טעאַטערס. זייער ליטעראַטור האָט אונדז געגעבן עטלעכע נעמען פון אַלוועלטלעכער גרייס. אין דער פּאָעזיע ווערט אַרויסגערוקט אַפן וועלט־מאַרק א גאַנץ גרויסער טאַלאַנט מאַני־לייב. מאַני־לייב איז אן אָפּשטאַמיקער פון טשערניגאָווער גובערניע. רוסלאַנד האָט ער פאַרלאָזט מיט 20 יאָר צוריק. איצט איז ער אַלט 38 יאָר. ער האָט מיט גרויסע שווערייקייטן זיך דורכגעשלאָגן א וועג אינעם לעבן מיט שוסטעריי, און בלויז אין די לעצטע יאָרן האָט ער באַקומען א מעגלעכקייט צו עקזיסטירן אַפן געצאָלטס פאַר זיין קונסט.

מיט זיינע איבערזעצונגען אף זשאַרגאָן האָט ער באַקאַנט די אַמעריקאַנער יידן מיט דער רוסישער פּאָעזיע, אָנהייבנדיק פון פּושקינען און ביז אונדזערע טעג, און ער רוקט אַרויס יונגע זשאַרגאָניסטן מיט גאַנץ שיינע טאַלאַנטן, אָנהייבנדיק פון האָפּשטיינען ביז מאַרקישן. דאָ איז פאַראַן א שטאַנג און א קולטור".

נאָכן אומקערן זיך אהיים האָט יעסענין דערפילט, ווי ער ווערט מאַמעש דערשטיקט אינעם שמאָלן קרייז פון אימאַזשיניזם. ער האָט איבערגעריסן די פּערזענלעכע פריינטשאַפט און די שעפערישע פאַרבינדונגען מיט מאַריענהאָפן.

אין סענטיאַבער 1923 האָט ער זיך באַזעצט אין דער קוואַרטיר בא גאַלינע אַרטוראָווגא בעניסלאַווסקאַיא, וועלכע האָט אין די פריערדיקע יאָרן שטודירט אין כאַרקאָווער אוניווערסיטעט אַפן נאַטורוויסנשאַפטלעכן פאַקולטעט. ווען כאַרקאָוו האָבן פאַרכאַפּט די וויסגוואַרדייער, איז בעניסלאַווסקאַיא אַנטלאָפן פון דער שטאָט, אַריבער די פראָנט־ליניע און געקומען קיין מאָסקווע. עטלעכע יאָר האָט זי געאַרבעט אין די אָרגאַנען פון דער סאָוועטישער יוסטיץ, שפּעטער אין דער רעדאַקציע פון דער צייטונג „בעדנאָטא" (אָרעמשאַפט). בעניסלאַווסקאַיא האָט זיך באַקאַנט מיט יעסענינען נאָך אין 1920. זי האָט אויסגעצייכנט געקענט זיין גאַנצע אַרומרינגלונג. נאָענטע מענטשן זיינען געווען פאַר איר נאָוויצקי און די שוועסטער ליוושיץ. פאַר יעסענינען איז בעניסלאַווסקאַיא געוואָרן דער געטרייער געהילף אין אַלע זיינע רעדאַקציע־פאַרלעגערישע איניאָנים.

צווישן די מענטשן, מיט וועלכע יעסענין און בעניסלאַווסקאַיא האָבן געהאַט ענגע פריינטלעכע באַציִונגען, איז געווען סאָפיע ווינאָגראַדסקאַיא, וועלכע האָט געאַרבעט אין דער צייטונג „פּראַוודאַ" אַלס סעקרעטאַר פון מאַריאַ איליי־

נישנאַ אוליאַנאָוואַ — לענינס שוועסטער. שפּעטער האָט ווינאָגראַדסקאַיאַ אין איר בוך „וויאַזוי עס האָט געלעבט סערגיי יעסענין", כאַראַקטעריזירנדיק בעניסלאַווסקאַיאַס באַציִונג צו אים, געשריבן: „מיט אומגעהערטער מעסירעסנעפּעשדיקייט, זעלטענער זעלבסטאָפּפּערונג האָט זי זיך געווידמעט אים..., ניט וויסנדיק פון מידקייט, אָן טאַרומעס, פאַרגעסנדיק וועגן זיך, ווי אויספילנדיק איר כויוו, האָט זי געטראָגן אַף זיך די שווערע לאַסט פון זאָרג וועגן יעסענינען, וועגן זיין גאַנץ לעבן".

דעם 17 דעקאַבער 1923 איז יעסענין אַוועקגעפאָרן אַף אָפּרו אין אַ סאַנאַטאָרי פאַר נערוועז־קראַנקע. דאָרט האָט ער זיך דערוווּסט וועגן דעם שווערן פאַרלוסט פון אַלע אַרבעטנדיקע — וועגן לענינס טויט. ער האָט זיך אומגעקערט קיין מאָסקווע און איז דעם 23 יאַנוואַר עטלעכע שאָ געשטאַנען אַפן מוירעדיקן פראָסט, באַגעגענענדיק די טרויער־פּראָצעסיע מיט לענינס קערפּער, וועלכע האָט זיך געצויגן פונעם פּאַוועלעצקער וואָקזאַל ביז דעם פּראָפאַריינען־הויז.

סאָפיע ווינאָגראַדסקאַיאַ האָט אַפן צווייטן אָדער אַפן דריטן טאָג נאָך לענינס טויט געבראַכט יעסענינען און זיין שוועסטער קאַטיען אַ דורכלאָז־שיין אין קאָלאָנען־זאַל פונעם פּראָפאַריינען־הויז. אַלע דריי האָבן זיך דערקליבן אַהין שפּעט אין אָוונט.

„אַריינגייענדיק אין קאָלאָנען־זאַל, — דערמאָנט זיך יעסענינס שוועסטער, — האָבן מיר זיך אַוועקגעשטעלט לעבן אַ גרופּע מענטשן, וועלכע האָבן זיך געפונען ניט וויַט פון לענינס אָרן. געשטאַנען זיינען מיר בא לענינס אָרן מער פון אַ שאָ. די גאַנצע ציַיט האָט יעסענין געשוויגן. געשוויגן האָט ער אויך, ווען מיר זיינען געגאַנגען אַהיים און שוין זייענדיק אינדערהיים. דער אומגליק האָט אָפּגענומען אַלע זיינע קויכעס".

אינגיכן האָט יעסענין אָנגעהויבן אַרבעטן איבער דער פּאָעמע וועגן לענינען. דאָס איז געווען אַן אָנגעשטרענגטע, הויך באַגייסטערטע מי. אין פרילינג 1924 איז די פּאָעמע צום ערשטן מאָל אָפּגעדרוקט געוואָרן אינעם אַלמאַנאַך „קרוג" („קריַיז"). דאָס דאָזיקע ווערק פאַרנעמט פון דעמלט אָן אַ בעקאָוועדיק אָרט אין דער פּאָעטישער לעניניאַנע.

יעסענין איז געווען, ווי באַקאַנט, צוגעבונדן צו אַלדאָס רוסישע, און גלייַכציַיטיק איז פאַר אים העכסט כאַראַקטעריסטיש דאָס געפיל פון ברידערלעכקייט צו אַנדערע פעלקער. ער האָט געטרוימט וועגן יענער ציַיט, ווען „ס'וועט אַדורך די סינע צווישן שוואָטים", ווען „די מענטשלעכע רייד וועלן אין איין לאָשן זיך

צונויפגיסן". גראָד פונעם געדאנק, אז „די וועלט איז אן איינהייטלעכע מיש־פּאָכע", האָט יעסענין אָנגעהויבן זײַן ליד „דער קאַפּיטאַן פֿון דער ערד", געווידמעט לענינען. די דאָזיקע ליד האָט יורי גאגארין געלייענט, פֿליענדיק צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פֿון דער מענטשהייט אין קאָסמאָס.

ב. גערשמאַן — ײדיש

אינהאלט

קיין בעסער לאַנד, ווי רוסלאַנד, איז אויף דער וועלט ניט פֿאַראַן 3
דער מענטשן־פֿרײַנט פּיראָגאָוו 42
וועגן סערגיי יעסענינען 53

מיכאל אָסטראָווסקי

קיין בעסער לאנד, ווי רוסלאנד, איז אף דער וועלט ניט פאראן

מ., „סאָוועטסקי פּיסאטעל“, 1987, 64 זײַטן
קינסטלערישע און טעכנישע רעדאקטור —
ס. טשערניאק, יע. טשערנינא
קאָרעקטאָר כ. אָסטראָווסקי

Михаил Островский

ЛУЧШЕ СТРАНЫ, ЧЕМ РОССИЯ, В МИРЕ НЕТ

М., «Советский писатель», 1987, 64 стр.
Под общей редакцией А. Вергелиса
Художественная и техническая редакция
С. Черняк и Е. Чернина
Корректор Х. Островский

Сдано в набор 28.01.87. Подписано к печати 18.02.87.
Формат 70×108 1/32. Бумага типографская № 1.
Условн. печ. л. 2,8. Цена 10 коп. Заказ 66.

Редакция журнала «Советиш геймланд»
Москва, 101000, Центр, ул. Кирова, 17.

Ордена Трудового Красного Знамени
Московская типография № 7 «Искра революции»
«Союзполиграфпрома» Государственного
комитета СССР по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли.
Москва, 121019, пер Аксакова, 13.

Supplement to “Sovietish Heimland” No. 4, 1987

© **Журнал «Советиш геймланд», 1987 г.**